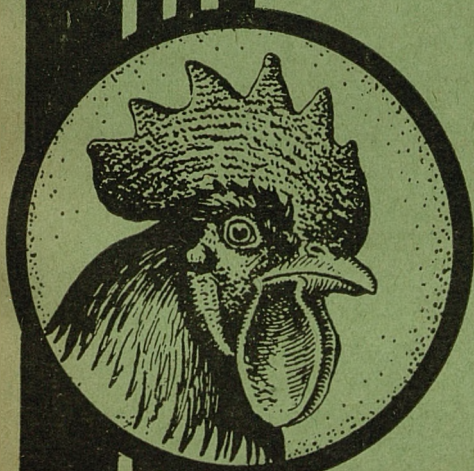

DR. J. SZUMANA

**ROCZNIK
HODOWCY**

**DRO
BIU**

Montanini

**1
9
3
7**

CENTRALNA DROGERIA

J. CZEPCZYŃSKI

POZNAŃ, Stary Rynek 8

Telefon zbiorowy 45-45 33-15, 33-24, 31-15, 32-38

Oddział: DROGERIA UNIVERSUM

ul. Fr. Ratajczaka 38

Specjalność: Fabrykacja środków do
zwalczania szkodników w polach, lasach
i ogrodach — Artykuły bartnicze —

poleca:

PASZE BIAŁKOWE

mączkę mięsną — mączkę rybią

SOLE MINERALNE

wapno fosforowe — węglan wapna

kwiat siarkowy i inne

dla drobiu, bydła i nierogacizny

Poza tym: oliwy i tłuszcze do wszelkich
maszyn, smary na osie, pasty do pasów
i inne artykuły drogeryjne

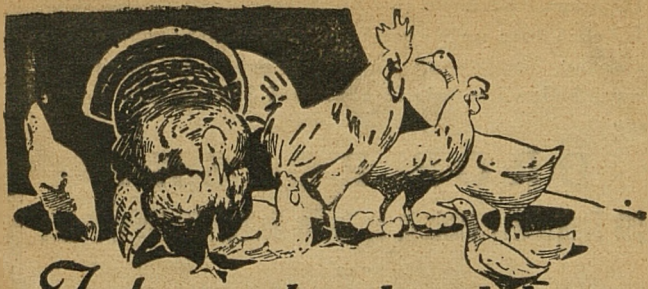

TRAN medycyna

TO SŁOŃCE w butelce

DLA drobiu — szczególnie

PISKŁĄT

Jest nam bardzo dobrze i wesoło na świecie!

żyjemy gromadnie, gdczemy z zadowolenia, znosimy olbrzymie jaja ku wielkiemu pożytkowi naszego wychowawcy i gospodarza. On zaś dba o nas jak ojciec o rodzone dzieci. Mamy wyborną paszę, przestronne podwórze, dużo swobody, wzorową czystość. Nie wiemy co to robactwo. Kurniki utrzymywane są zawsze w czystości, a od czasu do czasu ściany, pręty, na których siedzimy, i wszystkie urządzenia myte są gorącym roztworem Persilu. W takich warunkach nie może się u nas zagnieździć żadne robactwo. Tak, tak — do dezynfekcji kurników środkiem niezawodnym jest tylko

Persil

KTO pragnie postawić swą hodowlę na stopie europejskiej,
KTO chce mieć stały kontakt ze światem hodowców drobiu
i zwierząt futerkowych i stosować najnowsze ulepszenia
w swej hodowli — winien abonować dwutygodnik ilustro-
wany

DRÓB POLSKI

Organ Centralnego Komitetu do Spraw Hodowli Drobiu w Polsce

oraz

Związku Hodowców Zwierząt Futerkowych.

Prenumerata roczna wynosi tylko 12 złotych rocznie,
kwartalnie 3 złote

Adres redakcji i administracji: Warszawa ul. Kopernika 30
telefon 201-38

ZWIĄZEK GOSPODARCZY SPÓŁDZIELNI MLECZARSKICH W POZNANIU

kupuje wzgl. przyjmuje do sprzedaży komisowej
świeże zdrowe jaja kurze

zapewnia korzystne warunki i szybką regulację
... .. należności

dostarcza wszelkiego rodzaju
przybory jajczarskie

BIURA, SKŁADY i CHŁODNIA:

CENTRALA: Poznań, ul. Składowa 4. Tel. 19-41 i 19-42

SKŁAD TRANZYTOWY:

Grudziądz, ul. Generała Hallera 22 — Telefon 19-41

DR J. SZUMANA

ROCZNIK HODOWCY DROBIU

ROK VII

Biblioteka Jagiellońska

1003046919

1 9

POZNAŃ

3 7

ADMINISTRACJA ROCZNIKA HODOWCY DROBIU
POZNAŃ, UL. NIEGOLEWSKICH 10a TEL. 66-58

215224

I
7(1937)

Prawa autorskie co do treści, układu i rycin
zastrzeżone w myśl Ustawy o prawie autor-
skiem z 29. 3. 26 r. (Dz. U. nr. 36. poz. 260
z 20. 5. 35.).

4
Ak. Nr. 5050 37/32

A.

Chcąc mieć kurę o doskonałym mięsie białej nodze, rychło wysiadującą i niosącą w porze zimowej, zdecydować się można jedynie na **nasze** =====

ORPINGTONY

selekcjonowane od 10 lat w kierunku wysokiej wydajności.
Co roku polepsza się przeciętna niesność Orpingtonów naszych o kilka jaj, doszliśmy do doskonałych rezultatów.

P o z a t y m h o d u j e m y: Karmazyny znanej jakości

Pekiny duże, białe

Perliczki popielate

Produkujemy również krzyżówki użytkowych ras kur.

ZAKŁAD HODOWLANO-WYLĘGOWY Jadwigi Czarneckiej

Przybyśław p. Żerków, tel. Żerków 39

„LILIPUT”

Oficjalnie uznany znacznik
pochodzenia dla piskląt
rodowodowych.

Oddaje się tylko z rejestrowaną
numeracją bieżącą.

Cena 10 groszy

Zamawiać w:

**CENTRALNYM KOMITECIE | ADMINISTRACJI ROCZNIKA
DO SPRAW HODOWLI DROBIU | HODOWCY DROBIU**

Warszawa, ul. Kopernika 30.

Poznań, ul. Niegolewskich 10a.

Zarodowa Hodowla Droblu w Białachowie

uznana przez Pom. Izbę Rolniczą

oddaje do chowu:

pi sk l ę t a białych ameryk. kur Leghorn
" Wirgińskich indyków białych
" kaczek Orpington

począwszy od lutego **j a j a w y l ę g o w e** od
białych amer. kur Leghorn — czerwonych kur Rhode Island
angielskich kur Suseka — żółtych kaczek Orpington
białych Wirgińskich indyków

S p e c j a l n o ś ć dla tuczu zimowego: jaja wylęgowe
Suseka X Leghorn wzgl. Suseka X Rhode Island.
Rasy te mają zaletę szybkiego wzrostu i posiadają
bardzo delikatne mięso.

Od powyższych ras oddajemy począwszy od marca pi sk l ę t a
jednodniowe. — — — Poprzednie zamówienia konieczne.

v. Falkenhayn — Białachowo

Poczta Grudziądz skrz. poczt. nr. 6 Adr. tel. Falkenhayn Grudziądz
Telefon Grudziądz 1603

Stadko moje uzyskało na konk. nieśności 1935/36 1-e miejsce.

Wzorcowe okna do kurników

150 x 90 cm

dołem stałe, górą spuszczone
włącznie oszklenia i poma-
lowania . . . . . zł 35.—

bez wewnętrznej ramy z siat-
ką . . . . . zł 30.—

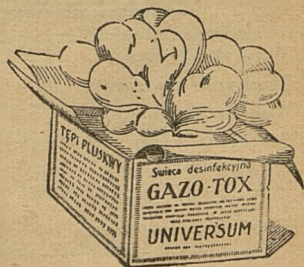
Gniazda zatrzaskowe poje-
dyńcze . . . . . zł 7.—

Fr. Szymański

Poznań, Ogrodowa 4

GAZO-TOX

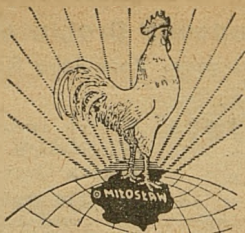
świeca dezynfekcyjna służy do
wytępienia pluskw, moli,
pcheł etc.

FABRYKA ŚRODKÓW
NA
ZWALCZANIE SZKODNIKÓW

„UNIVERSUM”

Poznań, Fr. Ratajczaka 38.

Wyandotty
białe

Kaczki Biegusy białe

Leghorny
białe

Miłosławska

Hodowla Drobiu Zarodowo - Użytkowego

Uznana przez Wlkp. Izbę Rolniczą

Miłosław — Wielkopolska

poczta — telefon nr. 8

Lampy do oświetlania kurników

Nożyce do ćwiartowania drobiu

Wagi kuchenne
Maszynki do mięsa
Konwie do mleka
Siatki na płoty
Okucia do drzwi
Okucia do okien
Gwoździe i śruby

Piece żelazne i stałopalne
Kuchnie westfalskie
Rury i kolana
Armatury garncarskie
Żelazo sztabowe
Tragarze budowlane
Blachę cynkową

poleca

Jan Deierling - Poznań, Szkolna 3

Detal

Skład żelaza

Hurt

Telefon 35-15

Telefon 35-43

CHOLEGALL KLAWE ==

Enteroszczepionka w ziarnkach. — Chroni ptactwo przed cholerą drobiu

FORMOSSAN KLAWE ==

Pokarm mineralny dla drobiu. Niezastąpiony przy krzywicy, awitaminozie, gruźlicy, zaburzeniach w przemianie materii i t. p.

KREZOFORM KLAWE ==

Najtańszy i najbardziej skuteczny środek do odkażania kurników o wybitnych własnościach bakterio-bójczych

— Żądajcie prospektów i szczegółowej literatury —

T-WO PRZEM. CHEM. - FARM.

d. Magister **KLAWE, S. A.**

Warszawa, Karolkowa 22/24

SPÓŁDZIELNIA ZBYTU JAJ i DROBIU w DUBNIE

z odpowiedzialnością udziałami

Zakupuje jaja i drób bezpośrednio
u producentów na terenie Wołynia

== Prowadzi kurniki zarodowe ==

Adres: **Dubno**, ul. Matczyńskiego Nr. 33 Telef. Nr. 157

KTO nabył u nas pisklęta, ten będzie
miał zimowe nioski

GDZIE dostał się kogut z naszej hodowli,
tam widać poprawę nieśności

JAK chcesz mieć szybko dochód, kup u nas
kurki ras:

Leghornów
Karmazynów
Suseksów

Najnieśniejsza rasa kaczek
KHAKI CAMPBELL

RASZEWY

HODOWLA DROBIU UŻYTKOWEGO
MICHAŁA CZARNECKIEGO
pocztą Żerków

Najstarsza Hodowla Drobiu Użytkowego w Wielkopolsce

Kalendarz na rok 1937.

	Styczeń	Luty	Marzec
Niedziela	3 10 17 24 31	7 14 21 28	7 14 21 28
Poniedz.	4 11 18 25	1 8 15 22	1 8 15 22 29
Wtorek	5 12 19 26	2 9 16 23	2 9 16 23 30
Środa	6 13 20 27	3 10 17 24	3 10 17 24 31
Czwartek	7 14 21 28	4 11 18 25	4 11 18 25
Piątek	1 8 15 22 29	5 12 19 26	5 12 19 26
Sobota	2 9 16 23 30	6 13 20 27	6 13 20 27
	Kwiecień	Maj	Czerwiec
Niedziela	4 11 18 25	2 9 16 23 30	6 13 20 27
Poniedz.	5 12 19 26	3 10 17 24 31	7 14 21 28
Wtorek	6 13 20 27	4 11 18 25	1 8 15 22 29
Środa	7 14 21 28	5 12 19 26	2 9 16 33 30
Czwartek	1 8 15 22 29	6 13 20 27	3 10 17 24
Piątek	2 9 16 23 30	7 14 21 28	4 11 18 25
Sobota	3 10 17 24	1 8 15 22 29	5 12 19 26
	Lipiec	Sierpień	Wrzesień
Niedziela	4 11 18 25	1 8 15 22 29	5 12 19 26
Poniedz.	5 12 19 26	2 9 16 23 30	6 13 20 27
Wtorek	6 13 20 27	3 10 17 24 31	7 14 21 28
Środa	7 14 21 28	4 11 18 25	1 8 15 22 29
Czwartek	1 8 15 22 29	5 12 19 26	2 9 16 23 30
Piątek	2 9 16 23 30	6 13 20 27	3 10 17 24
Sobota	3 10 17 24 31	7 14 21 28	4 11 18 25
	Październik	Listopad	Grudzień
Niedziela	3 10 17 24 31	7 14 21 28	5 12 19 26
Poniedz.	4 11 18 25	1 8 15 22 29	6 13 20 27
Wtorek	5 12 19 26	2 9 16 23 30	7 14 21 28
Środa	6 13 20 27	3 10 17 24	1 8 15 22 29
Czwartek	7 14 21 28	4 11 18 25	2 9 16 23 30
Piątek	1 8 15 22 29	5 12 19 26	3 10 17 24 31
Sobota	2 9 16 23 30	6 13 20 27	4 11 18 25

SPIS RZECZY.

Dział I. Książkowość.

	strona
Kalendarz na rok 1937	
Wskazówki prowadzenia zapisków książkowości drobiowej	14— 15
Zapiski na każdy miesiąc, tabele przeciętnej wydaj- ności niosek, indywidualne wykazy nie- śności, dzienny remanent jaj	16— 75
Wykaz dochodów	76— 87
Wykaz rozchodów	88— 95
Bilans i zestawienia pomocnicze	96— 98

Dział II. Artykuły.

Jak powstaje jajo	99—104
Produkcja kurcząt zimowych	105—111
Sztuczny wylęg jaj indyckich	112—113
Zatrucie ziarnem kąkolu	114—118
Konserwy z drobiu	119—129
Choroby drobiu, ich rozpoznanie i leczenie :	
Część I. Rozpoznanie chorób według charaktery- stycznych symptomów	130—153
Część II. Leczenie chorób :	
Awitaminoza. Biała biegunka. Białaczka zakaźna kur. Biegunka zwykła. Cholera. Dyfteria. Glisty gardlane. Glisty jelitowe. Gruźlica. Guzy nóg. Influenca gęsi. Kanibalizm. Katar kiszek. Katar zakaźny nosa kur. Kokcydioza kurcząt. Kokcy- dioza gęsi. Kokcydioza nerek. Krzywica. Liszaj grzebienia. Nicienie. Niedowład zakaźny kur. Nieżyt zakaźny tchawicy kur. Odmrożenie grze- bienia. Ospa drobiu. Paratyfus. Pchły. Pióroja- dy. Pleśniawka. Podagra. Pomór drobiu. Pry-	

szczyca. Ptaszyńce. Przywry. Pypeć. Rózyca. Świerzb nóg. Świerzb skóry. Tasiemce. Trichomoniasis. Tyfliczność indyków. Walki kogutów. Wągliki. Wykręcenie skrzydeł. Wyparcie steku. Wzdęcie wola. Zanik piór. Zadzuszanie się kurcząt. Zapalenie oczu. Zaparcie jaja. Zerwanie wątroby. Zjadanie jaj. Zjadanie piór. Złamanie kości	154—192
Garbowanie skórek króliczych sposobem domowym	193—208

Dział III. Zestawienia i tabele podręczne.

Tabele składników pokarmowych	209—217
Ważne cyfry dla hodowcy drobiu	218—220
Nowsza literatura z produkcji drobiowej i działów pokrewnych	220—221
Taryfa pocztowa	222—224

Dział IV. Ogłoszenia.

Inseraty poszczególnych hodowców i firm 1, 2, 5—10.	225—242
Alfabetyczny skorowidz polecanych ras drobiu, gołębi, królików i innych zwierząt oraz przyborów, pasz itd.	242—248

Wskazówki prowadzenia zapisków książkowości drobiowej.

W bieżącym Roczniku przywrócono znów, na skutek reklamacji niektórych czytelników niektóre formularze książkowości opuszczone w roku ubiegłym a mianowicie trzy formularze do zestawiania bilansu.

Arkusze do książkowości Rocznika podzielone są na takie, które służą do zapisków na jeden miesiąc i takie, w których robi się zapiski bieżąco. Pierwszy rodzaj wykazów zgrupowanych razem według miesięcy zawiera, poza kalendarzem danego miesiąca oraz miejscem do notatek, kartę poglądową na przeciętną wydajność kur, wykaz indywidualnej kontroli nieśności oraz wykaz remanentu jaj.

Zapiski *karty poglądowej na przeciętną wydajność kur*, mają nam dawać stały pogląd na wydajność kur, to znaczy mają określić, czy ogólnie biorąc, nieśność naszych kur jest dobra, czy zła.

W rubryce „liczba kur” umieszcza się codziennie liczbę kur niosek tj. kur, które mają (mogą) nieść. Nie należy więc tutaj zaliczyć kogutów, kapłonów, kurcząt, młodzieży itd., a tylko kury. Liczba kur zmniejsza się, o ile jaka kura padnie lub zostanie zabita, powiększa się przez kupno kury lub przez t. zw. przeklasyfikowanie.

Przeklasyfikowanie z grupy młodzieży do grupy niosek następuje z dniem zniesienia pierwszego jaja. O ile się indywidualnej kontroli nieśności nie prowadzi, zatem nie wie, kiedy która kura dała pierwsze jajo, to przeklasyfikowuje się z dniem 1-go listopada wszystkie młode kurki jako nioski.

W rubryce „liczba jaj” podaje się ogólną ilość jaj zniesionych danego dnia.

W końcu miesiąca sumuje się wpierw zapiski rubryki „liczba kur” i dzieli przez liczbę dni danego miesiąca. Cyfra, którą się w ten sposób uzyskuje, jest przeciętną ilością kur, którą zapisuje się u dołu wykazu. — Następnie sumuje się liczbę jaj i dzieli przez poprzednio uzyskaną i zapisaną przeciętną liczbę kur. Cyfra wynikająca z tego podziału, jest przeciętną nieśnością w danym miesiącu, która winna nie być niższa od cyfry wzorcowej, podanej u dołu każdej strony.

Im gorzej prowadzone gospodarstwo drobiowe, tem większa będzie różnica in minus między cyfrą jaj, uzyskanych w danym gospodarstwie, a podaną w poszczególnych miesią-

cach jako wzorcowa, za wyjątkiem miesięcy, marzec do czerwca włącznie, kiedy nawet w źle prowadzonych gospodarstwach, nieśność będzie zadowalająca i może nawet wyższa od cyfr podanych przeze mnie.

Kto prowadzi kontrolę nieśności, ten wypełnia również *wykaz indywidualnej nieśności*, w którym podaje się nie tylko ogólną liczbę uzyskanych jaj, lecz w których zapisuje się wydajność poszczególnej kury. Formularz przewiduje zapiski tylko dla 30 niosek. Niemożliwym bowiem jest pomieścić w „Roczniku” obszernych wykazów indywidualnej nieśności dla większych hodowli. Większe gospodarstwa drobiowe posługują się specjalnymi książkami kontroli nieśności, jakie opisane są w Roczniku 1934 na str. 186 i nast.

Za książkowością dla poszczególnych miesięcy znajdziemy na stronie 76 — 87 *wykazy dochodów* i następnie do str. 95 *wykazy rozchodów*.

Dochód i rozchód w gospodarstwie drobiowym jednak wygląda trochę inaczej, aniżeli powiedzmy w handlu lub w fabryce. Przez to bowiem, że zawsze bierze się część drobiu i jaj do kuchni, trzeba uwzględniać 2 rodzaje dochodu z kurnika, ten w gotówce i ten w naturaliach. odwrotnie należy obciążać gospodarstwo drobiowe nie tylko wydatkami pieniężnymi, lecz również paszą, braną z własnego gospodarstwa rolnego, robocizną i t. d.

Ażeby ułatwić prowadzenie dochodów i rozchodów bezgotówkowych, rozdzielono tutaj wpływy względnie rozchody, *gotówkowe* i *bezgotówkowe* na dwie odmienne rubryki.

Co do pierwszych niema żadnych wątpliwości. Zapisuje się w rubryce „Wpływ gotówką” tyle złotych i groszy, ile wpłynęło. — Natomiast rubryka „zużyto w gospodarstwie domowym” służy do zapisywania dochodów niewidocznych. Jeżeli np. zabijemy koguta na obiad, to trzeba to traktować jako dochód gospodarstwa drobiowego, a rozchód osobisty — na utrzymanie domu prywatnego. Zatem wpisujemy w rubryce „zużyto w gospodarstwie domowym” cenę jaką otrzymalibyśmy przy sprzedaży koguta. Tak samo postępujemy przy zużyciu jaj dla własnego stołu i t. d. Jeżeli natomiast bierzemy pasze ze śpichrza, należącego do gospodarstwa nie drobiowego, a własnego rolnego, to zapisujemy to na wykazie rozchodów w rubryce „z własnego gospodarstwa”.

Ostatnie formularze służą do końcowego bilansu rocznego gospodarstwa drobiowego.

Karta pogładowa na przeciętną wydajność kur

Styczeń	Liczba kur	Liczba jaj	Styczeń	Liczba kur	Liczba jaj
1			z prze- niesienia		
2			17		
3			18		
4			19		
5			20		
6			21		
7			22		
8			23		
9			24		
10			25		
11			26		
12			27		
13			28		
14			29		
15			30		
16			31		
do prze- niesienia			Razem		

Przeciętna liczba kur (Suma : 31).....

Przeciętna nieśność w miesiącu.....

(suma jaj przez przec. liczbę kur.)

Nieśność winna wynosić conajmniej 10 jaj od kury.

Styczeń	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Przeniesienie z dnia poprzedniego													
zniosły kury													
„ kaczk													
„ gęsi													
„ indyczki													
„ perliczki													
dokupiono													
Przychód jaj Razem													
sprzedano													
użyto do wylęgu													
użyto do kuchni													
zbite													
Rozchód jaj Razem													
Do przeniesienia													

Styczeń

Indywidualna kontrola nieśności

Nr. kury	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	Razem
-------------	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	-------

Karta pogładowa na przeciętną wydajność kur

Luty	Liczba kur	Liczba jaj	Luty	Liczba kur	Liczba jaj
1			z prze- niesienia		
2			17		
3			18		
4			19		
5			20		
6			21		
7			22		
8			23		
9			24		
10			25		
11			26		
12			27		
13			28		
14					
15					
16					
do prze- niesienia			Razem		

Przeciętna liczba kur (Suma : 28) .....

Przeciętna nieśność w miesiącu .....

Nieśność winna wynosić conajmniej 8 jaj od kury.

Indywidualna kontrola nieśności

Nr. kury	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	Razem	

Luty	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Przeniesienie z dnia poprzedniego													
zniosły kury													
„ kaczki													
„ gęsi													
„ indyczki													
„ perliczki													
dokupiono													
Przychód jaj Razem													
sprzedano													
użyto do wylęgu													
użyto do kuchni													
zbite													
Rozchód jaj Razem													
Do przeniesienia													

remanent jaj

14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28

Zapiski na marzec

Karta pogładowa na przeciętną wydajność kur

Marzec	Liczba kur	Liczba jaj	Marzec	Liczba kur	Liczba jaj
1			z prze- niesienia		
2			17		
3			18		
4			19		
5			20		
6			21		
7			22		
8			23		
9			24		
10			25		
11			26		
12			27		
13			28		
14			29		
15			30		
16			31		
do prze- niesienia			Razem		

Przeciętna liczba kur (Suma : 31).....

Przeciętna nieśność w miesiącu.....

Nieśność winna wynosić conajmniej 15 jaj od kury.

Marzec	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Przeniesienie z dnia poprzedniego													
zniosły kury													
„ kaczki													
„ gęsi													
„ indyczki													
„ perliczki													
dokupiono													
Przychód jaj Razem													
sprzedano													
użyto do wylęgu													
użyto do kuchni													
zbite													
Rozchód jaj Razem													
Do przeniesienia													

remanent jaj

14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31

Indywidualna kontrola nieśności

Nr. kury	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	Razem
-------------	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	-------

Karta pogładowa na przeciętną wydajność kur

Kwiecień	Liczba kur	Liczba jaj	Kwiecień	Liczba kur	Liczba jaj
1			z prze- niesienia		
2			17		
3			18		
4			19		
5			20		
6			21		
7			22		
8			23		
9			24		
10			25		
11			26		
12			27		
13			28		
14			29		
15			30		
16					
do prze- niesienia			Razem		

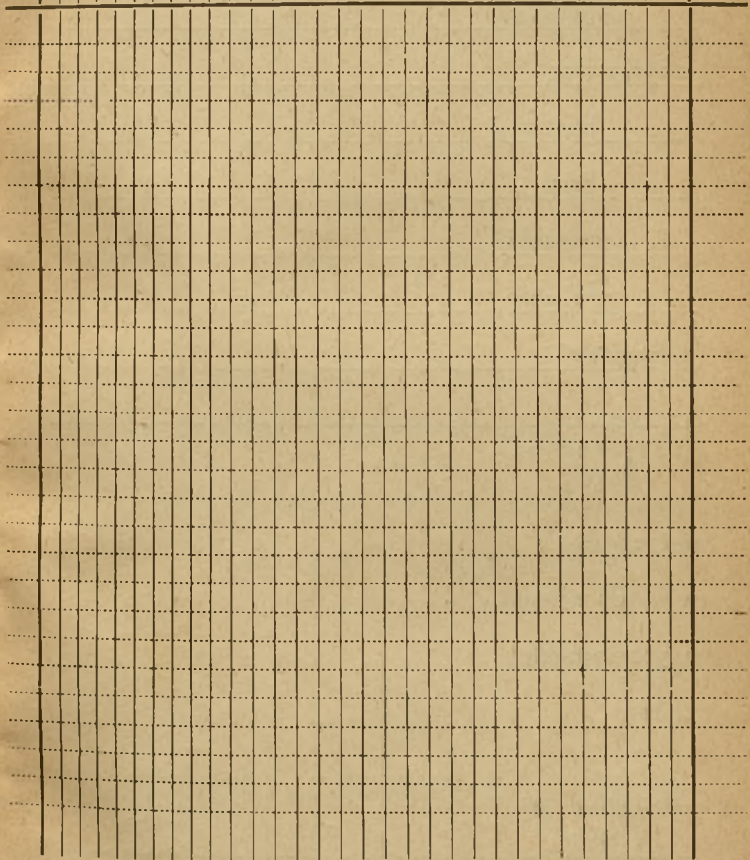
Przeciętna liczba kur .....

Przeciętna nieśność w miesiącu .....

Nieśność winna wynosić conajmniej 20 jaj od kury.

Indywidualna kontrola nieśności

Nr. kury	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	Razem
-------------	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	-------

Kwiecień	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Przeniesienie z dnia poprzedniego													
zniosły kury													
„ kaczki													
„ gęsi													
„ indyczki													
„ perliczki													
dokupiono													
Przychód jaj Razem													
sprzedano													
użyto do wylęgu													
użyto do kuchni													
zbite													
Rozchód jaj Razem													
Do przeniesienia													

remanent jaj

14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----

Zapiski na maj

Karta pogładowa na przeciętną wydajność kur

Maj	Liczba kur	Liczba jaj	Maj	Liczba kur	Liczba jaj
1			z prze- niesienia		
2			17		
3			18		
4			19		
5			20		
6			21		
7			22		
8			23		
9			24		
10			25		
11			26		
12			27		
13			28		
14			29		
15			30		
16			31		
do prze- niesienia			Razem		

Przeciętna liczba kur .....

Przeciętna nieśność w miesiącu .....

Nieśność winna wynosić conajmniej 20 jaj od kury.

Maj	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Przeniesienie z dnia poprzedniego													
zniosły kury													
„ kaczki													
„ gęsi													
„ indyczki													
„ perliczki													
dokupiono													
Przychód jaj Razem													
sprzedano													
użyto do wylęgu													
użyto do kuchni													
zbite													
Rozchód jaj Razem													
Do przeniesienia													

Zapiski na czerwiec

Karta pogładowa na przeciętną wydajność kur

Czerwiec	Liczba kur	Liczba jaj	Czerwiec	Liczba kur	Liczba jaj
1			z prze- niesienia		
2			17		
3			18		
4			19		
5			20		
6			21		
7			22		
8			23		
9			24		
10			25		
11			26		
12			27		
13			28		
14			29		
15			30		
16					
do prze- niesienia			Razem		

Przeciętna liczba kur .....

Przeciętna nieśność w miesiącu .....

Nieśność winna wynosić conajmniej 16 jaj od kury.

Indywidualna kontrola nieśności

Nr. kury	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	Razem		

Czerwiec	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Przeniesienie z dnia poprzedniego													
zniosły kury													
„ kaczki													
„ gęsi													
„ indyczki													
„ perliczki													
dokupiono													
Przychód jaj Razem													
sprzedano													
użyto do wylęgu													
użyto do kuchni													
zbite													
Rozchód jaj Razem													
Do przeniesienia													

remanent jaj

14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30

Zapiski na lipiec

Karta pogładowa na przeciętną wydajność kur

Lipiec	Liczba kur	Liczba jaj	Lipiec	Liczba kur	Liczba jaj
1			z prze- niesienia		
2			17		
3			18		
4			19		
5			20		
6			21		
7			22		
8			23		
9			24		
10			25		
11			26		
12			27		
13			28		
14			29		
15			30		
16			31		
do prze- niesienia			Razem		

Przeciętna liczba kur .....

Przeciętna nieśność w miesiącu .....

Nieśność winna wynosić conajmniej 10 jaj od kury.

Lipiec	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Przeniesienie z dnia poprzedniego													
zniosły kury													
„ kaczki													
„ gęsi													
„ indyczki													
„ perliczki													
dokupiono													
Przychód jaj Razem													
sprzedano													
użyto do wylęgu													
użyto do kuchni													
zbite													
Rozchód jaj Razem													
Do przeniesienia													

Lipiec

Indywidualna kontrola nieśności

Nr. kury	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	Razem				

Karta pogładowa na przeciętną wydajność kur

Sierpień	Liczba kur	Liczba jaj	Sierpień	Liczba kur	Liczba jaj
1			z prze- niesienia		
2			17		
3			18		
4			19		
5			20		
6			21		
7			22		
8			23		
9			24		
10			25		
11			26		
12			27		
13			28		
14			29		
15			30		
16			31		
do prze- niesienia			Razem		

Przeciętna liczba kur .....

Przeciętna nieśność w miesiącu .....

Nieśność winna wynosić conajmniej 9 jaj od kury.

Indywidualna kontrola nieśności

Nr. kury	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	Razem	

Sierpień	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Przeniesienie z dnia poprzedniego													
zniosły kury													
„ kaczki													
„ gęsi													
„ indyczki													
„ perliczki													
dokupiono													
Przychód jaj Razem													
sprzedano													
użyto do wylęgu													
użyto do kuchni													
zbite													
Rozchód jaj Razem													
Do przeniesienia													

Zapiski na wrzesień

Karta pogładowa na przeciętną wydajność kur

Wrzesień	Liczba kur	Liczba jaj	Wrzesień	Liczba kur	Liczba jaj
1			z prze- niesienia		
2			17		
3			18		
4			19		
5			20		
6			21		
7			22		
8			23		
9			24		
10			25		
11			26		
12			27		
13			28		
14			29		
15			30		
16					
do prze- niesienia			Razem		

Przeciętna liczba kur .....

Przeciętna nieśność w miesiącu .....

Nieśność winna wynosić conajmniej 6 jaj od kury.

Wrzesień	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Przeniesienie z dnia poprzedniego													
zniosły kury													
„ kaczki													
„ gęsi													
„ indyczki													
„ perliczki													
dokupiono													
Przychód jaj Razem													
sprzedano													
użyto do wylęgu													
użyto do kuchni													
zbite													
Rozchód jaj Razem													
Do przeniesienia													

remanent jaj

14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30

Wrzesień

Indywidualna kontrola nieśności

Nr. kury	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	Razem		

Zapiski na październik

Karta pogładowa na przeciętną wydajność kur

Październik	Liczba kur	Liczba jaj	Październik	Liczba kur	Liczba jaj
1			z prze- niesienia		
2			17		
3			18		
4			19		
5			20		
6			21		
7			22		
8			23		
9			24		
10			25		
11			26		
12			27		
13			28		
14			29		
15			30		
16			31		
do prze- niesienia			Razem		

Przeciętna liczba kur .....

Przeciętna nieśność w miesiącu .....

Nieśność winna wynosić co najmniej 5 jaj od kury.

Indywidualna kontrola nieśności

Nr. kury	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	Razem			

Październik	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Przeniesienie z dnia poprzedniego													
zniosły kury													
„ kaczki													
„ gęsi													
„ indyczki													
„ perliczki													
dokupiono													
Przychód jaj Razem													
sprzedano													
użyto do wylęgu													
użyto do kuchni													
zbite													
Rozchód jaj Razem													
Do przeniesienia													

remanent jaj

14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31

Zapiski na listopad

Karta pogładowa na przeciętną wydajność kur

Listopad	Liczba kur	Liczba jaj	Listopad	Liczba kur	Liczba jaj
1			z prze- niesienia		
2			17		
3			18		
4			19		
5			20		
6			21		
7			22		
8			23		
9			24		
10			25		
11			26		
12			27		
13			28		
14			29		
15			30		
16					
do prze- niesienia			Razem		

Przeciętna liczba kur .....

Przeciętna nieśność w miesiącu .....

Nieśność winna wynosić conajmniej 5 jaj od kury.

Listopad	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Przeniesienie z dnia poprzedniego													
zniosły kury													
„ kaczkę													
„ gęsi													
„ indyczki													
„ perliczki													
dokupiono													
Przychód jaj Razem													
sprzedano													
użyto do wylęgu													
użyto do kuchni													
zbite													
Rozchód jaj Razem													
Do przeniesienia													

remanent jaj

14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----

Listopad

Indywidualna kontrola nieśności

Nr. kury	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	Razem	

Karta pogładowa na przeciętną wydajność kur

Grudzień	Liczba kur	Liczba jaj	Grudzień	Liczba kur	Liczba jaj
1			z prze- niesienia		
2			17		
3			18		
4			19		
5			20		
6			21		
7			22		
8			23		
9			24		
10			25		
11			26		
12			27		
13			28		
14			29		
15			30		
16			31		
do prze- niesienia			Razem		

Przeciętna liczba kur .....

Przeciętna nieśność w miesiącu .....

Nieśność winna wynosić conajmniej 6 jaj od kury.

Indywidualna kontrola nieśności

Nr. kury	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	Razem		

Grudzień	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Przeniesienie z dnia poprzedniego													
zniosły kury													
„ kaczki													
„ gęsi													
„ indyczki													
„ perliczki													
dokupiono													
Przychód jaj Razem													
sprzedano													
użyto do wylęgu													
użyto do kuchni													
zbite													
Rozchód jaj Razem													
Do przeniesienia													

remanent jaj

14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31

Wykaz Dochodów

Data	Wyszczególnienie	Nr. dow.	Cena jednostkowa		Wpływ gotówką		Zużyto w gospod. dom.	
			zł	gr	zł	gr	zł	gr
Do przeniesienia								

Wykaz Dochodów

Data	Wyszczególnienie	Nr. dow.	Cena jednost- kowa		Wpływ gotówką		Zużyto w gospod. dom.	
			zł	gr	zł	gr	zł	gr
	Z przeniesienia							
	Do przeniesienia							

Wykaz Dochodów

Data	Wyszczególnienie	Nr. dow.	Cena jednostkowa		Wpływ gotówką		Zużyto w gospod. dom.	
			zł	gr	zł	gr	zł	gr
	Z przeniesienia							
	Do przeniesienia							

Wykaz Dochodów

Data	Wyszczególnienie	Nr. dow.	Cena jednost- kowa		Wpływ gotówką		Zużyto w gospod. dom.	
			zł	gr	zł	gr	zł	gr
	Z przeniesienia							
	Do przeniesienia							

Wykaz Dochodów

Data	Wyszczególnienie	Nr. dow.	Cena jednostkowa		Wpływ gotówką		Zużyto w gospod. dom.	
			zł	gr	zł	gr	zł	gr
	Z przeniesienia							
	Do przeniesienia							

Wykaz Dochodów

Data	Wyszczególnienie	Nr. dow.	Cena jednostkowa		Wpływ gotówką		Zużyto w gospod. dom.	
			zł	gr	zł	gr	zł	gr
	Z przeniesienia							
	Do przeniesienia							

Wykaz Dochodów

Data	Wyszczególnienie ^o	Nr. dow.	Cena jednost- kowa		Wpływ gotówką		Zużyto w gospod. dom.	
			zł	gr	zł	gr	zł	gr
	Z przeniesienia							
	Do przeniesienia							

Wykaz Dochodów

Data	Wyszczególnienie	Nr. dow.	Cena jednostkowa		Wpływ gotówką		Zużyto w gospod. dom.	
			zł	gr	zł	gr	zł	gr
	Z przeniesienia							
	Do przeniesienia							

Wykaz Dochodów

Data	Wyszczególnienie	Nr. dow.	Cena jednost- kowa		Wpływ gotówką		Zużyto w gospod. dom.	
			zł	gr	zł	gr	zł	gr
	Z przeniesienia							
	Do przeniesienia							

Wykaz Dochodów

Data	Wyszczególnienie	Nr. dow.	Cena jednostkowa		Wpływ gotówką		Zużyto w gospod. dom.	
			zł	gr	zł	gr	zł	gr
	Z przeniesienia							
	Do przeniesienia							

Wykaz Dochodów

Data	Wyszczególnienie	Nr. dow.	Cena jednost- kowa		Wpływ gotówką		Zużyto w gospod. dom.	
			zł	gr	zł	gr	zł	gr
	Z przeniesienia							
	Do przeniesienia							

Wykaz Dochodów

Data	Wyszczególnienie	Nr. dow.	Cena jednostkowa		Wpływ gotówką		Zużyto w gospod. dom.	
			zł	gr	zł	gr	zł	gr
	Z przeniesienia							

Wykaz Rozchodów

Data	Wyszczególnienie	Nr. dow.	Cena jednostkowa		Rozchód gotówką		Z własn. gospodarstwa	
			zł	gr	zł	gr	zł	gr
Do przeniesienia								

Wykaz Rozchodów

Data	Wyszczególnienie	Nr. dow.	Cena jednostkowa		Rozchód gotówką		Z własn. gospodarstwa	
			zł	gr	zł	gr	zł	gr
	Z przeniesienia							
	Do przeniesienia							

Wykaz Rozchodów

Data	Wyszczególnienie	Nr. dow.	Cena jednost- kowa		Rozchód gotówką		Z własn. gospo- darstwa	
			zł	gr	zł	gr	zł	gr
	Z przeniesienia							
	Do przeniesienia							

Wykaz Rozchodów

Data	Wyszczególnienie	Nr. dow.	Cena jednostkowa		Rozchód gotówką		Z własn. gospodarstwa	
			zł	gr	zł	gr	zł	gr
	Z przeniesienia							
	Do przeniesienia							

Wykaz Rozchodów

Data	Wyszczególnienie	Nr. dow.	Cena jednostkowa		Rozchód gotówką		Z własn. gospodarstwa	
			zł	gr	zł	gr	zł	gr
	Z przeniesienia							
	Do przeniesienia							

Wykaz Rozchodów

Data	Wyszczególnienie	Nr. dow.	Cena jednost- kowa		Wpływ gotówką		Z własn. gospo- darstwa	
			zł	gr	zł	gr	zł	gr
	Z przeniesienia							
	Do przeniesienia							

Wykaz Rozchodów

Data	Wyszczególnienie	Nr. dow.	Cena jednostkowa		Rozchód gotówką		Z własn. gospodarstwa	
			zł	gr	zł	gr	zł	gr
	Z przeniesienia							
	Do przeniesienia							

Wykaz Rozchodów

Data	Wyszczególnienie	Nr. dow.	Cena jednost- kowa		Rozchód gotówką		Z własn. gospo- darstwa		
			zł	gr	zł	gr	zł	gr	
	Z przeniesienia								

Zestawienie wartości

inwentarza żywego i zapasów przy zamknięciu
roku rachunkowego

	Ilość	Płeć	Wyszczególnienie	Wiek	Cena jed- nostkowa		Wartość	
					zł	gr	zł	gr
Inwentarz żywy								
Ogólna wartość na końcu roku								
" " na początku roku								
Różnica								
Zapasy								
Ogólna wartość na końcu roku								
" " na początku roku								
Różnica								

Zestawienie wartości budynków i inwentarza martwego przy zamknięciu roku rachunkowego

	Ilość	Wyszczególnienie	Stopa amortyzacyjna	Kwota amortyzac.		Wartość	
				zł	gr	zł	gr
Budynki							
		Ogólna wartość na końcu roku					
		" " na początku roku					
					Różnica		
Przybory hodowlane							
		Ogólna wartość na końcu roku					
		" " na początku roku					
					Różnica		

Bilans roczny

	Aktywa	Pasywa
1. Wpływy gotówką		
2. Rozchody gotówką		
3. Bezgotówk. do gospod. domowego		
4. " z " własnego .		
5. Należytości		
6. Długi		
7. Przyrost wartości inwent. żywego		
8. Ubytek " " "		
9. Przyrost " budynków . . .		
10. Ubytek " " " . . .		
11. Przyrost " inwent. martw.		
12. Ubytek " " "		
13. Przyrost " zapasów		
14. Ubytek " " "		

Zestawienie :

Suma aktywów .....

Suma pasywów

Czysty dochód

JAK POWSTAJE JAJO?

Najgorliwsi hodowcy drobiu mało wiedzą o przejawach powstania jaja. Coprawda nie zabijają kury, tak jak w bajeczce o chciwej gosposi, która chciała mieć wszystkie jaja odrazu, jednak mało ich zwykle wzrusza tak ciekawy przebieg tworzenia się jaja. A przecież do zrozumienia pewnych anomalii nieśności (jajo w jajku, podwójne żółtka, kropla krwi na żółtku itd.) konieczna jest znajomość powstania jaja.

Najbardziej zasadnicze to fakt, że żółtko powstaje na jajniku, a więc we właściwym gruczole rozrodczym, a białko no i błony obiałkowe i skorupka powstają w jajowodzie.

Jajnik jest gruczołem rozrodczym, tworzącym coprawda prócz właściwej komórki rozrodczej (tarczki żółtkowej) jeszcze dużą ilość masy odżywczej (kulę żółtkową), jajowód zaś, jak mówi już sama nazwa, jest tylko przewodem, w którym podczas swej wędrówki jajo otacza się składnikami odżywczymi (białkiem) i ochronnymi (błonami i skorupką).

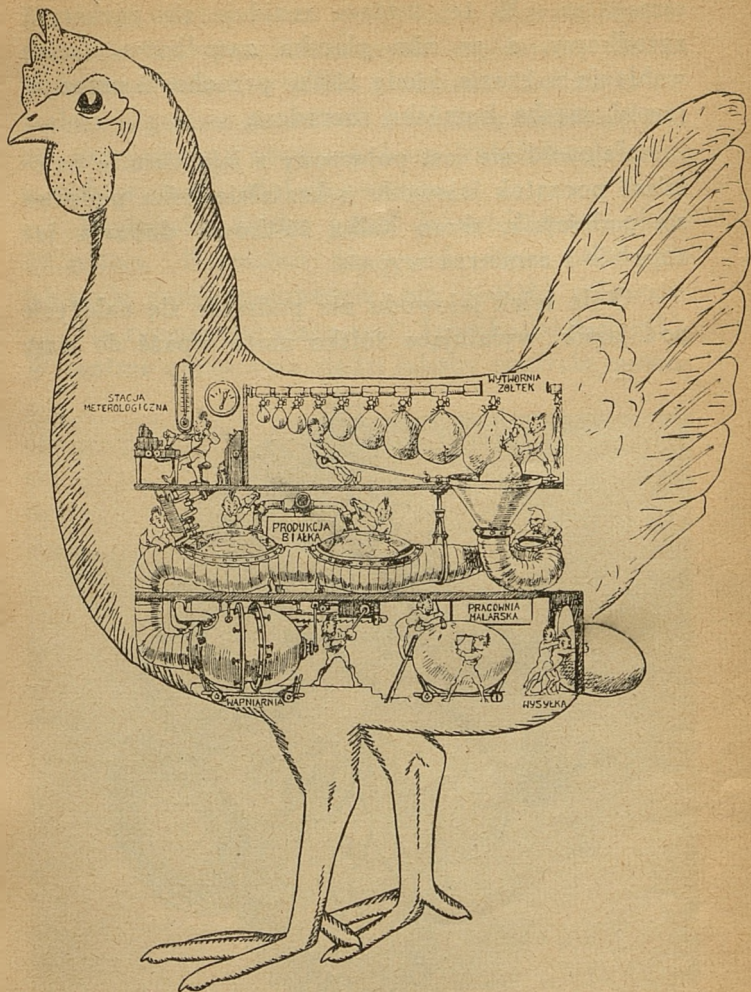
W przeciwieństwie do zwierząt ssących ptaki mają tylko jeden jajnik. Liczba komórek rozrodczych jest w jajniku zgóry określona, lecz liczba ich nie ma, jak to dawniej przypuszczano, nic wspólnego z późniejszą lepszą lub gorszą nieśnością.

U kury, dobrej nioski, która, znosi w ciągu swego życia przeszło 1000 jaj znajduje się tylko kilka tysięcy zaczątków jaj, u kawki zaś lub wrony, która znosi przez cały okres życia tylko 30 do 40 jaj, zaczątków jest przeszło 20 tysięcy.

Jeżeli otworzymy jamę brzuszną kury w okresie nieśności, to znajdziemy w okolicy kręgow łędźwiowych duży jajnik, na którym będzie wisiało mnóstwo żółtek rozmaitej wielkości, od wielkości ziarnka prosa do rozmiarów małego orzecha włoskiego. Każde takie żółtko jest otoczone błoną, która wskutek rozrastania się żółtka w końcu pęka, a kulka żółtkowa, wydobywająca się z otoczki, wpada do otworu lejkowego jajowodu. Stamtąd wędruje ona tym przewodem dalej, otaczając się warstwami białka. Jajowód kury mierzy 35 do 40 cm i, jak jelita, jest kilkakrotnie zwinięty. W ostatniej części jajowodu jajo otacza się błonami obiałkowymi, a następnie twardą skorupką i w tym stanie wychodzi przez stek kury.

Tak jajnik jak i jajowód są w stanie nieczynnym nie wielkie. U kury dorosłej, lecz nie niosącej, jajowód jest 18 cm długi, u kury niosącej 80 cm długi, jajnik waży u kury niosącej kilkadziesiąt razy więcej, aniżeli w stanie nieczynnym.

Właściwą komórkę rozrodczą mieści tarczka zarodkowa, która się znajduje na powierzchni żółtka i która w jaju świeżym zawsze jest odwrócona do góry. Tarczka ta jest grubości 2—3 mm, barwy białej, zatem na żółtku gołym okiem wyraźnie du-

Ryc. 1. Organizm kury jako fabryka jaj.

strzegalna. W tej tarczce znajduje się pęcherzyk zarodkowy, a w nim plamka zarodkowa, która wchłania w czasie, kiedy żółtko przechodzi przez jajowód, męską komórkę rozrodczą.

Jajowód nie jest połączony z jajnikiem, a natomiast początek jajowodu o kształcie lejka podsuwa się pod jajnik, skoro kulka żółtkowa dojrzała już zupełnie i zamierza wypaść.

O ile lejek jajowodu nie podsunie się należycie pod jajnik, wylatujące żółtko może wpaść do jamy

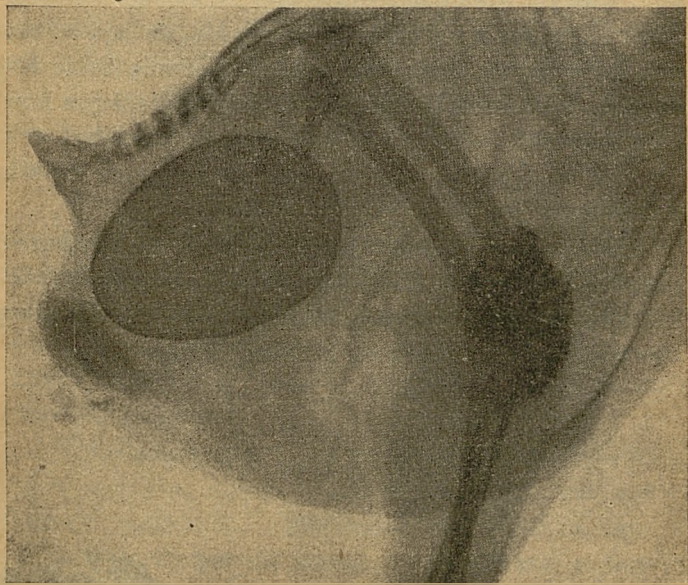
Ryc. 2. Jajnik kury w okresie nieśności.

brzuszej między jelita. — U kur o chorym jajowodzie lub kur przetłuszczonych znajdujemy nieraz duże ilości żółtek w jamie brzusznej. Żółtka te resorbuje organizm częściowo i w miarę możliwości tak, że przy uboju i otwarciu kury znajdujemy część z nich w stanie zdeformowanym.

Wędrowka żółtka przez jajowód trwa około 24 godzin. Normalnie nie wpada nowe żółtko do jajowodu zanim poprzednie nie zostało zniesione.

Na rycinie pokazana jest „fabryka jaj kurzych”. W centrum nerwowym siedzi jakoby centrala meteo-

Ryc. 3. Zdjęcie rentgenowskie jaja na krótko przed zniesieniem.

rologiczna, która stosownie do pogody i naświetlenia daje polecenie rozrostu żółtek. — Kolejny ich rozrost przedstawiony jest na najwyższym piętrze. Rozrost kończy się rozpruciem otaczającego worka i wpadnięciem żółtka przez lejek do przewodu, do którego z organizmu dochodzą z karmy soki na cele wytworzenia białka. Wapniarnia, warsztat malarcki, wykańczają i upiększają jajo przed ostateczną ekspedycją, tak jak to ma miejsce z towarem w każdej fabryce.

Aczkolwiek niezbyt ważne, jednak interesujące jest, którym końcem zostaje jajo zniesione. W literaturze spotyka się najczęściej zdanie, że jajo opuszcza kurę tępym końcem naprzód. Zdanie takie jest mylne. Jajo nietylko przebywa jajowód ostrym końcem naprzód lecz najczęściej zostaje zniesione tak, że ostry koniec jaja najpierw zobaczy światło dzienne.

Objaw ten badałem umyślnie na I-ym konkursie nieśności w roku 1923/24. Na 17 wypadków, dokładnie kontrolowanych, 14 razy jajo opuściło kurę ostrym końcem naprzód, a tylko 3 tępym.

PRODUKCJA KURCZĄT ZIMOWYCH.

Tuczenie kurcząt w porze zimowej t. zw. kurcząt hamburskich cieszy się w ostatnich latach dużym zainteresowaniem. Hodowcy widzą w tym dobry interes.

Produkcja kurcząt hamburskich może odrzucać dobre zyski, jeżeli się ma na kurczęta tego rodzaju istotny zbyt. Polska jest jednak jak dotąd krajem biednym i możliwość ulokowania kurcząt zimowych po dobrych cenach jest tak ograniczona, że dowóz kilkudziesięciu zaledwie kurcząt do miast wojewódzkich obniża już cenę. Jedynymi miastami mogącymi wchłonąć nieco większe dowozy są Warszawa i Gdańsk.

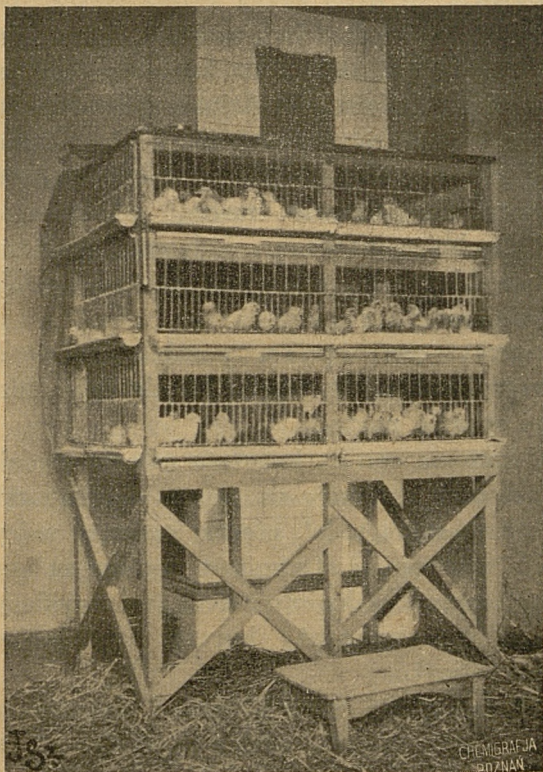
Z powyższego wynika, że zabierając się do tuczu kurcząt zimowych, trzeba przede wszystkim rozpatrzyć sprawę zbytu.

W sprawie cen na kurczęta należy wiedzieć, że najlepsze ceny uzyskuje się, jak to nas nauczyło doświadczenie szeregu lat, nie za kurczęta najrychlejsze n. p. z grudnia i stycznia, a dopiero za kurczęta z lutego i marca. W kwietniu cena jest zwykle jeszcze dobra, a przy sprzedaży kurcząt w maju tuczenie daje już deficyt.

Zdawałoby się, że w grudniu i styczniu kurczęta winny być droższe, aniżeli w lutym lub marcu, jednak widocznie konsumentowi wydaje się, że w grudniu otrzymuje kurczęta opóźnione, a dopiero w lutym czy marcu uważa kurczę za prawdziwą nowalię. Poza tym jest w styczniu jeszcze zwierzyzna

w handlu, a drób nie tak chudy jak w marcu, stąd też zainteresowanie kurczętami jest mniejsze.

Tucz kurcząt przyczynia się do wyzyskania wyięgarki przez dłuższy okres, ma jednak tę ujemną

Klatka piętrowa z kurczętami. Początkowo ramy z osiatkowaniem są założone tak jak na rycinie. Po 10 dniach odwraca się ramy, by szersze szczeble były u dołu. Dla starszych kurcząt trzeba mieć jeszcze ramy dodatkowe z szerszej rozstawionymi szczeblami.

stronę, że właściciel lub personel hodowli drobiu jest już przemęczony pracą przy wylęgarni, skoro nadejdzie główny okres lęgu wiosennego.

Kurczęta hamburskie sprzedaje się we wieku 5—7 tygodni. Wynika z tego, że termin nałożenia jaj do wylęgarki winien poprzedzać termin zamierzonej sprzedaży kurcząt zawsze o przeszło dwa miesiące, n. p. aby móc sprzedać kurczęta na 1 lutego trzeba nałożyć jaja w końcu listopada.

Tucz kurcząt odbywa się w klatkach piętrowych. Ubikacja, w której stoją klatki winna być niezbyt niska, ażeby powietrze było dobre. Ubikacje niżej metrów 2,50 nie nadają się na pomieszczenie klatek z kurczętami.

Temperaturę w ubikacji utrzymuje się na poziomie 25° C z tem, że kurczęta młodsze, które potrzebują wyższej temperatury, umieszcza się na górnych piętrach wychowalni. O ile kurczęta mają wewnątrz wychowalni piętrowej specjalne źródło ciepła n. p. bańkę z gorącą wodą lub żarówkę albo też mogą się przytulić do pieca, to starczy w pokoju temperatura 22° C. Nadmiar ciepła jest dla kurcząt prawie tak samo szkodliwy, jak jego brak.

Klatek nie należy przepełniać. Na jeden metr kwadratowy liczyć można

w 1 tygodniu życia	100	kurcząt
„ 2	90	„
„ 3	70	„
„ 4	45	„
„ 5	30	„

Sprawa obsadzenia zależy też od tego, z ilu stron znajdują się korytka do paszy. Wszystkie kurczęta winny równocześnie znaleźć miejsce przy korytkach.

Po wylężeniu pozostawia się kurczęta przez 24 do 48 godzin we wylęgarni lub w ciepłym pudełku, nie dając im pożywienia.

Przez pierwsze 4 dni życia (a więc pierwsze 2—3 dni karmienia), zadaje się kurczętom tylko suchą kaszkę (hreczaną, owsianą lub jagły) i to nie tylko w korytkach na zewnątrz klatki, lecz również co 2—3 godzin na deseczce wstawionej do klatki, by kurczęta nauczyły się jeść. Jako napój podaje się przegotowaną wodę.

Od 5-go dnia przechodzi się wyłącznie do karmy płynnej, nie podając oddzielnie żadnego napoju.

Karmę tę zestawia się następująco:

- 30% śruty hreczanej
- 30% „ pszennej
- 30% „ z kukurydzy
- 5% proszku mlecznego
- 5% mączki rybiej

W celu potaniania sobie paszy można dawać od 15-go dnia życia paszę nieco tańszą, a mianowicie:

- 30% śruty hreczanej
- 30% „ jęczmiennej
- 15% „ żytniej
- 15% otrąb pszennych
- 10% mączki rybiej

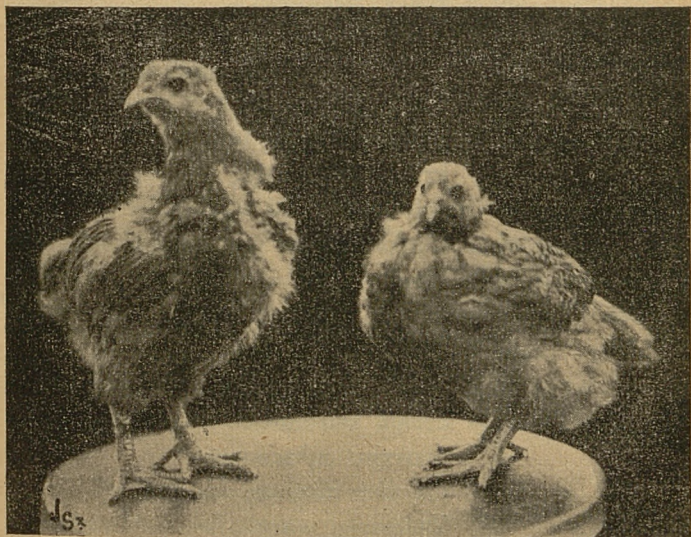
Całość rozrabia się mlekiem chudym w stanie

kwaśnym (zsiadłym). Ażeby mleko szybciej kwaśniało, postawić je w ciepłe, ewtl. nawet w ubikacji z kurczętami i dodać przy nastawianiu świeżego mleka trochę mleka już skwaszonego.

Mleka dodaje się licząc na wagę dwa razy tyle co mieszanki w stanie suchym, co wypada licząc na miarę prawie równe ilości płynu i paszy.

Można przyjąć, że przez okres tuczu, o ile trwa 6 tygodni, zużyje się na jedno kurczę do 4 litrów mleka chudego i 1 100 do 1 300 g paszy.

Ponieważ kurczęta nie wychodzą na dwór, trzeba im zastąpić brak słońca odrobiną tranu. Na kur-

W lutym i marcu znajdują już tak małe kurczęta chętnych odbiorców. Fotografia charakteryzuje dobrze szybszy rozwój i lepszy przyrost kociągów (po lewej).

czę i dzień starczy początkowo jedna, później 2—3 krople.

Dziesięć dni przed ubojem przestać zadawać tran, aby mięso kurczęcia nie miało przykrego zapachu tranu.

Jako dalsze wzory zestawienia dobrej mieszanki do tuczu kurcząt podają:

- 30% prosa śrutowanego
- 30% śruty z kukurydzy
- 20% „ pszennej
- 20% świeżych mielonych rybek

lub też

- 30% śruty pszennej
- 30% „ jęczmiennej
- 15% „ z owsa (łuskanego)
- 22% twarogu
- 1½% fosforanu wapnia
- ½% kredy szlamowej
- ¼% soli
- ¼% siarki
- ½% tranu

lub też

- 50% śruty hreczanej
- 20% „ jęczmiennej
- 19% otrąb pszennych
- 5% proszku mlecznego
- 5% mączki mięsnej (dobrej)
- 1% fosforanu wapnia

Dawniej wydawało się, że na kurczęta zimowe nadają się tylko ciężkie rasy. Dziś pogrzebano ten

przesąd, jak tyle już innych. Najlepsze rezultaty dają krzyżówki lekkich ras z ciężkimi, gdyż najprędzej przyrastają. Używa się więc krzyżówki Leghornów z Orpingtonami, Suseksami, Karmazynami, Plymutrokami itd. Prawdopodobnie krzyżówki Zielononózek z ciężkimi rasami dałyby tak samo zadowalające rezultaty, nie mam jednak co do tego doświadczenia.

Na 100 nałożonych jaj można liczyć najwyżej 50 odchowanych kurcząt. Z jaj nakładanych do wylęgarni w listopadzie i grudniu wylęga się zwykle tylko 30% kurcząt. Od stycznia procent wylęgu znacznie się polepsza, jednak kurczęta z jaj nałożonych w lutym już gorzej się tuczą, gdyż skoro w kwietniu robi się na dworze ciepło, słonecznie i ładnie, kurczęta zamknięte w klatkach najwidoczniej „tęsknią” za wolnością, gdyż mało jedzą i źle przyrastają.

Procent zalegu jaj w porze zimowej jest u lekkich ras lepszy, niż u ras ciężkich, więc i z tego powodu kalkuluje się lepiej tucz lekkich ras wzgl. krzyżówek, aniżeli kurcząt ras ciężkich.

U kurcząt musi panować idealna czystość. O ile kurczęta chodzą na siatkach drucianych, starczy zmieniać papier, czy też piasek w szufladach raz dziennie.

O ile dno piętter jest z drzewa, tak że kał nie przepada do szuflad, trzeba będzie czyścić klatki od 6-go dnia życia dwa razy, później nawet może trzy razy dziennie.

SZTUCZNY WYLĘG JAJ INDYCZYCH.

Naturalny wylęg i wychów indycząt ma bardzo dużo zalet. Może on jednak w niektórych warunkach być trudny do przeprowadzenia, w pierwszym rzędzie ze względu na możliwość zakażenia się indycząt chorobami lub pasożytami od matki wodzielki.

W Stanach Zjednoczonych pewna zaraza, zwana tyflitis indyków (szczegóły patrz str. 183), wywołuje od kilku lat takie szalone straty, że w niektórych fermach nie pozostało nic innego jak przejść wyłącznie do sztucznych metod wylęgu i wychowu, ażeby w ten sposób uniemożliwić zetknięcie się młodych indycząt nie tylko ze starymi indykami, ale nawet z wybiegami, na których kiedyś chodziły indyki lub inny drób.

W związku z tym zainteresowano się żywiej, aniżeli dotąd, sprawą wylęgu jaj indyczych w aparatach i doszło się do następujących wniosków.

Najlepsza temperatura przy inkubacji jaj indyczych w aparatach płaskich okazała się:

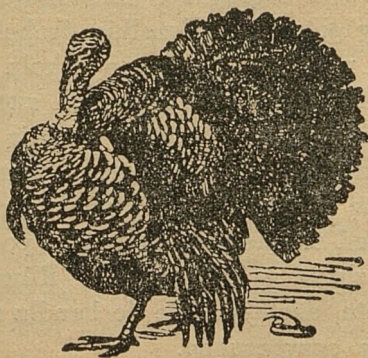
w pierwszym	tygodniu	38 ° C
w drugim	„	38,5° C
w trzecim	„	39,2° C
w czwartym	„	39,5° C

Podane temperatury odnoszą się do ciepłoty na wierzchu leżącego jaja, tak jak się normalnie mierzy temperaturę w aparatach stołowych.

Co do wilgoci okazało się, że jaja indycze są podczas wylęgu nadzwyczaj mało wrażliwe na nadmiar względnie brak wilgoci. W doświadczeniu przeprowadzonym w jednym z instytutów uniwersytetu w Nebraska i powtórzonym czterokrotnie z liczbą 2370 jaj, przeciętna wypadła następująco:

przy 40%	względnej wilgoci	83,6%	wylęgu
„ 59%	„	„ 83,1%	„
„ 80%	„	„ 83,5%	„

Z tego widać, że jeżeli będziemy się starać utrzymać stopień wilgoci na 60%, to nawet duże wahania o 20 stopni w jedną lub drugą stronę nie zaważą na wyniku wylęgu.

ZATRUCIE ZIARNEM KĄKOLU.

Zdarza się, że po zmianie paszy n. p. na skutek dokupna nowych zapasów lub też zadaniu paszy z nowych żniw, nieśność nagle spada. Przyczyny tego mogą być oczywiście bardzo rozmaite. Jedną z przyczyn może być zatrucie kąkolem, znajdującym się w ziarnie, zadany kurom.

Od wieków kąkol nie tylko znany jest jako ziarno trujące, lecz nawet jest symbolem złego.

I tak czytamy n. p. w Ewangelii (Mat. 13): „Z Królestwem Niebieskim jest podobnie jak z człowiekiem, który zasiał dobre ziarno na roli swej. Ale gdy ludzie spali, nadszedł nieprzyjaciel jego, nasiał kąkolu wśród pszenicy i odszedł. Gdy zaś zboże podrosło i ziarnem się obsypało, wówczas ukazał się i kąkol...“.

Zatrucia ludzi kąkolem jednak dziś już się nie spotyka. — Jak wiadomo bowiem już w młóckarni następuje pewna segregacja młóconego ziarna na dwa lub trzy gatunki. Wszelkie drobniejsze i lżejsze ziarna, a więc także i ziarno kąkolu idzie do pośladu. Tylko małe ilości drobnych ziarn pozostają w ziarnie pierwszego gatunku, zostają one jednak później jeszcze usunięte, gdyż przed sprzedażą młynkuje się zboże jeszcze raz przy pomocy wietrzników, wreszcie przed zmieleniem następuje ponowne przeczyszczenie zboża w młynie. — Również ręcznie młócone zboże, dostające się do handlu zostaje zawsze należycie oczyszczone.

Tym sposobem zboże pełne, idące do przemiału dla konsumpcji ludzkiej, nie zawiera żadnych ziarn zielsk.

Natomiast zboże poślednie, t. zw. poślad, pozostający w gospodarstwie i spasany w pierwszym rzędzie drobiem, zawiera dużo ziarn zielsk, które nawet mają pewną wartość odżywczą. Przeprowadzenie tych ziarn przez organizm kury jest zatem zupełnie uzasadnione. Jest nawet znacznie lepiej dawać poślad ptactwu, aniżeli innym zwierzętom gospodarczym. — Podczas gdy bowiem ziarna chwastu po przeprowadzeniu ich przez przewód pokarmowy bydła i trzody chlewnej częściowo jeszcze zyskują na sile kiełkowania, to przy przeprowadzeniu ziarn chwastu przez przewód pokarmowy drobiu, ziarna zostają w większości roztarte w mielcu i tracą zdolność do kiełkowania. Zatem wywożąc mierzwę zwierząt ssących wysiewa rolnik w pewnym stopniu na polu zielsko, wywożąc natomiast nawóz kurzy, nie zachwaszcza się pola.

Między innymi ziarnami zielsk może znajdować się i kąkol, który niewątpliwie jest dla kur szkodliwy, jednak o stopniu zjadliwości znajdujemy w literaturze bardzo rozmaite zdania. Według stacji bakteriologicznej w Oldenburgu u kurcząt mniej więcej do wieku 6 miesięcy pół grama ziarn kąkolu może spowodować śmierć, a u kur starszych taka sama ilość powoduje przerwę w nieśności oraz poważniejsze zachorzenie. Jedno ziarenko kąkolu dziennie, a więc mniej więcej $\frac{1}{20}$ grama kąkolu, zjadane przez kurę

przez kilka dni z rzędu, obniży nieśność kur co najmniej do połowy.

Na skutek obserwacji niemieckich, przeprowadzałem przez dłuższy czas próby. Wyniki moje nie dają jednak tak groźnego pojęcia o szkodliwości kąkolu jak obserwacje badaczy niemieckich.

U kurcząt kilkunastotygodniowych dawka jednorazowa 12-tu ziarn kąkolu nie dawała poważniejszych zaburzeń. U kur kilkumiesięcznych po zadaniu 30-tu ziarn kąkolu nie było widać symptomów chorobowych bardziej podpadających, stwierdzić się dało jedynie podwyższenie temperatury i niezbyt silne rozwolnienie. — Co do nieśności jednak nawet mała dawka kąkolu odbijała się już ujemnie.

Wykres nasz przedstawia przeciętną nieśność kur z dużego stada Leghornów góspodarstwa drobiowego w Ł., gdzie po dokupnie paszy na wiosnę r. 1934 spadła nieśność raptownie i poprawiła się dopiero wyraźnie w lipcu po rozpoznaniu przyczyny i zastąpieniu pośladu w paszy automatowej doborowym ziarnem bez domieszki kąkolu.

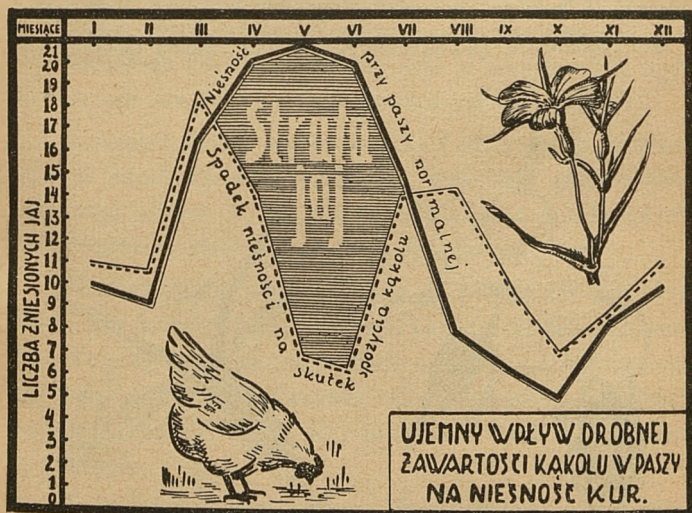
Przypuszczać można co prawda, że najczęściej tak kury, jak i gołębie w zadanym im pośladzie dobre ziarno wybierają, a kąkolu nie ruszą, jednak też już widywałem, że kury bytujące w warunkach utrzymania u małorolnych, wychowane naturalnie t. j. pod kwoką-kurą zbierały również ziarno kąkolu. Tym więcej czynić to będą kury wychowane sztucznie i trzymane bez wybiegów.

Szczególnie niebezpieczne jest, jeżeli poślad po-

daje się w stanie śrutowanym w paszy automatowej itp. Wtedy kury nie widzą ziarna i wrodzony instynkt nie może chronić ich przed zbieraniem truczizny.

Każdy rozsądny hodowca przejrzy oczywiście pośląd zadawany kurom i o ile stwierdzi domieszkę kąkol, to będzie się starał usunąć ziarna zielsk znanymi metodami oczyszczania zboża.

Ziarno kąkol ma rozmiary około 3 mm, można więc dojrzeć je w poślądzie gołym okiem, jest czarne i podobne do drobnego ziarnka wiczki. Pod lupą można rozróżnić ziarna kąkol od innych podobnych ziarn, po ich charakterystycznej chropowatej powierzchni.

Krzywa przeciętnej miesięcznej nieśności kur w roku, w którym dostał się kąkol do zmielonej paszy oraz w następnym roku przy paszy zdrowej.

Rośliny kąkolu spotykamy szczególnie w pszenicy, kwitną różowo. Na rycinach pokazane są charakterystyczne kwiaty tej rośliny wielkości naturalnej oraz owoc w przekroju. — Sądzę zresztą, że większość czytelników zna roślinę kąkolu, gdyż jest to chwast dosyć pospolity, który spotyka się na polach przede wszystkim w takich gospodarstwach, gdzie ziarno siewne nie przechodzi przez tryer, w celu należytego oczyszczenia.

Z powyższego wynikają następujące wnioski praktyczne: kąkol jest dla kur i innego drobiu szkodliwy nawet w małych ilościach, to też zaleca się oczyszczać starannie zboże, w którym zauważy się kąkol, zanim zada się je kurom. Poślad należy podawać kurom zawsze w stanie nierozdrobnionym, a do zmielenia przeznaczyć raczej zboże doborowe.

KONSERWY Z DROBIU.

Każdy hodowca drobiu, aż nadto dobrze wie, że w porze letniej mniej więcej od połowy czerwca uzyskuje się za kurczęta tak śmiesznie niską cenę, że cena sprzedaży nie jest w stanie pokryć nawet kosztów karmy potrzebnej do wychowu. Kokoszki zatrzymuje się, gdyż wszelkie włożone troski i wydatki zapłacą się nam później, gdy kurki zaczną nieść. Kogucików natomiast dłużej trzymać nie warto, gdyż co przyrosną, to też właśnie o tyle spada ich cena, tak, że mimo kosztownego przetrzymywania nic nie zyskamy.

Najlepiej jest w takich wypadkach zużyć kurczęta we własnym gospodarstwie, jednak jest ich na to nieraz zbyt wiele. Trzeba więc zastanowić się, czy podobnie jak zaprawiamy jaja w okresie ich nadmiaru, nie warto również konserwować drobiu.

Również stare kury, kaczki i inny drób konserwować możemy wtedy, kiedy skutek przerwania nieśności winno je się zaraz usuwać, a kiedy może być trudno o zbyt po cenach możliwych.

Konserwować można drób w puszkach lub słoikach. Do zaprawiania w puszkach potrzeba jednak maszyny do zamykania puszek oraz do ich obcinania. Dlatego przy zaprawianiu dla własnych potrzeb wchodzi zasadniczo w rachubę tylko zaprawa w słoikach.

Zasadniczo rozróżniamy dwa główne typy konserw drobiowych w słoikach:

1) Drób dzielony i pozbawiony częściowo lub całkowicie kości.

2) Kurczęta w całości.

Pierwszy a drugi rodzaj zapraw wymaga zgoła innego traktowania i dlatego omówimy każdy z nich oddzielnie.

Zanim jednak przejdziemy do sprawy właściwego konserwowania, poświęcimy kilka słów sprawom uboju i skubania, odnoszącym się do starego, jak i młodego drobiu.

Ubój. Przed ubojem winien być drób głodzony przez jakie 18 godzin i otrzymać tylko świeżą wodę do picia. Do wody można dodać odrobinę soli.

Im lepsze wykrwawienie, tym ładniejszy wygląd konserwowanego mięsa. — Ubój drobiu w stanie wiśszym daje lepsze wykrwawienie, aniżeli gdy trzyma się drób podczas uboju w ręku. Powieszenie drobiu za każdą nogę oddzielnie jest lepsze, aniżeli uchwycenie obu nóg w jedną pętlę.

Ubój systemem francuskim (przez dziób) lub angielskim (zerwanie kręgów) jest lepszy, aniżeli nasz sposób podrzynania gardła. Chodzi bowiem o to, że przez tworzenie rany ułatwia się niepotrzebnie bakteriom gnilnym itd. dostęp do wnętrza, a im mniej bakteryj szkodliwych do szkła wprowadzamy, tem pewniejszy wynik sterylizacji.

Skubanie. Podczas gdy skubanie drobiu, mającego być sprzedanym na rynku wewnętrznym lub na eksport w stanie świeżym lub chłodzonym musi się

odbywać na sucho, drób przeznaczony do konserw może być skubany na mokro, co ułatwi i przyspieszy pracę.

Nie należy jednak używać wody gotującej, gdyż takie parzenie kurcząt może powodować przy skubaniu kaleczenie skóry. Używać wody o temperaturze 55 — 60° C i moczyć kurczę około 25 sekund, kury i kaczki zaś do 40 sekund.

Chłodzenie. Drób przeznaczony do konserwowania w słojach zaleca się ubić na jeden dzień przed przerobem. Rozumie się, że na kilkanaście godzin przed ubojem nie otrzymywał drób karmy. Usunięcie wnętrzności następuje po oskubaniu. Usunąć nie tylko cały przewód pokarmowy włącznie wola i przełyku oraz wątroby, serca i śiedziony, lecz również płuca z tchawicą i nerki, które jak wiadomo, przy gotowaniu czernieją. U starych kur zaleca się usunąć ścięgna z golenia, lecz dopiero tuż przed ćwiartowaniem, ażeby bakteriom nie ułatwiać dostępu do mięsa.

Po usunięciu wnętrzności myje się drób wewnątrz i zewnątrz zimną, soloną wodą. Po starannym otarciu wychłodzić do następnego dnia przy temperaturze 2—8 stopni powyżej zera (w sutere-nach, chłodni, lodówce).

Kto nie ma doskonałego miejsca do wychłodzenia białego drobiu (niżej 8 stopni C, przy dobrej wentylacji i niedużym stopniu wilgoci) i musi pozostawić drób w cieplej ubikacji, ten lepiej zrobi, gdy

zabije drób dopiero wieczorem i powiesi w stanie niepaproszonym głową do góry lub nawet zabije bezpośrednio przed zaprawianiem. Odwisieć się drób przeznaczony na konserwy nie potrzebuje.

Konserwy z kur starych. Konserwowanie drobiu starego i dzielonego jest dość łatwe i w stosunku do zaprawiania innego mięsa nie ma wielkich różnic.

Stare kury zaprawia się w stanie dzielonym przy częściowym lub zupełnym pozbawieniu kości.

Wiek. Zważyć należy, że kury 2 — 3 letnie dają smaczniejsze konserwy od 1-rocznych. Starsze kury posiadają jakoby więcej treściwych soków oraz inne ustosunkowanie tkanki łącznej do mięsnej tak, że potrawki i buliony nie mają smaku jałowego jak przetwory z kur młodszych. Stare koguty nadają się na konserwy, o ile ubite zostały w czasie od września do stycznia.

Główne typy sposobu przyrządzania konserwowanego drobiu dzielonego są:

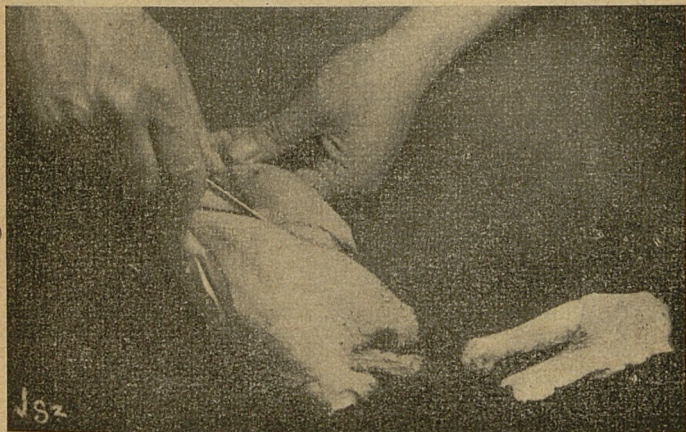
kura w rosole,
paprykacz z kury,
kura z ryżem,
kura, kaczka lub gęś w galarecie,
kaczka pieczona,
pasztet z drobiu.

Blanżowanie. Zanim się kurę ćwiartuje poddaje się ją wstępnemu gotowaniu t. zw. blanżowaniu, mającemu spowodować skurczenie się mięsa i wybielenie go oraz ułatwiający nam obranie kury z kości.

Nastawić można kury, szczególnie starsze, z wodą zimną, przez co uzyska się lepszy rosół. Wody dać tyle, ile chcemy wyrobić kg konserw. Nadmiar wody wygotuje się. Nie dogotować do zupełnej miękkości, a raczej na trzy czwarte.

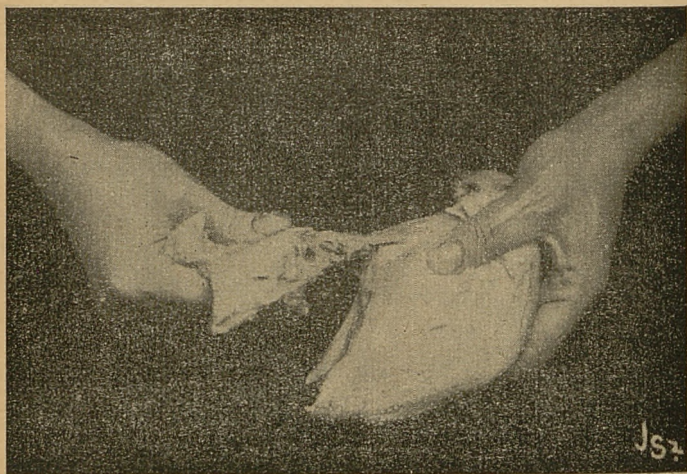
Wyjawszy kury z bulionu wrzucić do zimnej wody, by skóra nie ściemniała na powietrzu.

Dzielenie. Mięso na kurę w rosole oraz paprykacz pozbawiamy całkowicie z kości, krajemy na małe kostki, zaś kurę w galarecie lub z ryżem dzielimy po ugotowaniu na kilka większych kawałków według sposobu, który niżej podaję.

Ryc. 1. Przeciąć i wyłamać nogi w miednicy.

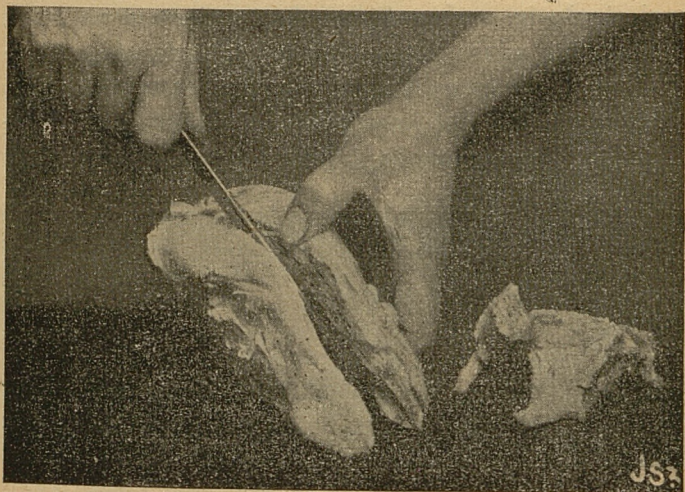
Ćwiartować kurę w następujący sposób: Uciąć szyję i skrzydełka krótko i nogi w stawie skokowym. Wyłamać każdą nogę w miednicy. Odłamać miednicę. Miednicy i części ogonowej się nie zaprawia. Następnie przeciąć mostek przez środek i oddzielić palcami dwie połowy piersi od mostka i żeber. Kość mostka wraz z żebrami i kręgosłupem odrzucić. Przekroić pierś skośnie na trzy kawałki, przedni kawałek pozostaje z kością. Oddzielić goleń od uda. Obrąć kość goleniową z mięsą, udo pozostaje na kości. Drobne kawałki mięsa i skóry z miednicy, skrzydeł, szyi i obranych kości, jak również serce, żołądek itd. można dołożyć do zaprawy lub też zużyć do pasztetu.

Ryc. 2. Odłamać miednicę, której się nie zaprawia.

W przepisy kulinarne przyrządzenia poszczególnych potraw nie wchodzimy tutaj. Nie odbiegają one zasadniczo od zwykłych przepisów kulinarnych. Przy dodatkach ryżu, grochu itd. należy uwzględnić późniejsze pęcznienie. Tak, jak mięso, tak też wszelkie dodatki nie należy dogotowywać całkowicie, gdyż trzeba uwzględnić późniejsze poddanie potrawy dodatkowej temperaturze sterylizacyjnej.

Sterylizacja. Ogólnie można o sterylizacji powiedzieć, że im młodszy drób, tem krótszy okres sterylizacji jest potrzebny. Kury w jednym wieku a tłuste potrzebują dłuższego okresu, aniżeli chude.

Ryc. 3. Przecląc mostek przez środek.

Jako przeciętne normy przy 105° C można podać:

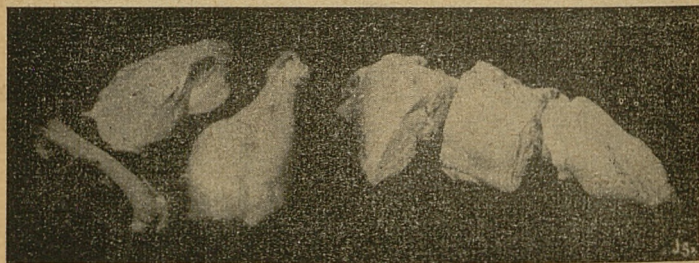
szkła 1/2 kilogramowe 135 minut

szkła 1/1 kilogramowe 150 minut

Wyższe temperatury, a krótszy okres sterylizacji są jednak dla mięsa starych kur pożądane.

Nie mając nawet aparatu sterylizacyjnego można uzyskać temperaturę 105° przez dodanie 227 g soli na litr wody. Sól trzeba brać oczywiście tanią t. zw. bydlęcą. Szkoda byłoby dobrej soli na te cele.

Zaprawa Kurcząt. Dużo trudniejsza jest konserwacja kurcząt, gdyż konserwuje się tutaj osobniki w całości oraz mięso bardzo delikatne i dlatego źle wytrzymujące wyższe temperatury sterylizacji, a jeszcze gorzej długotrwałą sterylizację, przy niższej ciepłocie, wpływającą zresztą ujemnie na smak delikatnego mięsa. Lepiej, aniżeli u kurcząt gotowanych udają się na ogół zaprawy z kurcząt pieczonych, lecz wyrób ich jest kosztowny. — U kurczęcia pieczonego nie dzielonego trzeba wypełnić jamę ciała

Ryc. 4. Z obu połówek kury uzyskujemy po 5 kawałków mięsa do zaprawy, dwa kawałki z każdej nogi i 6 kawałków z piersi.

drogim farszem, a na skutek kształtu ciała kurczęcia normalny słoik pozostawia jeszcze dookoła dużo miejsca, które trzeba częściowo wypełnić.

Jama ciała i nieregularny kształt tułowia zatrzymuje łatwo powietrze, w którym przy niskich temperaturach sterylizacji mogą się utrzymać bakterie.

Kurczęta zaleca się nie dzielić wcale lub najwyżej na połówki, lecz już wtedy jest obawa, że mięso opadnie z kości.

Pozbawianie kurcząt kości się nie zaleca.

Główne typy przygotowania konserwowanych kurcząt są:

- kurczęta gotowane,
- kurczęta pieczone,
- kurczęta w galarecie.

Na kurczęta gotowane przeznaczyć trzeba raczej kurczęta większe.

W przeciwieństwie do kur, trzeba włożyć kurczęta przy blanzowaniu od razu do wody gotującej, by mięso się nie wygotowało i zatrzymało swe soki oraz przy długotrwałym procesie sterylizacji nie rozpadło się.

Rosół poprawiamy przez oddzielne ugotowanie jednej lub kilku starych kur, których mięso dodajemy według potrzeby do puszek.

Szyję zostawiamy przy kurczęciu ewtl. nawet głowę po usunięciu dzioba i oczu. Oczywiście tylko wtedy, jeżeli kurczęta są bite metodą francuską od wewnątrz dzioba, tak że rana nie szpeci zaprawy.

Kurczęta pieczone wypełniamy najlepiej farszem, wypychając starannie całą jamę ciała. Dla kalkulacji podaję, że do dobrego farszu potrzeba na każde kurczę jedno jajo i 25 g masła. Poza tym używamy bułkę lub kaszę i wątrobę, serce i żołądek ewtl. też mięso z szyi i mózg kurczęcia, o ile szyję ucinamy krótko.

Na usmażenie kurczęcia liczyć trzeba 30 g masła, a poza tym jeszcze 40 g masła i ewtl. trochę śmietany na sos do zalania. Z tego widać, że zaprawianie pieczonych kurcząt jest drogie, jednak użyte masło na sos i farsz nie ginie, gdyż zaprawiamy je wtedy, gdy jest tanie, a zjadamy je w okresie, kiedy masło jest drogie.

Przy pieczeniu włożyć kurczęta odrazu na patelnię gorącą, podlać gorącym masłem. Wypiec tylko na $\frac{3}{4}$, a jednak spowodować silne zbrunatnienie, gdyż na skutek sterylizacji kurczęta bledną.

Temperatura sterylizacji kurcząt 105 stopni.

Przy tej temperaturze trzeba by sterylizować w słojach szklanych kurczęta gotowane:

Małe lub przekrojone	150 minut
większe i starsze	160 „

zaś kurczęta pieczone, zależnie od wielkości i rozmiarów szkła 160 do 180 minut.

Powyższe temperatury odnoszą się do słoików szklanych. Puszki metalowe prędzej się przegrzewają i mogą być gotowane do 30 minut krócej.

Wszystkie zasady, odnoszące się ogólnie do zapraw w szklach mają i tutaj znaczenie.

Czystość, staranne mycie szkieł gorącą wodą z dodatkiem sody, odwracanie oraz unikanie niepotrzebnego otwierania szkieł już wyczyszczonych, należyte solenie mięsa (lecz nie masła), szybkie zamykanie napełnionych szkieł, nakładanie w stanie gorącym wprost z patelni lub rondla, obliczanie czasu sterylizacji dopiero od dojścia do przepisowej temperatury, gotowanie z małą ilością wody, pieczenie prawie bez wody, częsta kontrola szkieł, lub ewtl. stosowanie prób kontrolnych co do zamknięcia szkła, znanych chyba z innych rodzaj konserw, są warunkami powodzenia w zaprawianiu drobiu.

Ryc. 5. Konserwy gotowe, a czas pokaże, czy były zrobione prawidłowo.

ROZPOZNAWANIE I LECZENIE CHORÓB DROBIU.

Opis niniejszy jest podzielony na dwie części. W pierwszym dziale starałem się dać klucz do rozpoznania choroby i do stawienia diagnozy choroby, w drugim dziale podane są sposoby leczenia.

Pierwszy dział uporządkowany jest według objawów, które można spostrzec na poszczególnych częściach ciała, w drugim dziale choroby są podane w alfabetycznym porządku.

Rozumie się, że przy zastanawianiu się nad rodzajem choroby trzeba spróbować odnaleźć chorobę w pierwszym dziale, a potem po stwierdzeniu, które z opisanych objawów zachodzą, szukać przy pomocy podanego numeru lub nazwy choroby metod leczenia w drugim rozdziale.

Do właściwego określenia choroby koniecznym jest też uwzględnienie wszystkich objawów, nie tylko jednego. Jeżeli więc kura ma n. p. zaropiałe oczy, to objaw ten nie powinien wystarczyć, a powinno się jeszcze stwierdzić, jaki jest kał, czy ma wyciek z otworów nosowych, naloty w jamie dziobowej itd. itd., ażeby na podstawie tych wszystkich danych dojść do sedna rzeczy.

Uprzytomnić trzeba sobie też, że niektóre objawy mogą być przy poszczególnych chorobach odmienne. Tak bowiem łatwe stawianie diagnozy nie jest i niestety nie da się ująć w schemat absolutnie niezmienny.

Jedną z trudności diagnozy przedstawia też występowanie równoczesne kilku chorób u tego samego osobnika. Takie jest bowiem prawo natury w odwiecznej walce o byt, że na słabego wszyscy się rzucają, organizm osłabiony jedną z chorób zostaje z reguły opanowany przez inne. Bo przecież większość chorób powodują zwierzęta czy rośliny mikroskopowo małe, które chcą żyć i które czepiają się najchętniej, bo najłatwiej osłabionego organizmu.

Poza wymienionymi głównymi chorobami istnieje kilkaset innych, których tutaj nie wymieniono, żeby nie zaciemniać próby ułatwienia diagnozy, chorób drobiu.

Pod względem chorób drobiu zapamiętać należy zasadniczo, że leczenie poszczególnych sztuk za pomocą zadawania lekarstw, czy wogóle osobnej opieki jest mozolne i nieraz czas, stracony na zajmowanie się jedną sztuką jest więcej wart, aniżeli słabe widoki wyzdrowienia danego osobnika. To też leczy się tylko te choroby, które nie są istotnie śmiertelne a obniżają produktyjność drobiu, dalej te choroby, które powodują liczne padanie drobiu, wreszcie choroby, których przyczynę się poznało i które stosunkowo szybko wyleczyć można. W wypadkach, gdzie choroba przerwie produktyjność, a więc nieśność lub przyrost na dłużej niż dwa miesiące, leczyć drobiu nie warto, chyba, że chodzi o sztuki z punktu widzenia genetycznego, wyjątkowo cenne.

Jedna sztuka drobiu stanowi zwykle zbyt mały obiekt, by przywoływać do niej lekarza, poza tym

lekarze weterynarii na ogół mało interesują się patologią drobiu. Natomiast zawsze warto sztuki padłe lub chore odsyłać do instytutów badawczych, celem stwierdzenia powodu śmierci czy choroby. Bardzo dużo chorób można bowiem stwierdzić tylko przy pomocy badania mikroskopowego, czy też reakcyj chemicznych.

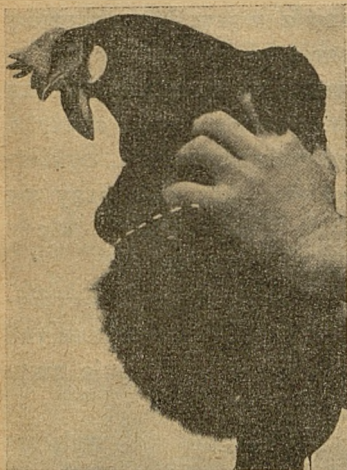
Chcąc mieć małą śmiertelność drobiu, trzeba nie leczyć drobiu, gdy już zachorował, lecz zapobiegać wszelkim chorobom, a to przez przestrzeganie wszystkich zasad nie tylko higieny, ale w równej mierze selekcji hodowlanej w kierunku zdrowotności i odporności, metod racjonalnego wylęgu i wychowu, żywienia, pomieszczenia itd. Kurnik musi być jasny i suchy, wybieg świeży i zielony, pokarm zawierać musi wszystkie potrzebne składniki odżywcze, w szczególności też sole mineralne i witaminy.

Dla utrzymania dobrego stanu zdrowotności stada jest nadzwyczaj ważne, by wszystkie słabe sztuki i źle chowające się pisklęta zawczasu wybijać.

Tu ostra selekcyjująca ręka hodowcy najlepiej się opłaci i wszelkie względy litości są nie na miejscu, gdyż mszczą się na zdrowotności stada. Nie dlatego chowamy kury, by im tem dogodzić, lecz by mieć z nich dochód, a ten jest wykluczony, jeżeli trzyma się osobniki słabowite, a temwięcej, jeżeli używa się je do dalszego rozplodu.

DZIAŁ I. — ROZPOZNANIE CHORÓB

podzielone jest według objawów i ich umiejscowienia na następujące rozdziały: brzuch, chęćactwo, dziób, głowa, grzebień, jaja, język, kał, mostek, nogi, nos, oczy, odbył, oddech, ogon, padanie, pasożyty, pióra, postawa, robactwo, skrzydła, szyja, wole.

Brzuch nabrzmiały.

Silny rozwój partii brzusznej jest u niosek oznaką dobrej nieśności. Nabrzmienie brzucha natomiast, w rodzaju przedstawionym na rycinie, jest już zawsze stanem chorobliwym, niezależnie od tego, że kury z takimi objawami mogą się przez pewien czas jeszcze dobrze czuć i dobrze nieść.

Napęcznienie brzucha może mieć jako przyczynę rupturę ściany brzusznej i wyparcie jelit pod skórę, co się da przy pewnej wprawie łatwo wyczuć.

Również następuje napęcznienie partii brzusznej, gdy kura połknęła ostry przedmiot (igłę, gwóźdź) i nastąpiło zapalenie opony brzusznej.

Najczęstszą jednak przyczyną anormalnego rozrostu partii brzusznej jest znoszenie jaj do wewnątrz. Jaja opuszczające jajnik wpadają do jamy brzusznej na skutek przesunięcia lejka jajowodu lub przerwania jajowodu.

Anormalny rozrost brzucha, jaka nie byłaby jego bezpośrednia przyczyna, prowadzi prędzej czy później do katastrofy i dlatego kury takie należy zawczasu zabić.

Cherłactwo u młodych gęsi o ile występuje masowo, daje podejrzenie przede wszystkim choroby pasożytniczej, wywołanej przez nicienie.

Początki choroby występują z reguły między 4 a 7-ym tygodniem życia gąsiąt. Brak apetytu, rozwolnienie, czasem żółty wyciek z dzioba. Stwierdzić można przyczynę choroby, gdy odłuszczy się skórę rogową żołądka padłej gęsi. Widać wtedy gołym okiem czerwone robaki (por. poz. 20).

Cherłactwo występuje również przy kokcydiozie nerek, lecz połączone jest zwykle z anormalnymi ruchami gąsiąt. Kokcydioza nerek występuje zwykle dopiero w wieku 8 tygodni (poz. 17).

Dziób wykrzywiony jest anormalnością, powstałą już podczas rozwoju pisklęcia w jaju. Zdarza się częściej u piskląt, wylężonych w aparatach, aniżeli u takich wylężonych pod kwoką. Osobniki dostosują się zwykle wcale dobrze do

tej anomalii i zbierają karmę dość zgrabnie, a nawet

próbują chwycić owady. Właściwość ta nie jest dziedziczną, mimo to zaleca się przeznaczyć takie osobniki już za młodu na rzeź, gdyż na skutek utrudnionych warunków przyjmowania karmy nieśność nie jest należyta. Wykrzywienie dziobu oraz inne anormalności powstałe w okresie wzrostu płođu w jaju spotykamy również u innego drobiu, a szczególnie u kaczek, lecz prawie tylko wtedy, o ile jaja były wylęgane sztucznie. Im gorszy aparat i jego obsługa, tem częstsze tego rodzaju wypadki.

Z dzioba wyciek o zapachu gnilnym, przy tym wole napęczniałe i twarde, wskazuje na chorobę wola (poz. 45). Jeżeli wyciek jest krwisty, to istnieje podejrzenie wąglika u danych osobników (poz. 42).

Naloty w jamie dziobowej u kur, indyków i gołębi przy równoczesnym wycieku z otworów nosowych, ewtl. opuchnięciu okolicy ócz wskazują na dyfterię (por. poz. 6). Naloty są żółte i nierównomiernie

w jamie dziobowej rozmieszczone. Naloty dają się usunąć niezbyt łatwo, a w ich miejscu pozostaje ślad skaleczenia, który lekko krwawi. Przy badaniu nie należy pomylić resztek karmy w jamie dziobowej z nalotami. Karma lub zeschnięty śluz w narożnikach dzioba dadzą się łatwo usunąć.

Jeżeli naloty w jamie dziobowej występują tylko u gołębi w połączeniu z objawami słabości, rozwolnieniem itd., to mogą one wskazywać na trichomonię gołębi (patrz poz. 39). Na wątrobie liczne jasne ogniska chorobowe, podobnie jak przy gruźlicy lub paratyfusie.

Głowa u indyków sino-niebieska lub czarna wskazuje na specyficzną chorobę indyków zwaną tyflitis (patrz poz. 40). Zwykle obserwować można równocześnie opuszczenie skrzydeł.

Na głowie i szyi kurcząt lub indycząt gołe miejsca wskazują na istnienie wszy. Posmarować szyję i głowę oliwą ewtl. z dodatkiem kilku kropli anyżu.

Grzebień zaschnięty i blady dowodzi albo tylko o pierzeniu się, albo o gruźlicy. W ostatnim wypadku obserwować możemy prawie zawsze silne rozwolnienie, kał brzydkki, żółty (gruźlica patrz 9).

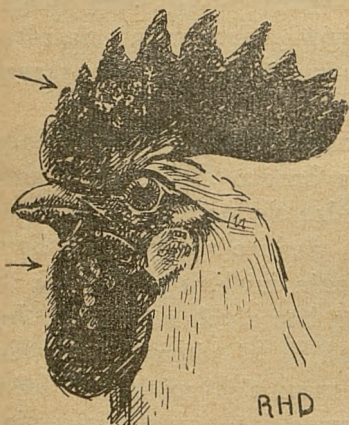
Grzebień skrajnie blady, prawie biały (cielisty), miękki, wiotki (więc nie suchy), błony śluzowe oczu i jamy dziobowej są również zupełnie blade, puls wyczuć nie można = zerwanie wątroby (poz. 50).

Grzebień siny lub sino-czerwony. Jeżeli wycieka z otworów nosa i z odbytu krwista ciecz = wąglik (patrz poz. 42), jeżeli wycieku nie ma lub jest piankowaty o przykrej woni, zachodzi podejrzenie cholery drobiu (patrz poz. 5). W obydwu wypadkach nagłe padanie.

Grzebień ciemno-czerwony nieraz czarny, przy równoczesnym wycieku wodnistym z otworów nosowych = pomór drobiu (patrz poz. 30).

Grzebień i dzwonki **sine** lub popielate, nieraz **spuchnięte**, bolesne. Objawy tylko w zimnej porze roku. Odmrożenie patrz poz. 23.

Grzebień pokrwawiony, najczęściej u kogutów. Przyczyna: walki kogutów. Świeżo wprowadzony kogut lub kogut zabrany na krótki czas n. p. wysłany na wystawę zostaje nieraz po powrocie przez pozostałe koguty strasznie pobity i pokaleczony, szczególnie na grzebieniu. Zapobieganie i leczenie patrz poz. 41.

Na grzebieniu i czasem na dzwonekch i zausznicach **białe nalo-ty**, początkowo jak gdyby posypane mąką, w stanie późniejszym **bia-łe** lub szare plamy. Spotyka się przede wszystkim u kogutów i kur o dużym i dobrze rozwiniętym grzebieniu. Jest to rodzaj liszaja. Sposób leczenia podany jest pod poz. 19.

Nieraz pierwsze objawy choroby mogą ująć uwadze naszej, gdyż sądzimy, że białe plamy na grzebieniu pochodzą od paszy lub odwrotnie zabrudzenie paszą uważamy za liszaj. Odróżnienie jest niezupełnie łatwe, gdyż liszaj da się w stanie początkowym łatwo zetrzeć łatwiej nawet, aniżeli przy-

lepione resztki mączystej paszy. W późniejszym stadium starcie liszaja powoduje krwawienie.

Na grzebieniu szare naloty, po kilku dniach strupy są objawem charakterystycznym przy ospowatej formie dyfterii (poz. 24). Aczkolwiek dyfteria drobiu pojawia się u nas często, to jednak forma ospowata jest bardzo rzadka. Dla zwykłej formy dyfterii charakterystyczne są zmiany chorobowe oczu i jamy dziobowej. Metody leczenia są takie same dla jednej i drugiej formy tej choroby (poz. 6).

Na grzebieniu pęcherzyki z zawartością wodnistą. Drób poza tym objawów chorobowych nie zdradza. Nieśność przejściowo spada = pryszczycza (patrz 31).

Jaja znoszone są **bez skorupki**. Jajo nie posiada skorupki wcale lub tylko bardzo słabą. Kura przy znoszeniu takiego jaja bardzo się męczy lub też przeciwnie, gubi jajo miękkie, siedząc na grzędzie. Sporadyczne wypadki zniesienia miękkiego jaja nie są groźne i zdarzyć się mogą bez złych następstw. Jeżeli wypadki znoszenia takich jaj zdarzają się tylko raz po raz patrz pod „Znoszenie jaj miękkich“ (poz. 54). O ile natomiast wypadki są częste, a u niektórych kur stałe oraz zdarzają się wypadki śmiertelne wśród kur, to zachodzi podejrzenie istnienia pasożyta z rodziny przywr (patrz poz. 33).

W jaju żółtko blade nie dowodzi bynajmniej o stanie chorobowym kury, a jest zwykle objawem dobrej nieśności, na skutek której wyczerpał się u danej kury żółty barwik magazynowany w organizmie.

Szczegółowy opis przyczyn i zapobiegania podany był w tomie V RHD str. 128 do 134.

Język na czubku **zrogowaciały** przy lekkim ucisku na dziób wychodzi z otworów nosowych śluz lub ropa (patrz poz. 34).

Kał żółty lub jasno brązowy, papkowaty (u starych kur, indyków, gołębi) przy braku apetytu i wychudzeniu daje podejrzenie gruźlicy (poz. 9).

Kał jasno-brązowy lub **zielonkawy**, płynny lub śluzowaty, pióra dookoła odbytu zabrudzone = katar kiszek (poz. 13).

Kał silnie zakrwawiony, cuchnący, drób pada w ciągu jednego do dwóch dni = wąglik (poz. 42).

Kał czasem lekko lub silniej **zakrwawiony**, osobnik zachorzał ma pragnienie i febrę, okazuje brak apetytu i jest apatyczny. Diagnoza: Obecność ostrego przedmiotu w przewodzie pokarmowym.

Kał śluzowaty ze śladami krwi, apetyt zwykle dobry, ewtl. utrata wagi, daje podejrzenie o istnieniu pasożytów jelitowych (poz. 8 i 38). Zwrócić uwagę na ewtl. istnienie pasożytów przy okazji uboju drobiu dla domu.

Kał zmieszany z krwią u kurcząt powyżej 3-go tygodnia, kurczęta osłabione, brak apetytu, masowe padanie = kokcydioza (poz. 15).

Kał płynny, biały u kurcząt w pierwszych 14-tu dniach życia. Odbyt nieraz zalepiony. Biegunka na skutek zimna, przewiewów, fałszywej paszy (poz. 4) lub też biała biegunka (poz. 2).

Mostek skrzywiony dowodzi o braku słońca, pasz zielonych lub składników mineralnych w okresie rozwoju (poz. 1). Wykrzywienie mostku zostaje ułatwione przez zbyt rychłe siadanie kurcząt na grzędach.

Kulawizna nóg. O ile przy dokładniejszym zbadaniu stwierdzi się, że obydwu lub częściej tylko jeden staw skokowy nóg są nabrzmiąte a czasem znajdzie się guzy i na innych partiach ciała, kury okazują się wychudzone i słabe, należy przyjąć, że zachodzi gruźlica (patrz poz. 9).

Kulawizna, przytem stawy skokowe nabrzmiąte, zapalone, bolesne = reumatyzm stawowy.

O ile kury kuleją a stawy skokowe nóg i nieraz stawy skrzydeł są nabrzmiąte lecz miękkie, ucisk bolesny, w nabrzmiątych miejscach znajduje się ciągliwa, ropna ciecz = ropne zapalenie stawów (patrz poz. 29).

Kulawizna występuje też często u kaczek. Stwierdzić wtedy można zwykle skaleczenie nóg, albo też znaleźć drzazgi lub kolce (smarować olejem lnianym).

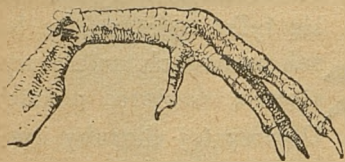
W sprawie rozpoznania wypadków kulawizny patrz też co podano pod „nogi”.

Nogi sparaliżowane dowodzą u kur we wieku 4 do 6 miesięcy, że zachodzi podejrzenie niedowładu zakaźnego (poz. 21). Masowe występowanie tasiemców (poz. 38) może również wywołać paraliż.

Jeżeli **nogi** u kur są wyprostowane i **ubezwład-**

nione, apetyt dobry i niema oznaków ogólnego paraliżu = lumbago. Przyczyny i leczenie podobne jak przy podagrze (poz. 29).

Ubezwładnienie nóg u kaczek jest zwykle skutkiem reumatyzmu (betonowa posadzka w kaczętniku). Leczenie patrz pod poz. 29.

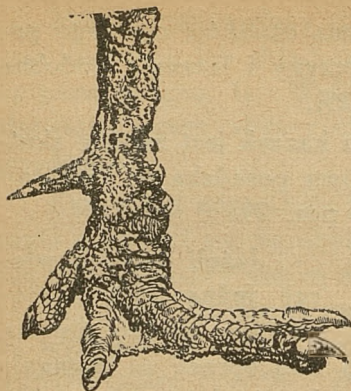
Złamanie kości właściwej stopy jak przedstawiono na rycinie łatwo zauważyć, trudniej już będzie stwierdzić złamanie powyżej stawu skokowego.

Jeżeli osobnik wlece **jedną nogę** za sobą, nie mogąc się na niej oprzeć = złamanie kości (patrz poz. 53).

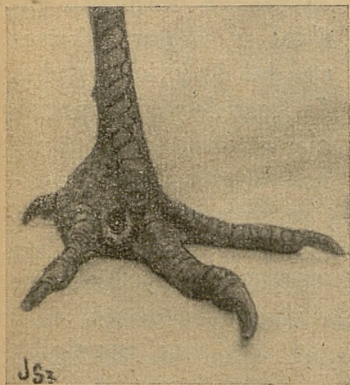
W najniejszym stanie palce u nóg są skręcone, kurczęta chodzą na stawach skokowych, przy poruszaniu się pomagają sobie skrzydłami. Równocześnie kurczęta przestają rosnać i marnieją. Jest to choroba spowodowana brakiem witaminów. Chorobie tej łatwo zapobiec, a przy rychłym zauważeniu nie trudno nawet sztuki już zachorzałe wyleczyć (patrz poz. 18).

Wykrzywienie nóg spotyka się w charakterystycznej formie u **pi-skląt** w wieku kilkunastu dni do kilku tygodni. Zachorzałe ptaki niechętnie chodzą, jedzą o ile możliwości siedząc, w późniejszym

Objawy tej choroby spotyka się przede wszystkim u kur starych.

W lichych gospodarstwach drobiowych, gdzie kury są zaniedbane, można nawet z dość dużą dokładnością oznaczyć według rozwoju wapieniaka wiek danej kury. Sposoby leczenia patrz poz. 36.

Guzy osadzają się zwykle między palcami, jak pokazano na rycinie lub też w miejscach oparcia nogi o ziemię. Guzy wypełnione są początkowo ciecżą, później serowatą

masą. — Guzy występują prawie wyłącznie u niosek, nie widać ich u drobiu młodego, ani też kogutów. Czasem można obserwować, że mimo silnych dolegliwości jak i utrudnionych warunków chodzenia na skutek guzów, kury nie przerywają dobrej nieśności.

U nóg odpadają palce. Objaw ten może wystąpić w następstwie odmrożenia (poz. 23) albo też na skutek zatrucia sporyszem.

Już 3 gramy świeżego sporyszu mogą wywołać gangrenę i odpadanie palców. Zwykle następuje równocześnie gangrena grzebienia oraz dzwonek. Przy odmrożeniu nastąpi zawsze w pierw odmrożenie grzebienia, a dopiero w ciężkich wypadkach palcy i nóg. Również charakteryzuje się odmrożenie zwykle tem, że tylko niektóre palce odpadają.

Z otworów nosowych wyciek śluzowaty, kury wydają od czasu do czasu głos cienko-skrzypiący „pju”, ewtl. nieznaczny wyciek piany z dzioba wskazuje na katar zwykły (patrz poz. 34).

Oczy zamknięte, powieki załepione, szczególnie rano u kacząt, gąsek i kurcząt. Zapalenie powiek patrz 48.

Jedno oko do połowy lub całkowicie zamknięte, powieki i błony śluzowe silnie zaczerwienione. Wypadek taki wskazuje na to, że oko było uderzone lub też weszło ciało obce (patrz poz 48).

Okolice oka nabrzmiała, w oczodołach ropa, z nosa ropny wyciek (katar zakaźny ocz. 14). Objawy podobne, a w jamie dziobowej znajdują się żółta naloty = dyfteria (poz. 6). Ropienie oczodołów występuje także przy awitamiozie, oczywiście tylko w porze zimowej i u kur w zamknięciu (por. poz. 1).

Zażęte mogą być również obydwa oczy, aczkolwiek wypadki te są rzadsze.

Oddech utrudniony, brak tchu. Jeżeli spotyka się objaw ten wyłącznie u kur dorastających lub starych, w porze jesiennej lub wczesną zimą i choroba nie przenosi się na żaden inny gatunek drobiu, kury miały początkowo wilgotne oczy

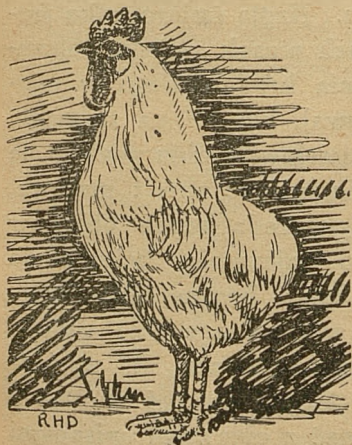
i nadržą, a przy oddychaniu wydają ze siebie przenikliwy ton skrzypiący, oddychanie sprawia im wielkie trudności oraz objawia się u większej liczby kur

równocześnie = zakaźny niezyl. tchawicy zwany także influencją śmiertelną (patrz poz. 22).

W cięższym stanie charakterystyczna jest postawa wdechu, pokazana na rycinie. Wydech następuje przy objawach zupełnej apatii z głową opadniętą na ziemię.

Jeżeli oddech utrudniony i typowe objawy braku powietrza spotykamy wyłącznie u piskląt szczególnie kurcząt, indycząt lub małych bażantów dowodzą o glistach gardłanych. Leczenie patrz poz. 7. W sprawie objawów patrz też pod „szyja wyciągnięta”.

Odbyt zakrwawiony, występuje czerwone ciało. Wyparcie steku (poz. 44).

Ogona brak. Objaw ten polega zwykle (oczywiście poza wyrwaniem ogona lub stratą podczas pierzenia) na braku kilku kręgów. Udowodnione jest, że istnieją dwa, z punktu widzenia genetycznego, rozmaite rodzaje bezogoniastości. Jeden typ dziedziczy się silnie, drugi daje potomstwo

normalne. Osobniki bezogoniaste są wskutek wady organicznej mało płodne, więc już i z tej przyczyny należy osobniki takie eliminować.

Padanie nagle gąsiąt daje podejrzenia cholery, kokcydiozy jelit lub influency gęsi.

Przy kokcydiozie padają tylko młode gęsi, od wieku 3 do 8 tygodni.

Przy cholercie mogą padać wprawdzie młode lub stare lub jedne i drugie. Zwykle pada równocześnie i inny drób.

Przy influency wprawdzie młode, później również stare gęsi, lecz żaden inny drób. Śmierć połączona jest z konwulsjami, kulawizną i dusznościami.

Jeżeli gęsi padają nagle na pastwisku, należy posądzić, że zjadły roślinę z rodziny krzyżowych „gęsia-trutka“ (*Erysimum crepidifolium*).

Przy nagłym padaniu kur myśli się zwykle o cholercie drobiu lub o zatruciu. Nagła śmierć tylko jednej lub przypadkowo dwóch niosek polega najczęściej na pęknięciu naczynia krwionośnego w jajowodzie (choroba zawodowa), lub też na zerwaniu wątroby (poz. 50). Właścicielowi drobiu wydaje się zwykle, że padanie drobiu, nieraz nawet masowe, nastąpiło bez żadnych poprzedzających objawów chorobowych, lecz jest to najczęściej twierdzenie nieścisłe, oparte tylko na braku bacznej obserwacji. Zatrucie prawie zawsze poprzedzane jest choćby krótkotrwałymi objawami cierpienia. W wszystkich wypadkach padania, trzeba uważać na każdy szczegół choroby i porównać z objawami opisanymi tutaj w poszczególnych działach.

Pasożyty. W szparach grząd i kurnika widzimy „robactwo“ małe, popielate lub rude, lub ciemne-

czerwone o 8-miu nogach. Są to kleszcze ptasie czyli ptaszyńce. Sposób tępienia patrz poz. 32.

Pasożyty w pierzu kur, także kaczek, gołębi, indyków i t. d. uważane na ogół za wszy, są zwykle jednym z licznych gatunków piórojadów. Nie żywią się one jednak jak wszy krwią, lecz piórami i naskórkiem.

Przez piórojady nawiedzane bywają przede wszystkim, lecz bynajmniej nie wyłącznie, osobniki słabsze i chore. Nieraz pierze jednej kury roi się od piórogryzów, a u drugiej z tego samego kurnika pasożytów nie znajdujemy. Piórojady siedzą przeważnie pod skrzydłami, na brzuchu i u nasady ogona. U piskląt gromadzą się na szyi i głowie. Jeżeli ich w tych miejscach znaleźć nie możemy, to ptak jest czysty. Zwalczenie patrz pod poz. 27.

Pióra są nastroszone przy całym szeregu chorób, a szczególnie przy cholercie drobiu, o ile przebieg choroby jest powolniejszy (poz. 5), przy pomorze kur (poz. 30), przy katarze kiszek (poz. 13), przy gruźlicy (poz. 9), przy ciężkich iormach choroby na skutek pasożytów przewodu pokarmowego (poz. 8 i 38) i innych

cięższych chorobach i złym samopoczuciu ptaka. Jeżeli występuje równocześnie silne wychudzenie

i objawy podobne do tych przedstawionych na rycinie, to mamy do czynienia na pewno z gruźlicą.

Pióra pozlepiane i osmarowane mogą być ewtl. tylko skutkiem zadawania kleistych pasz n. p. buraków cukrowych, które przez swą zawartość cukru wywołują u kur uczucie lepkości dzioba. Jeżeli w kurniku jest dużo suchej słomy, to kury sobie o nią dziób wycierają, w innym razie o swe pierze. Częściej jednak pióra osmarowane będą dowodem kataru, lub zapalenia ocz. — Kury ocierają sobie zasmarowany dziób lub oczy o pierze grzbietu.

Przy bliższym obejrzeniu danego osobnika spostrzeżemy może wyciek z nosa żółtawy, cuchnący o charakterze ropnym, nieraz powieki ocz zalepione lub nawet okolice ocz nabrzmiałe, u niektórych osobników oczodoły wypełnione ropą, co będzie dowodem kataru zakaźnego (poz. 14) lub dyfterii (poz. 6).

Pióra oblepione są przy stosinie gronem białego pyłu o charakterze drobniutkich kulek, tak jak pokazano na rycinie. Na lot ten spotykamy przede wszystkim na piórach drobnych. Pióro na rycinie przedstawione zostało mniej więcej dwukrotnie powiększone, ażeby więcej uwydatnić naloty. Naloty są jajkami piórojadów. Walka

z tym bardzo rozpowszechnionym pasożytem opisana jest pod pozycją 27. Jaja piórojadów na stosinach piór spotykamy przede wszystkim w porze letniej, kiedy to piórojady rozmnażają się z olbrzymią szybkością.

Pióra mają kształt nieregularny, są jakby **ponacinane** lub mają dziurki, co spostrzec można oczywiście dopiero po wyrwaniu danego pióra. Kury drapią się stale. Objawy te są dowodem istnienia piórojadów, na które już powyżej zwrócono uwagę. Przy dokładniejszym obejrzeniu danego osobnika, znajdzie się pasożyty w pierzu,

które są wielkości główki od szpilki i zielonkawo-szare.

Piórojady są jednym z mało szkodliwych pasożytów, jednak są nieprzyjemne dla osób obsługujących kury, a poza tym niepokoją kury ciągłym swędzeniem skóry.

Pióra wypadają — powstają gołe miejsca. Jeżeli wypadają pióra tułowia lecz nie skrzydeł ani ogona, istnieje posądzenie o świerzb skóry, spowodowany przez roztoczkę z rodziny *Cnemidocoptes*. Należy stwierdzić, czy na stosinach piór nagromadzony jest łupież. Pod mikroskopem znajdzie się

w nagromadzonym łupieżu pasożyty. Leczenie patrz pod: świerz b skóry (poz. 37).

Błędne jest rozpowszechnione mniemanie, że gołe miejsca powoduje kogut przy zapładnianiu. — Kogut przy akcie kopulacyjnym bynajmniej nie trzyma się nogami grzbietu kury — proszę dobrze obserwować.

Jeżeli natomiast wypadają, szczególnie pióra ogona i skrzydeł lub wyrastają krzywo, tracą połysk i zawijają się, to mamy do czynienia z innym gatunkiem roztoczka — *syringophilus*. Stwierdzić można, że stosiny piór w miejscu osadzenia w skórze są napęczniałe i wypełnione kruszącą się żółtą masą. Leczenie patrz pod: zanik piór (poz. 46).

Brak piór może być również stanem przejściowym na skutek pierzenia. Niektóre kury chodzą podczas pierzenia prawie nagie. Kurczęta szczególnie ras t. zw. ogólnoużytkowych (Karmazynów, Wyandotów, Suseksów, Plymutroków), opierzają się bardzo nierównomiernie. Brak piór może też polegać na wzajemnym wrywaniu i zjadaniu piór przez kury (poz. 52).

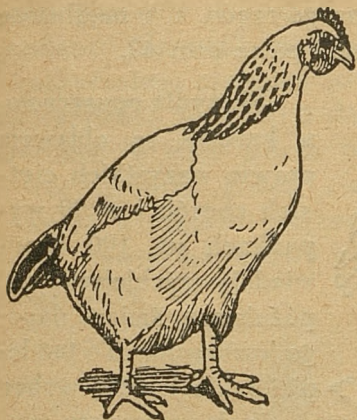
Pióra na karku i głowie zakrwawione. Walki kogutów, kur i t. p. (patrz poz. 41).

Przyczyny mogą być inne, szczególnie wtedy, jeżeli zakrwawienie znajduje się w innym miejscu. W każdym razie należy szukać, czy w danym miejscu pod pierzem niema rany.

Jeżeli pióra zakrwawione widzi się u kurcząt,

szczególnie u nasady ogona, to wskazuje to z reguły na kanibalizm (patrz poz. 12).

Postawa prostopadła u kury przy czerwonym grzebieniu dowodzi zwykle o niemożności zniesienia jaja (poz. 49). Początkowo kura stoi na gnieździe, w późniejszym stanie chodzi już po kurniku, potracana przez inne kury. Apetyt zwykle dobry oraz duże pragnienie. — Nie-

możność zniesienia jaja zdarza się przede wszystkim u kur, znacznie rzadziej już u gołębi, a prawie nigdy u innego drobiu.

Prostopadła postawa może też dowodzić o zakażeniu się kur przywrami (por. poz. 33). Choroba ta występuje jednak tylko od maja do lipca i zapada na nią wtedy większa liczba kur równocześnie.

Wreszcie postawa taka może być dowodem złamania miednicy (poz. 53).

Postawa chwiejna, zatracenie równowagi u młodych gęsi.

Gąski już dobrze podrosłe (około 2-miesięczne) nie mogą stać, przewracają się do przodu lub tyłu, głowa jest przechylona na bok, a szyja lekko wykręcona. Objaw ten jest typowy dla kokcydiozy nerek (poz. 17).

Robactwo patrz pasożyty skórne.

Skrzydła. U kaczek, gęsi i łabędzi w y k r ę c o n e są czasem lotki pierwszego rzędu, t. j. najdłuższe pióro skrzydła. Zapobieganie patrz poz. 43.

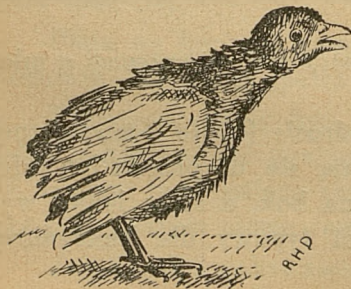

Skrzydła opuszczone u kurcząt są objawem prawie wszystkich ciężkich chorób i w 99 wypadkach na 100 zapowiadają rychlejszą czy późniejszą śmierć danego kurczęcia. To też lepiej takie kurczęta wobec tego, że i tak już się wyleczyć nie da, zawczasu usunąć, aby innych nie zarażało.

Niesłuszne jest mniemanie, że opuszczenie skrzydeł jest zawsze objawem białej biegunki.

Skrzydła opuszczone u gęsi są zwykle skutkiem nadmiernego oskubania.

Jedno skrzydło opuszczone dowodzi zwykle o złamaniu kości (poz. 53).

Szyja stale wyciągnięta na skutek trudności przy oddychaniu. Silne duszności i ogólne osłabienie.

Jeżeli objaw braku tchu spotykamy tylko u piskląt w miesiącach

maju do lipca, szczególnie w wilgotnych latach, to należy posądzać o syngamozę, chorobę wywołaną przez pasożyta z rodzaju nitkowców t. zw. glisty gardlane. Upewnić można się przez otworzenie u zachorzałego osobnika tchawicy, w której znajdują się czerwone robaczki 1 do 2 cm długie i 1 i 2 mm szerokie, (a więc gołym okiem dobrze widoczne) o rozwidlonym końcu ciała. Chorobie podlegają również kaczątka, indyczęta, młode perliczki, bażanty, pawie, kuropatwy i t. d. Leczenie i zapobieganie patrz pod 7.

Wole odstające

lub zwisające, nieraz obserwujemy równocześnie cuchnący wyciek z dzioba. Wole może być twarde lub też miękkie, a wtedy zwykle nadejęte od gazów. Choroby wola zdarzają się tylko u kur, indyków, gołębi, nigdy u ptactwa wodnego, z tej prostej przyczyny, że ptactwo wodne wola nie posiada.

Wzdęcie wola spotyka się również u piskląt. Metody leczenia wzdęcia polegają, przynajmniej u sztuk wyrosniętych, na wyciskaniu wola albo też na zabiegu chirurgicznym i podane są pod pozycją 45.

DZIAŁ II. — LECZENIE CHORÓB

zawiera pozycje następujące: 1 Awitaminoza. 2 Biała biegunka. 3 Białaczka zakaźna kur. 4 Biegunka zwykła. 5 Cholera. 6 Dyf-
teria. 7 Glisty gardlane. 8 Glisty jelitowe. 9 Gruźlica. 10 Guzy
nóg. 11 Influenca gęsi. 12 Kanibalizm. 13 Katar kiszek. 14 Katar
zakaźny nosa kur. 15 Kokcydioza kurcząt. 16 Kokcydioza gęsi.
17 Kokcydioza nerek. 18 Krzywica. 19 Liszaj grzebienia. 20 Nicienie.
21 Niedowład zakaźny kur. 22 Nieżyt zakaźny tchawicy kur.
23 Odmrożenie grzebienia. 24 Ospa drobiu. 25 Paratyfus. 26 Pchły
27 Piórojady. 28 Pleśniawka. 29 Podagra. 30 Pomór drobiu.
31 Pryszczycza. 32 Ptaszyńce. 33 Przywry. 34 Pypeć. 35 Różyca.
36 Świerzb nóg. 37 Świerzb skóry. 38 Tasiemce. 39 Trichomoniasis.
40 Tyflicis indyków. 41 Walki kogutów. 42 Wąglik. 43 Wykrę-
cenie skrzydeł. 44 Wyparcie steku. 45 Wzdęcie wola. 46 Zanik
piór. 47 Zaduszanie się kurcząt. 48 Zapalenie ocz. 49 Zaparcie
jaja. 50 Zerwanie wątroby. 51 Zjadanie jaj. 52 Zjadanie piór.
53 Złamanie kości.

1 — **Awitaminoza** jest chorobą, powstającą na skutek braku witamin. Zależnie od tego, której grupy witamin brak, objawy są różne. W praktyce wystąpić może awitaminoza tylko u drobiu trzymanego w zamknięciu, gdyż na wolności drób instynktywnie spożywa pasze, zawierające potrzebne mu witaminy. Najczęściej spotykamy awitaminozę u kurcząt, występującą pod postacią krzywicy (poz. 18). Poza tym zdarza się u kur zamkniętych podczas zimy katar awitaminozowy. Zapobieganie polega na dodatku do paszy tranu, kapusty, jarmużu, dobrej kiszonki, marchwi, świeżych rybek i wszelkich karm świeżych bogatych z reguły we witaminy.

2 — **Biała biegunka.** Charakterystyczne dla białej biegunki jest, że do jej pojawienia się potrzebne są odpowiednie warunki uboczne, osłabiające organizm kurczęcia. Obserwujemy, że kurczęta wysłane w kilku partiach z jednej i tej samej hodowli, z tego samego lęgu, po tych samych rodzajach, wylężone równocześnie w tym samym aparacie, po nadejściu do poszczególnych odbiorców w jednej grupie chorują na białą biegunkę bardzo silnie, w innej grupie nie ma żadnej śmiertelności i kurczęta przy analizie krwi wykazują 100-procentową zdrowotność. Trzeba zatem pilnować, ażeby unikać tych warunków pobocznych, przy których, zdaje się, zarazki białej biegunki stają się dopiero jadowite i są w stanie wywołać epidemię. Trzeba więc kurczęta odpowiednio wyląc i odpowiednio żywić, nie przeziębic ani przegrzewać. Mniejszy dodatek pasz białkowych aż do 7-go dnia życia kurczęcia, zdaje się dawać większą odporność.

Biała biegunka przenosi się przez jajo z osobników, które kiedyś chorobę przetrzymały na potomstwo.

Dla zwalczania białej biegunki pobiera się od starych kur i kogutów małą ilość krwi i poddaje próbie aglutynacyjnej. Podejrzane osobniki eliminuje się. Dzięki zarządzeniu Ministerstwa Rolnictwa i R. R. wszystkie uznane przez Izby Rolnicze hodowle drobiu muszą obowiązkowo poddać całe поголові kur i kogutów badaniu krwi. Wszystkie po-

dejrzone osobniki muszą być bezwzględnie wybite. Jeżeli ilość sztuk chorych przewyższa pewien procent następuje zakaz sprzedaży materiału rozplodowego lub nawet wybicie całego pogłowia.

3 — Białaczka zakaźna kur (leukemia) jest, zdaje się, zbliżona do choroby, spotykanej u ludzi i zwierząt domowych, zwanej złośliwą anemią, albo lymfomatozą, która polega na nadmiernym mnożeniu się białych ciałek we krwi, a zaniku czerwonych ciałek krwi.

Leukemia nie jest zasadniczo zaraźliwa.

Sposoby zapobiegania nie zostały dotąd dokładnie ustalone wobec bardzo nikłych wiadomości co do powstania i przenoszenia się choroby. Jako środek zapobiegawczy próbowano stosować siarczan żelaza, podawany w napoju w ilości 1% oraz zadawanie do paszy wątroby, możliwie w stanie surowym (szczeg. opis patrz RHD tom V, str. 186).

4 — Biegunka piskląt powodowana bywa najczęściej nieodpowiednim utrzymaniem (przewiew, zimno od spodu, kwaśniejaca karma). Zapada na nią zwykle większa liczba kurcząt, kacząt, gąsiąt itd. równocześnie, gdyż warunki bytu, które biegunkę wywołały, są podobne dla całej gromady piskląt razem trzymany.

W celach leczniczych zadawać pisklątom przez dwa do trzech dni wyłącznie ryż parzony w stanie sybkim i maślankę w stanie przekwaszonym. O ile pióra w okolicy odbytu są zabrudzone kałem, mogą

zalepić otwór odbytu. Trzeba zwilżyć odbyt ciepłą wodą i oczyścić, ażeby umożliwić kurczęciu swobodne oddawanie kału. W celu uniknięcia ponownego zlepiania się piór, posmarować najbliższą okolicę odbytu odrobiną wazeliny.

5 — Cholera drobiu jest chorobą w Polsce bardzo rozpowszechnioną, ale tylko dzięki bardzo prymitywnym warunkom utrzymania drobiu.

W dużych hodowlach polskich cholera drobiu nie przedstawia większego niebezpieczeństwa, mimo, że trzyma się tysiące sztuk drobiu, a to tylko dzięki racjonalnym warunkom utrzymania.

Właściciele drobiu w razie wybuchu cholery stosują najczęściej rozmaite środki zadawane do wewnątrz razem z napojem. I tak podają kwas solny 2‰, sublimat 0,5‰, kwas salicyłowy 1%, nadmanganian potasu i różne inne środki, sądząc z wyników, że „leczą“ drób. Wszystkie te środki nie mają jednak żadnego znaczenia leczniczego, a tylko zapobiegają przeniesieniu się bakteryj chorobotwórczych z jednego osobnika na drugiego, co jest jednak bardzo ważne. Bakterie znajdują się w olbrzymich ilościach na błonach śluzowych jamy nosowej i dziobowej i przenoszą się przede wszystkim przez napój z jednego osobnika na drugiego. Dodatek środków chemicznych do napoju przyczynia się więc do zlokalizowania choroby.

Jeżeli bakterie cholery nie mają okazji przenieść się w ciągu kilku dni z zakażonego osobnika

na zdrowe, to rozszerzanie się jej zostaje zwykle zupełnie zahamowane, gdyż zakażone osobniki padają, a bakterie znajdujące się poza organizmem ptaka z reguły dość szybko giną.

Kto ma odpowiedni kurnik, temu łatwo chorobę zlokalizować. Cały drób zatrzymuje się w kurnikach na przeciąg trzech do pięciu dni i bieli podłogę co 2 godziny w tym celu, ażeby ustawicznie unieszkodliwiać kał wydawany przez kury. — Lepsze od bieleńia płynnym wapnem, jest wysypywanie podłogi suchym dezynfekatorem.

To kilkudniowe zatrzymanie drobiu w kurnikach mogą stosować jednakowoż tylko te gospodarstwa, które mają odpowiednie, jasne i obszerne kurniki. Jeżeli zamknęliśmy drób w sposób podany w powszechnie używanych norach, a tak zwanych „kurnikach“, to zamknięcie takie z reguły zaszkodziłoby drobiu więcej, aniżeli pomogło.

Ze środków chemicznych stosuje się też zastrzyk do mięśni piersiowych w ilości do 3 ccm 5% kwasu karbolowego, lub 1 ccm chemicznie czystej terpentyny lub do 1 ccm 1% roztworu błękitu metylowego.

Wadą zastrzykiwania tych środków jest, że mięso osobników, które otrzymały zastrzyk, staje się mimo ich wyzdrowienia na okres kilku tygodni dla nas niezdatne do spożycia. Przechodzi bowiem silnie smakiem karbolu lub terpentyny, względnie nabiera niebieskiego zabarwienia od błękitu.

Nie można jednak odmówić tym środkom nieraz wyników bardzo dodatkich, aczkolwiek słyshałem i o masowym padaniu, szczególnie po stosowaniu terpentyny.

Jako środek istotnie leczniczy stosuje się surowicę. Niestety okres działania surowicy jest bardzo ograniczony, trwa dwa do trzech tygodni, co jednak wobec łatwości zlokalizowania cholery drobiu i krótkotrwałości życia bakterii, może zupełnie wystarczyć dla kompletnego pozbycia się epidemii.

Poza tym istnieje przeciwdziałanie zapobiegawcze szczepionką, polegające na zaszczepieniu ptakom bakterii silnie osłabionych w celu pobudzenia organizmu do wytworzenia przeciwciał.

Więcej, aniżeli zastrzykiwanie surowicy lub szczepionki rozpowszechniło się ostatnio stosowanie enteroszczepionki. Instytut Serologiczny Kławe wprowadził niedawno szczepionkę zadawaną doustnie t. zw. enteroszczepionkę. Szczepionkę tę, zawierającą zabite prątki cholery i antivirus oraz yochinol, zadaje się ptactwu przez 2—3 dni w postaci granulek rano możliwie naczczo, licząc po $\frac{1}{2}$ łyżeczki na sztukę. Odporność po zastosowaniu enteroszczepionki zjawia się po 5—6 dniach i utrzymuje się przez 3—4 miesiące.

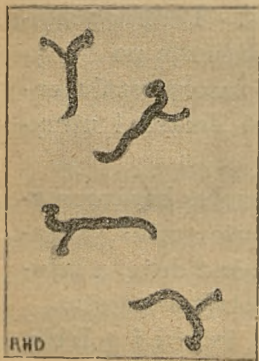
6 — Dyfteria drobiu jest chorobą bardzo niebezpieczną, bo chociaż niezbyt dużo sztuk zakażonych pada, to jednak zaraźliwość jest duża, a sztuki zakażone tracą na wadze i przestają się nieść.

Wrażliwe na dyfterię są kury, indyki i gołębie.

Zwalczanie dyfterii polega na częstej dezynfekcji kurników, grząd, naczyń i t. p. Poza tym zaleca się usuwać naloty w dziobie tępym drewnikiem i smarować powstałe blizny jodyną z dodatkiem dwóch części gliceryny. Ropę gromadzącą się w okolicy oka usuwa się, ewtl. nawet przy pomocy przecięcia guza ropnego.

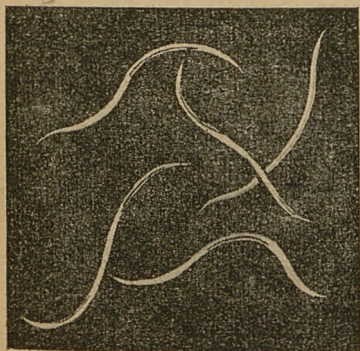
Najpewniejszym środkiem przeciwko dyfterii ptaków jest szczepienie ochronne. Jako bardzo pewną szczepionkę miałem okazję poznać w licznych wypadkach szczepionkę holenderską Blicck-Heelsbergena. Szczepienie ochronne chroni ptaka z dużym prawdopodobieństwem przed zakażeniem na przeciąg kilku lat. Działanie szczepionki rozpoczyna się dopiero w kilkanaście dni po szczepieniu. Zatem stosowanie szczepionki u drobiu chorego, nie zawsze daje dobre wyniki. O ile mi wiadomo polskie laboratoria szczepionki przeciwdyfterycznej drobiu nie wyrabiają.

7 — Glisty gardlane (Syn-gamoza). W razie pojawienia się choroby, należy kurczęta trzymać jak najdłużej w ubikacjach zamkniętych, względnie zmieniać co dwa tygodnie wybiegi, co jednak jest mniej pewne. Wybiegów, na których w roku ubiegłym kurczęta chorowały, nie należy używać w następnym roku wcale. Szczegól-

nym rozsądnikiem glist zdaje się być indyk. Nie należy trzymać starszych kurcząt z małymi, gdyż właśnie starsze kurczęta są roznosicielami pasożytów.

Leczenie osobników chorych jest wskutek wrażliwości i wrażliwości drobnego organizmu kurczęcia bardzo trudne. Im starsze kurczę, tym łatwiej samo się wyleczy. Stosuje się wprowadzanie przez krtań do tchawicy piórka umazanego w terpentynie lub benzynie. — Jako łatwiejszy środek polecić można wkraplanie do tchawicy przy pomocy strzykawki lub pipety, jakich się używa do zakraplania ocz, 1—4 kropli zależnie od wieku kurczęcia pięcioprocentowego roztworu natrium salicylicum. Wobec trudności wprowadzenia czubka strzykawki przez krtań, można skutecznie zastrzyk przy pomocy igły przez skórę. Przy wprowadzeniu roztworu do tchawicy następuje zawsze silne duszenie się kurczęcia z wynikiem nieraz śmiertelnym. W wypadkach wykrztuszenia glist następuje wyzdrowienie.

8 — Glisty czyli **obleńce** (Ascaroidea) spotykamy jako robaki pasożytujące w jelitach, również u drobiu. Są one białe, okrągłe, jednopłciowe i nie pasożytują podczas metamorfozy w innych zwierzętach, jak to czynią n. p. wszystkie tasiem-

ce. Obłeńce występują zwykle w olbrzymich ilościach. Samica wydaje do półtoratysiąca jaj, które jednak nie pozostają w tym samym żywicielu, w którym żył robak-rodziciel. Zakażenie następuje przez zjedzenie jaj z paszą, zabrudzoną kałem i t. p. Najczęściej spotykane glisty u drobiu nie są zbyt duże. Poszczególne gatunki spotykane u kur, kaczek i gęsi są 3 do 18 mm długie. Jeden z większych rodzajów obłeńców, spotykanych dość często u gołębi jest *ascaris maculosa*, który jest 2—3 cm długi i 1½ mm szeroki.

Z licznych środków leczniczych przeciw glistom i tasiemcom najwięcej rozpowszechniony jest dodatek tytoniu do paszy w ilości 1%. Jednak metoda lecznicza ta nie jest tak prosta, jakby się wydawało, gdyż zawartość nikotyny w tytoniach jest tak różna, że dawkowanie jest trudne. Wyżej podany dodatek tytoniu odnosi się do tytoniu o zawartości 2% nikotyny. Nadmierna dawka nikotyny może odbić się bardzo ujemnie na nieśności. Dalszą trudnością jest, że ze względów oszczędnościowych używa się oczywiście odpadków tytoniu, które w stanie skażonym otrzymuje się za pośrednictwem Izb Rolniczych. Trzeba więc jeszcze stwierdzić czem odpadki zostały skażone, aby uniknąć ewtl. szkodliwego działania środka skażenia.

Przeciw obłeńcom stosuje się również Kamalę. Dawki podane są pod poz. 38. Specjalne kapsułki przeciwrobacze wyrabia firma Klawe.

9 — **Gruźlica** występuje głównie u kur, natomiast bardzo rzadko u ptactwa wodnego i gołębi.

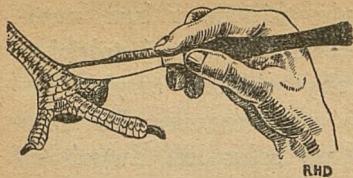
Pierwsze objawy choroby widzimy zwykle dopiero po dłuższym okresie zachorzenia. Po kilku miesiącach nieraz dopiero po roku lub dwóch od chwili zakażenia, występuje chudnięcie, rozwolnienie i ewtl. kulawizna.

W niektórych wypadkach śmierć następuje nagle na skutek zerwania naczynia krwionośnego, nagryzionego przez proces gruźliczo-chorobowy. Dokładną diagnozę chorobową przy sekcji może dać tylko badanie mikroskopowe, które umożliwia stwierdzenie istnienia laseczników gruźlicy.

Gruźlica jest typową chorobą kur źle utrzymanych, chowanych w ciemnych murowanych kurniach oraz na nieodpowiednich wydeptanych, mokrych i czarnych wybiegach.

Leczenie jest zupełnie niemożliwe, zawsze bowiem bezskuteczne, a zatem bezcelowe. Jedynymi sposobami zwalczania gruźlicy są: warunki higieniczne, odpowiednie pomieszczenie i stała selekcja w kierunku usuwania roznosicieli zarazy. Wszystkie osobniki podejrzane, a więc chude, okazujące rozwolnienie, lub namacalne (przez odbył) guziołki w jamie brzusznej należy zabić i spalić.

Ponieważ gruźlicę ze względu na okres rozwoju choroby możemy zaliczyć do chorób starszych kur, przeto krótki obrót i trzymanie kur tylko przez dwa lata (cechować roczniki), jest jednym z skutecznych sposobów zapobiegania.

10 — Guzy nóg (odciski) powstają najczęściej u kur, które chodzą po twardych niezazielenionych wybiegach, po podwórzach wyłożonych ka-

mieniami, lub o ile kury kaleczą sobie nogi o grzędę, kolce itp. W suchych latach obserwujemy silniejsze występowanie tych objawów, aniżeli w latach wilgotnych.

Guzy mogą być też objawem zewnętrznym poważniejszych chorób: podagry, gruźlicy, cholery, lecz te wypadki są rzadsze.

W wypadkach obserwowania kulawienia kur na skutek guzów należy stwierdzić i o ile możności usunąć przyczyny. Guzy usuwa się przez smarowanie ich jodyną lub słabą esencją octową i ewtl. bandażowanie i polewanie octanem glinku. Miękkie guzy można przeciąć i usunąć serowate masy z guza. Operatywne te zabiegi wpływają oczywiście ujemnie na nieśność. Ciekawe jest, że guzy nie występują u kogutów.

11 — Influenca gęsi jest bakteriologicznie spokrewniona z cholerą drobiu, lecz wrażliwe są na nią wyłącznie gęsi. Zakażone ptaki padają po 2—4 dniach. Chorobę łatwo zlokalizować. Ograniczenie swobody gęsi, podawanie wody z dodatkiem 1% kwasu salicylowego może już zupełnie zlokalizować chorobę, podobnie jak przy cholery drobiu.

Można wysłać padłe sztuki do instytutów serologicznych w celu przygotowania autoszczepionki.

12 — Kanibalizm kurcząt. W celu zapobiegania daje się kurczętom do paszy miałkiej 10—15% mączki z krwi oraz tłuczoną cegłę. Narów ten pojawia się specjalnie, jeżeli kurczęta biegają po gołej podłodze w słońcu, przez co żyłki w nogach są dobrze widoczne. Dlatego daje się jako ściółkę krótką sieczkę lub suchy piasek, który przykrywa w pewnym stopniu błony palców u nóg.

Każde skaleczone kurczę trzeba możliwie jak najrychlej odsadzić na kilka godzin i smarować skaleczoną partię ciała jodyną lub smołą drzewną.

Kurczęta nieodpowiednio żywione, mają może więcej skłonności do kanibalizmu, przede wszystkim jednak decyduje tutaj przypadek oraz nudy kurcząt. — W bardzo młodym wieku, t. j. do tygodnia, kurczęta są za słabe, by sobie wzajemnie krzywdę zrobić. Później, gdy kurczęta są starsze i wychodzą dużo na dwór i dalej się rozpraszają, kanibalizm traci również na niebezpieczeństwie. Okres, któremu trzeba zatem najwięcej uwagi poświęcić jest wiek 10—20 dni. Niebezpieczne jest również, gdy starsze kurczęta przebywają z małutkimi.

13 — Katar kiszek drobiu, o rozmaitym stopniu nasilenia, spowodowany jest zwykle przewiewem, wilgocią, paszą zepsutą lub spleśniałą, kwaśniejącym mlekiem, mączką mięsno-kostną z rakarni niedostatecznie wyjałowioną lub niewysuszoną.

Leczenie polega oczywiście przede wszystkim na usunięciu przyczyny. Podaje się paszę dietetyczną, kleik owsiany lub lniany i wysuszony chleb. Można też podawać we wodzie trochę siarczanu żelaza lub zrobić ze zwilżonego chleba i szczypty taniny pigułki ($\frac{1}{20}$ do $\frac{1}{10}$ grama), które kładzie się do dzioba, najlepiej w odstępach 2—3 godzin. Na kurę wyrosniętą można dać do 1 g taniny dziennie.

Katar kiszek u piskląt opisany został pod biegunką (poz. 4).

14 — Katar zakaźny nosa kur pojawia się na jesień. Stopień zachorzenia jest bardzo rozmaity. Może się ograniczyć do lekkiego łzawienia ocz, wycieku z otworów nosowych i ich zatkania, może jednak powodować ropne zapalenia na błonach śluzowych nosa i ocz, osłabienie i wychudnięcie organizmu, a nawet śmierć.

Zapobieganie polega na racjonalnym utrzymaniu. Przede wszystkim kurniki winny nie być przepełnione. Sucha ściółka w jasnym kurniku lub na oddzielnym grzebalisku winna kurom dawać możliwość grzebania i ułatwiać rozgrzanie się w zimnej porze roku. Wilgoć i przeciąg są sprzymierzeńcami kataru.

W początkach choroby, gdy się zauważy wyciek z otworów nosowych (nadusić palcem lekko u nasady dzioba) lub słyszy lekkie rżenie u poszczególnej kury, szczególnie wyraźnie nocą, gdy kury siedzą cicho na grzędach, należy chore osob-

niki wychwycić i umieścić w ciepłym, jasnym i wygodnym miejscu. Tam przy starannej opiece, ewtl. przemywaniu nosa roztworem chinoliny, nastąpi zwykle wyzdrowienie w ciągu 14-tu dni. Im dalej choroba postąpiła, tym trudniejsze jej opanowanie. Osobniki wychudzone i ze zestarzałymi guzami ocznymi zabić i spalić.

Leczenie indywidualne jest oczywiście kłopotliwe i możliwe tylko przy małej liczbie pacjentów.

Przy silniejszym rozpanoszeniu się choroby, staje się odsadzanie chorych zwykle już niemożliwe. Należy podawać wtedy wszystkim kurom napój z dodatkiem chinoliny (1 g na 10 litrów wody), oraz rozpryskiwać silny roztwór chinoliny (3—4 pastylki gramowe na $\frac{1}{2}$ litra wody) nad kurami śpiącymi na grzędach. — Ujemną stroną tego zabiegu jest tworzenie wilgoci w kurniku i zraszanie, aczkolwiek lekkie piór kurzych. — To też bardziej pożądane jest stosowanie suchych dezynfekatorów.

15 — Kokcydioza kurcząt. Choroba pojawia się przede wszystkim tam, gdzie kurczęta z kilku lęgów chodzą kolejno na tych samych wybiegach, lub kurczęta korzystają z tych samych wybiegów co stary drób. Wyleczone dorosłe osobniki są bowiem nadal rozsadnikami choroby, aczkolwiek nie, jak u białej biegunki, za pośrednictwem jaja, a wyłącznie za pośrednictwem kału.

W celu zapobiegania zaleca się podawać kurczętom od 7-go dnia życia mleko lub maślankę

w stanie kwaśnym. Podczas choroby zabijać bezwzględnie osobniki chore, dawać więcej ziarna. a tylko wieczorem mieszankę suchą lub wilgotną, przy czym zastąpić mączki mięsne i rybie proszkiem mlecznym. Przy rychłym spostrzeżeniu choroby, można jej skutecznie zapobiec w ten sposób, że kurczęta nie wypuszczają się na dwór i co drugi najdalej trzeci dzień przenosi na poprzednio bardzo starannie dezynfekowaną podłogę. Starczą na to ewtli. już dwie różne ubikacje, lub jedna odpowiednio przegródzona. Zarazki kokcydiozy są bardzo odporne i do dezynfekcji podłogi ubikacji, w której kurczęta przebywały, nadaje się najlepiej ług sodowy w silnym 5 do 10-procentowym roztworze.

16 — Kokcydioza jelit pojawia się u gąsiąt w młodszym wieku, aniżeli kokcydioza nerek. Chorują na nią gąsięta od 5 do 8 tygodni. W przeciwieństwie do kurcząt zaatakowane są jelita cienkie, a nie jelita ślepe. — Choroba objawia się rozwojeniem i nieraz masowym padaniem.

Środki zapobiegawcze i lecznicze jak przy kokcydiozie kurcząt.

17 — Kokcydiozę nerek spotykamy u młodych gęsi, lecz zwykle nie rychlej, jak po 6-ym tygodniu życia. Przy sekcji widzimy nerki powiększone i posiane ziarnkami wielkości prosa. Środki lecznicze nie są znane.

18 — Krzywica. U kurcząt z rychłych lęgów pojawia się często krzywica, czyli angielska choro-

ba. Polega ona zasadniczo na braku wapna w kościach. Jednak mimo dostatecznych ilości zadawanego wapna, choroba może pojawić się, jeżeli wskutek braku słońca i witaminów nierozpuszczalne sole wapienne nie mogą się w kościach osadzać.

Przy braku słońca, a więc w miesiącach styczniu do kwietnia oraz przy wychowie kurcząt bez pobytu na dworze (za szklaną szybą), trzeba dodawać na kurczę jedną do dwóch kropli tranu przy równoczesnym dodatku do paszy wapna fosforowego w ilości do 2% zadawanej paszy.

19 — Liszaj grzebienia (favus) leczy się przy pomocy maści o następującym składzie:

wazeliny	95%
balsam peruwiański	5%

Ponieważ od pojawienia się pleśniaka na grzebieniu do zaobserwowania objawów choroby mija z reguły kilka tygodni, przeto zaleca się smarować grzebienie, zausznicę i dzwonki w gospodarstwach drobiowych, gdzie choroba się pojawia, raz na dwa miesiące zapobiegawczo.

20 — Nícienie. Specjalne znaczenie ma dla właściciela drobiu gatunek nícieni, który pasożytuje w błonie rogowej żołądka mięśniowego gęsi.

Przy ściągnięciu skóry rogowej z żołądka mięśniowego spostrzega się robaki, powodujące chorobę. Robaki są długości 10—25 mm, koloru czerwonego. Zakażenie następuje przez stare gęsi. Chorobę tę spotyka się w Polsce prawie wyłącznie na północy,

prawdopodobnie na skutek przewleczenia z Prus Wschodnich.

Dodatek błękitu metylowego do wody daje na ogół dobre rezultaty. Silna i częsta dezynfekcja pomieszczeń gęsi (gotującą wodą), skrzętne sprzątnięcie kału, nie wypuszczanie na wodę, częsta zmiana pastwiska są nieodzowne do uniknięcia ponownego zakażenia.

21 — Niedowład zakaźny kur czyli paraliż prawdziwy. Zapobieganie polega przede wszystkim na higienicznych warunkach wychowu i dodatku większych ilości świeżej paszy przy wychowie kurcząt.

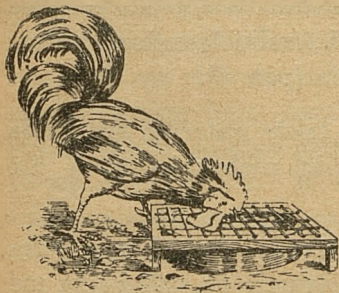
Ponieważ zakażenie następuje tylko w wieku bardzo młodym, przeto dokup trzymiesięcznych kurerek z hodowli zdrowej i przeniesienie ich nawet do warunków zakażonych, winno zabezpieczyć przed chorobą.

Leczenie osobników chorych nie jest beznadziejne i wobec nie udowodnienia przenoszenia choroby przez osobniki dorosłe, dopuszczalne. Przede wszystkim należy osobniki dotknięte paraliżem odsadzić osobno, dać im obfitą i miękką ściółkę oraz ułatwić im dostęp do karmy i napoju. Jeżeli poprawa stanu zdrowia nie nastąpi w ciągu kilku dni, trzeba osobniki chore zabić i najlepiej spalić.

22 — Nieżyt zakaźny krtani i tchawicy kur (laryngo — tracheitis). Choroba występuje tylko u kur. W Polsce pojawia się ona bardzo rzadko

i to jest dla nas najważniejsze i najszcześniejsze, gdyż walka z chorobą jest trudna.

Chorobę wywołuje przesączalny zarazek. Kury, które chorobę raz przeszły nie zapadają ponownie. Istnieją szczepionki ochronne, które wciera się w błonę śluzową steku.

23 — Odmrożenie grzebienia, dzwonek i nóg. W suchym kurniku i przy dobrym żywieniu grzebienie nie odmarzają. Kury i koguty o dużych grzebieniach n. p. Leghorny nocujące przez całą zimę na drze-

wach nie odmrożą sobie grzebienia przy temperaturze do -10° C, ale jeżeli nocują nawet w ciepłych, ale wilgotnych kurnikach, w oborach i chlewniach, to po wyjściu na dwór odmrażają grzebień i nogi. Szczególnie łatwo następuje odmrożenie podczas przesyłki drobiu, na skutek zmęczenia i niewygód. Również odmrażają dzwonki koguty, skoro je zmoczą przy picciu. W celu uniknięcia tego, można nakryć naczynie z napojem siatką drucianą, podobnie jak pokazano na rycinie.

Chcąc skutecznie zapobiegać odmrażaniu można smarować zawczasu grzebienie, dzwonki, ewtl. nawet nogi tłuszczem, maścią cynkową lub wazeliną.

Przy lżejszym odmrożeniu, posmarować części zmarznięte maścią specjalną przeciw odmrożeniu

kupną w każdej aptece. Przy ciężkich odmrożeniach amputować części grzebienia lub dzwonek, ewtl. palce u nóg skalpelem.

W kurniku unikać wilgoci i przeciągów, nie trzymać ptactwa wodnego razem z kurami.

24 — Ospa drobiu wywołana jest przez te same drobnoustroje, co dyfteria i środki lecznicze, zatem te same. Patrz pod dyfteria (poz. 6).

25 — Paratyfus zwany także enteritis jest jedną z nielicznych chorób drobiu niebezpiecznych dla człowieka.

Paratyfus spotyka się przede wszystkim u gołębi, kaczek i gęsi. — Przeniesienie na człowieka ma miejsce prawie wyłącznie przez spożycie zakażonych jaj kaczych surowych wzgl. tylko krótko gotowanych, a więc jaj używanych do majonezu, legumin, jajecznic i ewtl. jaj „na miękko” lub spożycie mięsa niegotowanego n. p. półgęsków. W jajach gotowanych na twardo (10—12 minut), w mięsie gołębi pieczonych lub podanych w rosole, oraz gęsi i kaczek w potrawkach i pieczonych, zarazek został zabity.

W Polsce chorobę tę się również spotyka. Wilken podaje, że w pewnym transporcie gęsi z Polski znalazł w próbkach kału bakterie paratyfusu w 3,9% wypadkach. Dodać jednak trzeba, że tak jak większość innych bakterii, tak też odnośnie do bakterii paratyfusu spotyka się rasy lub pokolenia bakterii tej grupy zupełnie nieszkodliwe.

Podobnie jak biała biegunka, przenosi się paratyfus również przez jajo. Kaczątka, które się wylęgła nosząc zarazek w sobie padają przeważnie po kilku dniach. Ogólne osłabienie, raptowne chudnięcie i rozwolnienie są symptomami, towarzyszącymi chorobie. U gołębi następuje bardzo często zapalenie stawów nóg lub skrzydeł. Jedno skrzydło zostaje mniej lub więcej opuszczone i drży ustawicznie. Nieraz rzuca się choroba też na oczy, które gołębie początkowo zamykają, później następuje szarzenie rogówki. Młode gołębie giną w gnieździe zwykle przed 10-ym dniem życia. W ostatnich godzinach przed śmiercią mają zwykle rozwolnienie i nie przyjmują już karmy od rodziców-żywicieli.

Zwalczanie choroby polega przede wszystkim na bezwzględnym wybiciu wszystkich podejrzanych osobników. Podobnie jak do wykrycia białej biegunki można przeprowadzać aglutynację krwi, której wyniki jednak dopiero po kilkakrotnym powtórzeniu można uważać za pewne. Nieraz bowiem osobniki nie dają reakcji pozytywnej.

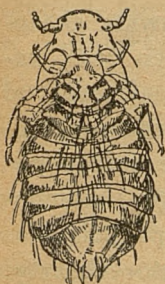
Najpewniejszym środkiem będzie zawsze skasowanie gołębi, kaczek lub gęsi na pewien czas, zależnie zresztą od rozmiarów choroby. Gorsza od ostrej formy choroby jest forma powolnego przebiegu, ze względu na stopniowe zakażanie całego pogłowa danego gospodarstwa drobiowego i przeniesienie bakterii na artykuły ludzkiego spożycia.

Niebezpieczeństwo spożywania niektórych artykułów pochodzenia drobiowego w stanie niedogoło-

wanym może rozpowszechnić wstręt do wszystkich wogóle produktów drobiowych.

26 — Pchły należą do pasożytów rzadziej pojawiających się w kurniku. Drób ma specjalny rodzaj pcheł, trzymających się w kurnikach i gołębnikach, które nie są identyczne z pchłami, pasożytującymi na człowieku lub pchłami psów itd. Pchły kurze tylko w wyjątkowych wypadkach przenoszą się na człowieka. Trzymają się one przede wszystkim w kurnikach słanych trocinami oraz w gniazdach, w których nie zmienia się ściółki. W gniazdach obitych od spodu siatką drucianą pchły się nie trzymają.

Larwy pcheł rozwijają się w narożnikach kurników, w zaschłym kale, warstwach brudu itd. Czyśczenie kurnika, dezynfekcja, rzucenie garści suchych dezynfektorów lub popiołu karbidu do narożników i szpar podłogi, starczy na ogół zupełnie dla niedopuszczenia tego pasożyta do rozwoju.

27 — Piórojady. Doskonałym środkiem przeciwko pasożytom, przebywającym na drobiu jest fluorek sodu (Fluornatrium). Środek ten jest jednak bardzo trujący, dlatego trzeba uważać, by się nie dostał do dzioba i oczu ptaka. Głowę ptaka trzeba owinąć lub druga osoba winna ją schować w garści. Uważać, by samemu nie wdy-

chać proszku. Podniósłszy ptaka za nogi, wysypuje i wciera się pod pierzę Fluornatrium w formie proszku, zmieszanego z 5-ciokrotną ilością talku. Fluornatrium można też rozpuścić w wodzie i kury w tym roztworze kąpać. Poza tym można stosować maść składającą się z 75 g wazeliny i 25 g fluorku sodu. Starczy posmarowanie maścią tylko kilka miejsc pod skrzydłami i w okolicy ogona, by zginęły wszystkie piórojady na danym osobniku.

Na rycinie przedstawiony jest piórojad w powiększeniu około 20° krotnym.

28 — Pleśniawka dróg oddechowych jest chorobą wywołaną przez grzybki pleśniowce. Grzybki takie istnieją naprawdę zawsze i wszędzie, lecz normalnie nie są w stanie organizmowi zaszkodzić. Dopiero olbrzymie ich ilości mogą zaatakować drogi oddechowe drobiu. To też należy unikać nadmiernego kurzu w kurnikach, jak również nie zadawać paszy spleśniałej. Stan chorobowy dróg oddechowych (katary, zaziębienia, wilgoć w kurnikach), mogą ułatwić pleśniakom osadzenie się.

Walka z chorobą raz zakorzenioną jest trudna. Należy osobniki podejrzane odłączyć. Można przeprowadzić inhalację oparów kreoliny (40 g na litr wody).

Pleśniawka może pojawiać się tak u kur, jak i indyków nie higienicznie trzymany, u kaczek, gęsi itd.

29 — Podagra występuje u kur żywionych w nadmiernych ilościach karmami białkowymi, a szczególnie takimi, gdzie część białka jest rozłożona na składniki prostsze i w tej formie zostaje gromadzona w organizmie. To też szczególnie często spotyka się podagrę u kur żywionych lichymi mączkami mięsnymi. Również choroba nerek i zatrucia mogą być przyczyną podagry.

Jako środki lecznicze zadawać dużo świeżej zieleniny, ograniczyć względnie zmienić paszę białkową oraz dodawać do wody 1% kwasu salicylowego.

Przy podagrze guzy występują przede wszystkim w stawach nóg u kur, a skrzydeł u gołębi. Guzy między palcami nóg kur (poz. 10) mają z reguły inne przyczyny.

Obrzmienie stawów nóg i czasem skrzydeł następuje również przy reumatyzmie, ropnym zapaleniu stawów itd. Zachorzałe stawy smarować jodyną. Przy reumatyzmie dodaje się do wody kwas salicylowy w ilości 1 na 100.

30 — Pomór drobiu pojawia się w Polsce bardzo rzadko.

Choroba jest wywołana przez drobnoustroje, których nawet pod mikroskopem widzieć nie możemy.

Sztuki chore tracą ruchliwość, stoją po kątach lub na grzędach, skrzydła mają opuszczone, oczy przymknięte. Spłoszone starają się wstać, przy czym

się nieraz zataczają. Barwa grzebienia, dzwonków czarno-niebieska. Kury potrząsają ustawicznie głową, przy czym rozrzucają nieraz krwisty śluz z nosa i jamy ustnej. Zbieranie tego śluzu przez inne kury ułatwia przenoszeniu się choroby. Choroba bywa także przenoszona przez niedbałe dobijanie kur przy kurniku lub napoczynanie trupów przez inne kury.

Pomór nie pojawia się u ptactwa wodnego, ani u gołębi.

Przeciwko pomorowi drobiu szczepień żadnych nie posiadamy. Leczenie polega na zapobieganiu, czystości, dezynfekcji i usuwaniu zawczasu sztuk podejrzanych. Wszystkie prawie zarażone osobniki padają.

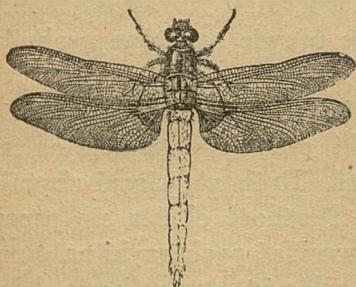
31 — Pryszczyca zwierząt racicowych przenieść się może na kury i kaczki, prawdopodobnie i na inny drób, jak gęsi i indyki. Drób nie cierpi zbyt pod wpływem choroby. Nieśność obniża się przejściowo. U kur i kogutów widać pęcherzyki na grzebieniu, u kaczek na błonach nóg oraz w jamie dziobowej. Pęcherzyki pękają po kilku dniach. Zabiegi lecznicze są zwykle zbyteczne.

32 — Ptaszyńce czyli kleszcze ptasie są rozmiarów około $\frac{1}{2}$ milimetra, jednak jeszcze gołym okiem łatwo dostrzegalne. Pasożyt ten jest koloru szarego, a po nassaniu krwią barwy czerwono-brunatnej. Posiada 8 nóg, za pomocą których dość szybko się porusza. Kleszcz ptasi nie żyje stale na ptaku, lecz przebywa za dnia w grzędach i szczelinach ścian kurnika, a nawiedza drób nocą.

Stosownie do odmiennego sposobu życia tego robactwa, sposób jego tępienia jest inny. Nie tępi-
my pasożyta na drobiu, a w szczelinach grząd i ścian
przez smarowanie ulubionych miejsc pobytu pta-
szyńca naftą i zalepianie szpar w kurniku. Już samo
wapno przy bieleniu zalepia szpary. Lepiej usku-
tecznia to jeszcze wapno z dodatkiem szarego my-
dła, kreoliny i kleju stolarskiego.

Wszystkie sposoby walki z ptaszyńcem zostały
dokładnie omówione w RHD tom V, str. 149—157.

33 — Przywry. Dość
rozpowszechniona jest
choroba jajowodu kur,
wywoływana przez
przywry (Trematodes).
Są to pasożyty, które
uczepiają się ssawkami
ścian jajowodu kury. Z
jaj pasożyta, które
opuszczają kurę przez stek, lęgą się formy młodocia-
nego robaka, pasożytującego wpierrw w ślimakach,
później w larwach ważek t. zw. panienek (rycina).
Skoro kury zjadają ważki, zakażają się pasożytami.
Pasożyty jak również ich kolczate jaja drażnią do te-
go stopnia jajowód kury, że kura nie jest w stanie
utrzymać jaja w jajowodzie i znosi jajo albo o skorup-
pie miękkiej lub bez skorupki, a nawet tylko żółtko
otoczone słabą warstwą białka. Po kilku dniach ku-
ry przerywają nieśność zupełnie.

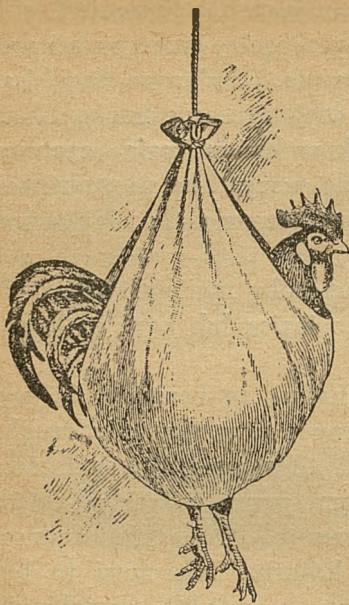
Usuwanie pasożytów z jajowodu kury jest niemożliwe. Najczęściej kury chorobę przetrwają i wyzdrowieją po pewnym czasie. Jedynym środkiem zapobiegawczym jest nie wypuszczanie kur w okresie silnego latania wążek w końcu maja, czerwca i początku lipca, a przede wszystkim w godzinach rannych, kiedy wążki są jeszcze ociążałe i łatwo jest kurom je chwycić.

Obawa wystąpienia choroby istnieje tylko o ile kurniki są położone blisko jezior lub kury mają dostęp do mokrych łąk.

34 — Pypeć. Pod nazwą tą rozumie się wyschnięcie i zgrubienie, prawie zrogowacenie czubka języka u kur. Pypeć jest objawem wtórnym, spowodowanym oddechaniem przez otwarty dziób, miast przez otwory nosowe. Oddechanie przez dziób jest następstwem kataru. Nie musi to być bynajmniej katar zakaźny, a zwykłe zaziębienie. Pilnować, by w kurniku nie było przewiewu, było sucho i widno. W razie zachorzenia nie wolno odrywać zrogowaciałego czubka języka, jak to się niestety często jeszcze praktykuje. Należy przemyć zapchane otwory nosowe i stosować również inne zabiegi, jak przy katarze zakaźnym.

35 — Różycę czyli czerwonkę trzody chlewn j spotyka się również u drobiu.

Środki zapobiegawcze i lecznicze jak przy cholercie drobiu, z którą to chorobą różyca jest z punktu widzenia bakteriologicznego blisko spokrewniona.

36 — Świerzb nóg
czyli wapniak należy
niestety do najbardziej
rozpowszechnionych
chorób pasożytniczych.
Wapniak występuje tyl-
ko u drobiu, nocującego
na grzędach, a więc nie
u ptactwa wodnego.

Pasożyt, powodują-
cy wapniak, przebywa
pod łuskami nóg kur,
węduje jednak chętnie
po grzędzie, przenosząc
się z jednej sztuki na
drugą. Kto smaruje
grzędy co 4 tygodnie
naftą, tego drób będzie

wolny od tego pasożyta. Smarowanie grząd naftą
należy uskutecznić rano, gdyż nafta winna na grzę-
dach zupełnie wyschnąć, zanim kury na nie wejdą.

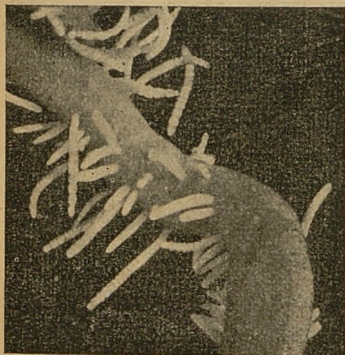
Kury już zarażone, leczy się przez kilkakrotne
wysmarowanie nóg karbolineum lub lepiej przez kil-
kakrotne natarcie nóg szarym mydłem dla rozmięk-
szenia nalotów i następne wysmarowanie maścią,
składającą się z jednej części kreoliny na 10 części
wazeliny. W celu rozmiękczenia nalotów można
przeprowadzić kąpiel nóg, umieszczając pacjenta we
woreczku, jak pokazuje rycina. — Dobre rezultaty
daje także smarowanie nóg dziegciem.

37 — Świerzb skóry ptactwa wywołany jest przez pasożyta, spokrewnionego z roztoczkiem, wywołującym wapniak nóg. Choroba występuje latem i zanika jakoby z jesiennym pierzeniem, lecz z reguły występuje znów na wiosnę. — Charakterystyczne dla tej choroby jest, że nie wypadają pióra ogona i lotki skrzydeł, a tylko pióra tułowia, nasam pierw zwykle grzbietu.

W celu zwalczania świerzbu skóry można kąpać kury w 1% roztworze fluorku sodu lub też stosować maść o składzie następującym:

Cresolum crudum	5 g
Wazeliny	100 „

Smaruje się partie ciała wyraźnie zaatakowane przez świerzba i najbliższą okolicę.

38 — Tasiemce spotyka się u wszelkiego drobiu. U kur występują najczęściej mniejsze gatunki tasiemców, które wskutek niewielkich rozmiarów uchodzą łatwo obserwacji hodowcy. Pospolity tasiemiec ośmioczłonowy jest około 3 mm długi.

Kury zakażają się przez spożywanie ślimaków lądowych, a następnie wydają ze siebie człony tasiemca, które w warunkach suchego kurnika szybko giną, na

dworze zaś przy wilgoci wspinają się na rośliny, gdzie zostają zjedzone przez ślimaki.

Kaczki i gęsi mają nieraz tasiemca *Hymenolepis setigera* długości do 20 cm, który zostaje przenoszony przez małe daphnie, żyjące we wodach stawów i jezior. U indyków i perlic spotyka się najczęściej pewien gatunek niewielkiego tasiemca. Nawet gołębie mają swe specjalne rodzaje tasiemców, z których *Davainea crassula* dochodzi do 40 cm długości.

Jako leki przeciw tasiemcom stosuje się na ogół te same środki, co przeciw glistom jelitowym (por. poz. 8), lub też 0,5 do 2 g kamali po jednym dniu głodówki.

Udowodniono doświadczalnie, że nieraz nawet większa ilość tasiemców (do czterech tysięcy) może nie uwydatniać się ujemnie na stanie zdrowotnym kur. Podkreślić też należy, że stwierdzanie pasożytów jelitowych przy sekcji ptaka nie jest bynajmniej jeszcze dowodem, że pasożyty te spowodowały śmierć danej sztuki drobiu.

Z drugiej strony jednak mogą tasiemce i inne pasożyty nie tylko osłabiać drób i obniżać jego przyrost i wydajność przez ujmowanie części soków odżywczych, nie tylko wydzielać jady do organizmu, nie tylko zatkać przewody pokarmowe drobiu, ale mogą przez kaleczenie ścian jelit, dać możliwość do zakorzenienia się najniebezpieczniejszym chorobom zakaźnym i tym samym wywołać masowe padanie.

39 — *Trichomoniasis* występuje u gołębi do wieku 8 miesięcy. Chorobę wywołuje jednokomórkowiec, który w zdrowym gołębiu często pasożytuje nie wywołując żadnych złych następstw. W razie osłabienia organizmu z innych przyczyn, dostaje się do obiegu krwi, gdzie wywołuje zaburzenia ciężkie, powodując śmierć gołębia w ciągu 2 do 4 dni.

Leczenie osobników chorych jest bezcelowe. Zapobiegawczo należy dawać do wody nadmanganian potasu i przeprowadzić generalną dezynfekcję gołębnika.

40 — *Typhlopharyngitis* indyków jest chorobą niebezpieczną tylko dla indyków. Jako przenosi-ciele zarazków odgrywają również kury dużą rolę, aczkolwiek same nie cierpią silniej na tę chorobę. W Ameryce i Anglii choroba zwana jest blackhead, w Niem-

czech Schwarzkopfkrankheit, ze względu na ciemnienie łba na krótko przed śmiercią.

W niektórych okolicach Ameryki choroba ta uniemożliwia wprost chów indyków sposobem naturalnym i właściciele indyków przeszli do wychowu indyków wyłącznie na siatkach drucianych i to w pierwszych kilkunastu dniach życia w klatkach

piętrowych, a później we wolierach, ażeby unie-
możliwić zetknięcie się z wybiegami, na których
chodziły stare indyki.

Przy sekcji widać zwykle plamy na powiększo-
nej wątrobie oraz nabrzmienie ślepych kiszek, które
są nadęte od gazów, a ściany obłożone serowatą,
przylegającą masą.

Leczenie polega na zadawaniu środków anty-
septycznych n. p. kwasu solnego w ilości 0,2 procent,
na zwalczaniu pasożytów przewodu pokarmowego,
które ułatwiają zarazkom tyflitusu wnikanie w ścia-
ny jelit, wreszcie na podwiązaniu ślepych kiszek.
Zabiegu tego tutaj bliżej nie opisuję, gdyż tylko le-
karz weterynarii będzie zwykle w stanie go dobrze
wykonać. Wobec dość dużej śmiertelności wyko-
nywanie operacji nie kalkuluje się zwykle.

W Polsce choroba ta jest szczęśliwie bardzo
rzadko spotykana. W razie pojawienia się w gospo-
darstwie drobiowym, najlepiej będzie zaniechać
chovu indyków na przeciąg 3 lat.

**41 — Walki kogu-
tów.** Lepiej trzymać
trzy, aniżeli dwa kogu-
ty razem, o ile jeden nie starczy. Unikać przejścio-
wego rozsadzania kogutów, zesadzać już za młodu
lub w porze jesiennej podczas pierzenia. Najbardziej
zacięcie walczą koguty na wiosnę.

Jeżeli mamy koguty, które nie chcą zaprzestać
walk ze sobą, a nie możemy ich rozdzielić, to mo-

zemy im założyć na nogi poniżej ostrogi pierścionki, które łączymy taśmą. Połączenie to winno być tak długie, by kogut mógł chodzić, lecz nie biec. Lepszy od taśmy jest łańcuszek pokazany na ilustracji. Haczyki boczne chwytają 2 pierścienie, haczyk w środku służy do skracania łańcuszka, według potrzeby.

Biegając szybko, kogut stawia jedną nogę daleko przed drugą. Ponieważ kogut, gotując się do walki, bierze w ostrym biegu rozpęd, traci on, mając nogi skrępowane, równowagę i przekoziółkuje się do przodu. Po kilku daremnych próbach, kogut walki zaprzestaje, a wtedy można już tasiemkę czy łańcuch zdjąć, bez obawy nowych walk, oczywiście tak długo tylko, aż nie dosadzimy nowego koguta, lub nie przeniesiemy kogutów do innego stada.

42 — Wąglik. Na wąglik wrażliwe są w znacznym stopniu gołębie i kaczki, w mniejszym stopniu i kury.

Na wypadek pojawienia się wąglika w zagrodzie, choćby tylko u bydła, zalecałoby się właściwie zastrzykiwanie wszystkim zdrowym sztukom 5-procentowego roztworu karbolu w mięsień piersiowy w ilości $\frac{1}{4}$ ccm u gołębi, 1 ccm u kur, wzgl. 1—2 ccm u kaczek. Ponieważ jednak zastrzyk karbolu powoduje, że drób, na skutek zapachu karbolem, jest przez kilka tygodni zupełnie niejadalny, przeto każdy właściciel drobiu tylko niechętnie zdecyduje się na ten zabieg.

Sztuki podejrzane należy jak najrychlej usunąć i spalić nie tylko kury zabite, lecz również krew i pióra, które kury straciły przy uboju. — Bardzo ważne jest, by ubój przeprowadzać w miejscu, które się da doskonale zdezynfekować i do którego inwentarz nie ma dostępu.

43 — Wykręcenie skrzydeł. Udowodnionym jest, że cecha wykręconych skrzydeł nie jest dziedziczną. Dodatek pewnej ilości świeżej paszy zielonej oraz żyjątek wodnych w pierwszych tygodniach życia kaczątek, zapobiegnie całkowicie temu objawowi. — Szczegółowa dyskusja na ten temat umieszczona była w RHD 1935, str. 160.

44 — Wyparcie steku jest zwykle objawem wtórnym niemożności zniesienia jaja lub silnej biegunki, albo też występuje przy nieracjonalnym żywieniu. Wyparta może być część jajowodu lub też kiszki odchodowej. Widoki uratowania zwierzęcia istnieją tylko, jeżeli spostrzeżło się wypadek zawczasu, zanim nie nastąpiło zapalenie, obrzmienie i gangrena wypartych części, która następuje bardzo szybko, tym więcej, że inne kury szarpią i kalczą wypadnięte narządy.

Unieść kurę zadem do góry, umyć wypadnięte części zimną wodą, naoliwić palce swe i próbować wepchnąć jajowód względnie kiszkę odchodową z powrotem na swoje miejsce.

Bardzo często następuje jednak zaraz po puszczeniu kury lub za kilka godzin, albo też po znie-

sieniu następnego jaja ponowne wyparcie. W celu wstrzymania jajowodu można ściągnąć stek przy pomocy jednego lub dwóch ściągów. Po najdalej 24-ch godzinach należy jednak już nitki usunąć.

45 — Wzdęcie wola powstaje zwykle na skutek połknięcia przedmiotów niestrawnych. Tak n. p. gdy kury zjadają siano lub długą trawę w nadmiarze, połkną nici, pióra, szczeciny, albo też jaki ostry przedmiot, który utkwiał we wolu. — Zabieg leczniczy musi się rozpocząć od dokładnego zbadania.

Jeżeli wole jest miękkie, winno się kurę przechylić dziobem na dół i spróbować wycisnąć zawartość wola, ewtl. przepłukać przy pomocy irygatora, wprowadzonego głęboko aż do wola. Skoro wyczuwa się twardy przedmiot we wolu, który wole może skaleczyć, to tego masażu nie można zastosować.

Również przy twardej konsystencji wola masaż nie da zwykle dobrego wyniku i trzeba będzie daną sztukę drobiu zabić, lub też przeciąć wole wzdłuż na środkowej linii, jednak tylko na tyle, aby móc wole wypróżnić. Następnie zaszywa się oddzielnie skórę wola i skórę ciała.

U gołębi wole jest unaczynione silnie, przez co zabieg przecięcia jest niebezpieczny.

Po wyciśnięciu lub przecięciu wola można je wypłukać. Po wyciśnięciu zadaje się łyżeczkę wody z 2-ma kroplami kwasu salicylowego, a przez następne kilka dni żadnej paszy, a tylko 1% roztworu wyżej wymienionego kwasu. Głodówka 3—5-dniowa nie zaszkodzi.

Przy przecięciu wola daje się wodę dopiero po 18-tu, zimną nawet po 24-ch godzinach. Paszę możliwie miękką i nie fermentującą (gotowany ryż, kleik z owsa), zadać dopiero po 3—4 dniach.

U kurcząt, kacząt itd. zdarza się zapchanie wola, jeżeli w pierwszych kilku dniach życia miały jako ściółkę torf, plewy, sieczkę itd. Głupie jeszcze pisklęta ściółkę zjadają i zapychają sobie wole. Dlatego zaleca się dawać pisklętom do 5-go dnia życia jako ściółkę tylko piasek, którego połykanie im nie szkodzi, a przeciwnie służy do trawienia.

46 — Zanik piór ogona i skrzydeł powstaje przez roztoczkę, który osadza się w stosinie piór. Przez kąpanie chorego ptaka w roztworze fluorku sodu (1 cz. fluornatr. na 100 cz. ciepłej wody), przesiakają pióra fluorkiem, przez co zatruwa się pasożytowi jego pożywienie i tym samym i jego.

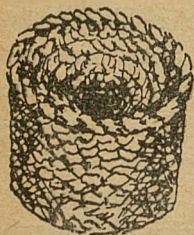
47 — Zaduszanie się kurcząt. W celu zapobiegania strat należy zaokrąglić narożniki ubikacji, w której kurczęta przebywają, trzymać kurczęta po zabraniu im sztucznej matki w partiach mniejszych, wreszcie przyzwyczajać rychło do nocowania na grzędach.

48 — Zapalenie ocz powstaje często na skutek uderzenia lub wniknięcia obcego ciała. Szczególnie łatwo wchodzą plewy jęczmienne, jeżeli ikury grzebią w słomie lub plewach jęczmiennych. Zapalenie ocz powstać też może na skutek przewiewu lub zimna, szczególnie u młodego drobiu.

Leczenie polega na usunięciu obcego ciała lub otwarciu zalepionych powiek, wymyciu oka herbatą rumiankową, ewtl. posmarowaniu oka maścią borową lub chłodzeniu kawałkiem lodu, owiniętym w szmatkę lub octanem gliniku.

49 — Zaparcie jaja. Usunięcie zapartego jaja jest zwykle bardzo łatwe. Zabieg ten został bardzo szczegółowo opisany i zilustrowany w Roczniku Hodowcy Drobiu, tom V na str. 172 do 179 i dlatego nie powtarzam go tutaj.

50 — Zerwanie wątroby, śmierć następuje w krótkim czasie. Przy sekcji znajdują się ogromne ilości zgrupiałej krwi w jamie brzusznej. Leczenie beznadziejne. Zerwanie wątroby nastąpić może na skutek upuszczenia lub zgniecenia ptaka, szczególnie łatwo u osobników o zatłuszczonej lub w inny sposób zdegenerowanej wątrobie. — Przy zerwaniu wątroby następuje prawidłowe wykrwawienie drobiu, który z reguły jest zdatny do spożycia.

51 — Zjadanie jaj spotykamy tylko u kur, prawie nigdy u innego drobiu. U kur trzymanyh na obszernych wybiegach zdarza się rzadziej, aniżeli u kur, trzymanyh w ciasnych ogrodzeniach. Przyczyny tego narowu mogą być rozmaite. Najczęściej jest nim brak wapna i białka w paszy, może nim być również przypadek, lub nu-

da, wreszcie złe towarzystwo. Jajo, które się przypadkiem zbiło lub kura, która ten narów już posiadała, wpuszczona do naszych kur, może wywołać ten nałóg u wszystkich kur.

Wapno, skorupki muszli, cegłę tłuczoną itd. powinny kury mieć zawsze do dyspozycji, a szczególnie takie, które mają skłonność do napoczynania jaj.

Również przez podawanie kurom, idącym na gniazda kawałka słoniny do zjedzenia, unika się rzekomo naruszenia jaja.

Ażeby uniemożliwić kurom dostępu do zniesionych jaj używa się gniazd, w których jajo zniesione zesuwa się od razu po pochyłym dnie do pudełka lub koszyka, umieszczonego pod gniazdem, do którego oczywiście kura nie ma dostępu (rycina).

Dalej można uszyć rodzaj czapeczki, którą zakłada się kurom na dziób, gdy wejdą do gniazda zatraskowego dla zniesienia jaja. Po dwóch, trzech razach zniesienia jaja w tego rodzaju kagańcu, kury już nie rozbijają jaja.

Podkładanie jaj porcelanowych lub jaj napełnionych niesmacznymi maściami nie daje zwykle pożądanego skutku. Przycinanie dzioba jest zupełnie niewłaściwe, gdyż lekkie ścięcie czubka dzioba nic nie pomoże, ponieważ kura nie ostrością, a siłą dzioba jajo rozbija, natomiast przycięcie o tyle silne, że kura jest zmuszona dziób ochraniać, pozbawia ją tym samym możliwości swobodnego szukania i przyjmowania karmy i wywołuje co najmniej długotrwałą przerwę w nieśności.

Najpewniejszym środkiem w tego rodzaju wypadkach jest wybicie osobników znarowionych.

52 — Zjadanie piór. Kury wyskubują sobie wzajemnie pióra, szczególnie na szyi, u nasady ogona oraz pióra świeżo wyrastające.

Duże wybiegi, zadawanie ziarna w głębokiej ściółce, by kury miały wciąż zajęcie, dodatek do paszy co najmniej 10% mączki z krwi lub świeżej krwi oraz soli mineralnych, podawanie w oddzielnych korytkach tłuczonej cegły, winny zapobiec temu narowowi. Jeżeli zmiana warunków i uzupełnienie paszy jak wyżej podane nie pomogą, należy osobniki zdradzające narów pozabijać, zanim wszystkie kury nabiorą tego wstrętnego nałogu. Aby poznać, które kury są winowajcami, rozsiewającymi narów, trzeba posiedzieć w kurniku i kury spokojnie obserwować (znaczkami skrzydłowe z dużymi, z daleka widocznymi numerami).

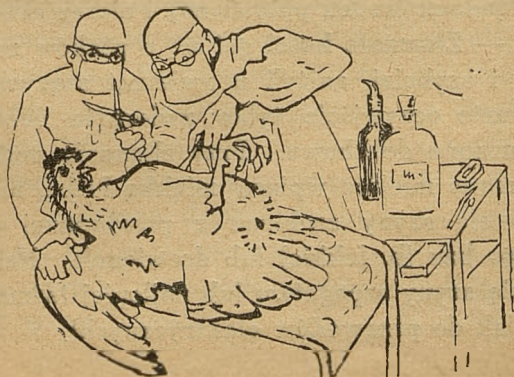
Jeżeli się nie chce danych winowajców zabić, to można przyciąć czubek górnego dzioba o 2—3 mm. Jest to jednak środek połowiczny i nieraz szkodliwy.

53 — Złamanie kości goi się u ptaków znacznie łatwiej i szybciej, aniżeli u zwierząt ssących. Leczyć warto oczywiście tylko zwierzęta cenniejsze, przeznaczone do chowu. Przy złamaniu nogi owija się złamane miejsce wpierw miękką łatką, na którą kładzie się szyny zrobione z przelupanej gałązki czarnego bzu (b. lekkie) lub drewnienek. Następnie owija się szyny szpagatem lub najlepiej taśmą izolacyjną (jak do przewodów elektrycznych).

Przy złamaniu skrzydła, nie zakłada się szyny wcale a układa skrzydło w naturalnej pozycji, podkłada watą i owija bandażem cały korpus, prowadząc bandaż zarówno przed jak i za i między nogami. Zrośnięcie kości następuje już po 10 do 12 dniach, zależnie zresztą od wieku danego osobnika i rodzaju złamania i opatrunku. Po 15 dniach można już opatrunek usunąć.

Przy złamaniach poważniejszych n. p. miednicy lub kręgosłupa, nie należy próbować leczenia wcale, a zabić okaleczając sztukę.

54 — Znoszenie jaj miękkich tylko rzadko kiedy polega na braku wapna, częściej powodem jest nadmiar białka w karmie, za dużo świeżego mięsa, za dużo chrabąszczy, zaziębienie jajowodu na skutek przeciągów lub też choroba powodowana przez pasożyty z rodziny przywr (patrz poz. 33). Zapobieganie i leczenie polega na unikaniu i usunięciu przyczyn wyżej wymienionych, dodatku wapna i odrobiny tranu do paszy.

GARBOWANIE SKÓREK KRÓLICZYCH SPOSOBEM DOMOWYM.

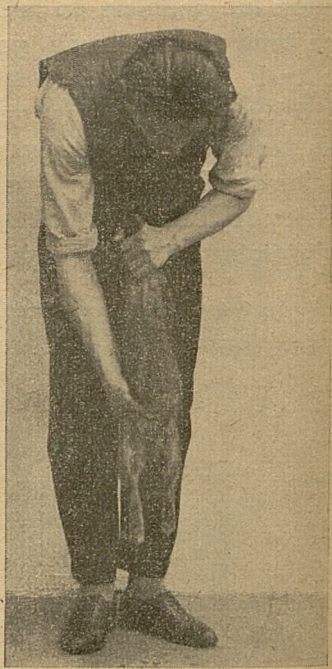
(z 18 oryginalnymi rycinami)

Tylko z dobrze ściągniętej i prawidłowo ususzonej skórki króliczej można uzyskać dobre futerko. Poza tym odgrywają jeszcze inne czynniki ogromną rolę, a mianowicie: pora roku uboju królika, jego wiek, płeć i stan zdrowotny. Puszczanie włosów, czyli lenienie futerek przerobionych na kołnierz lub podbicie do futra jest zawsze spowodowane tem, że nie brano pod uwagę choćby jednego z tych niezbędnych warunków uzyskiwania skórki króliczej w stanie zdatnym na cele futerkowe. Skórka leniejąca jest oczywiście jako futerko bezwartościowa. Lecz nawet na przeroby bez sierści, jak skóry na buty i skórki galanteryjne, skórka źle obciągnięta i źle ususzona jest zupełnie niezdatną.

Ryc. 1 i 2. Zabić królika silnym uderzeniem u nasady łba.

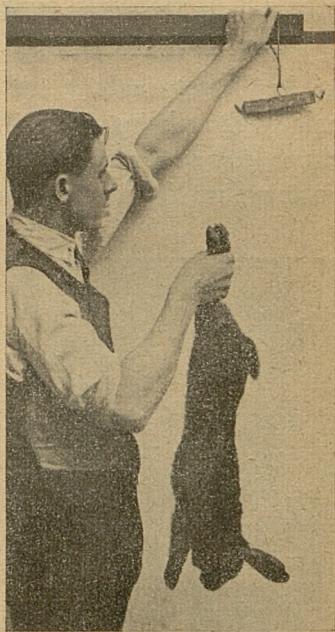
Skóra z niewyrośniętego królika nie da nigdy dobrego futerka; to samo odnosi się do skórek z zwierząt w czasie lenienia, w porze letniej, po długotrwałej chorobie oraz samic podczas karmienia młodych. — Zanim więc przejdziemy do sprawy garbowania skórek we własnym zakresie, należy omówić sprawę doboru królików na futerka oraz sprawę uboju i obciągania królika.

Ryc. 3 i 4. Przeciąć żyłę na szyi w celu wykrwawienia i wycisnąć pęcherz.

Jaki królik daje dobre futerko? Do przerobów futrzanych skórka królicza ma właściwie wyłącznie wartość tylko wtedy, jeżeli królik został zabity w czasie od 16 grudnia do 15 stycznia. W innym czasie bowiem, t. j. w pozostałych jedenastu miesiącach, królik lenieje lub porasta nowym włosiem, wskutek czego futerko jest nietrwałe i do większości przerobów niezdatne.

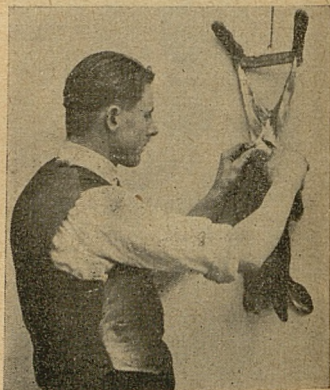
Jak wyżej już zaznaczono futerka królików ni-

Ryc. 5 i 6. Przebić nogi powyżej sławów skórkowych i powiesić królika na ramiączku celem obciążania.

żej 6 miesięcy, futerka samic kotnych lub karmiących, królików chorych — są, z punktu widzenia potrzeb kuśnierskich, zupełnie bezwartościowe. Dobroć futerka zależy też od samego utrzymania królika. Dobre, treściwe karmienie powoduje wzmocnienie się włosa. Szczególnie dobrze działa regularne zadawanie królikowi na kilka tygodni przed zabiciem owsa i siemienia lnianego, względnie polewki owsianej z mielonym kuchem lnianym. Poza tym królik winien być na 4 tygodnie przed zabiciem często t. j. możliwie codziennie przeczesany.

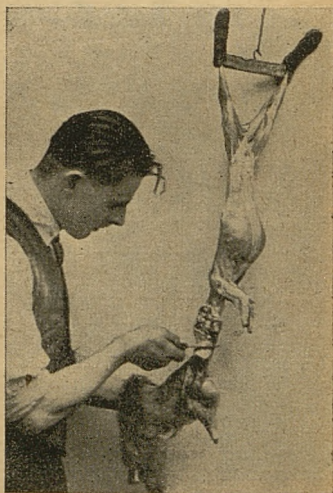
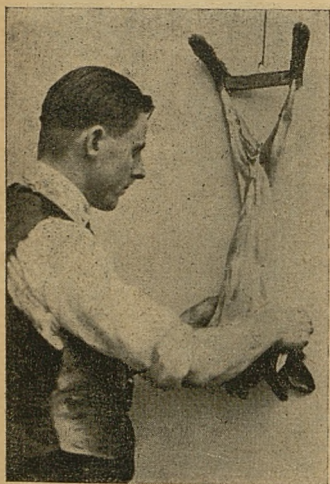
Jak ściągnąć skórę z królika? Wartość futerka króliczego zależy też w najwyższym stopniu od należytego obciągnięcia i wysuszenia. Po obciągnięciu należy skórę naciągnąć należycie na klin lub rozpostrzec na desce, a nie wypychać słomą lub sianem.

Ryc. 7 i 8. Przeciąć wpierw skórę na skórkach i oddzielać ostrożnie.

jak to się często praktykuje. Skóra, która przy suszeniu się skurczyła, nie ma już prawie wartości, gdyż w miejscach pofałdowanych będzie wychodzić sierść przy garbowaniu, a nawet już przy samym moczeniu skórki przed zaprawieniem.

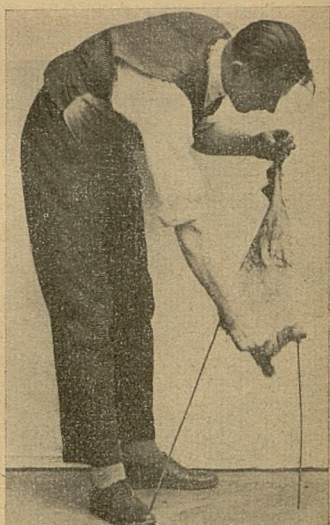
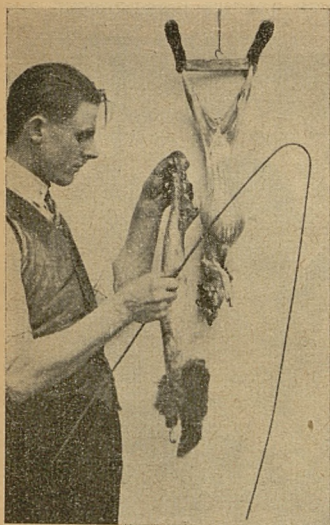
Celem obciągnięcia skórki, wieszają się królika po zabiciu za tylne skoki i przecina skórę od odbytu ku stawom skokowym lub wzdłuż linii brzusznej. Do cięcia skórki używa się ostrego noża, nigdy zaś nożyczek. Skóra z łba i odnóży jest bezużyteczna. Podczas obciągania królika używać noża jak najmniej.

Ryc. 9 i 10. Używać noża jak najmniej. Na łbie oddzielać nożem tuż przy czaszce.

Wysuszenie skórki. Osiągniętą skórę wciągając bez odwracania (zatem włosiem wewnątrz) na klin lub drut. W tym celu trzeba zawczasu przygotować odpowiedni klin z deski około 75 cm długi, u dołu około 25 cm szeroki, a ku górze zwężony, lub sprężysty drut nie rdzewiejący, owinięty taśmą płócienną, albo wreszcie sprężystą, gładką, rozwidloną gałązkę.

O ile skórę przy ściąganiu przecięło się na linii brzusznej, to rozpościera i przybija się skórę na szerokiej desce, włosiem do deski. Do tego celu świetnie nadają się wieka lub boki skrzyń. Skórę należy na-

Ryc. 11 i 12. Obciągniętą skórę naciągając na sprężysty drut lub drewniany klin.

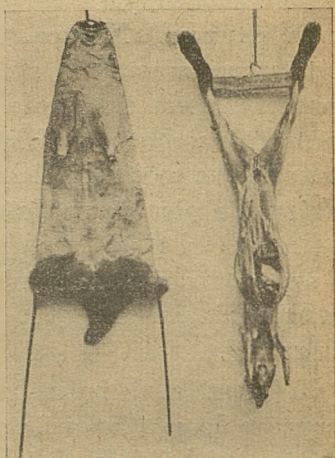

prężyć, by przy wysychaniu nie tworzyła fałd. Wyprężenie skórki poprawić po upływie kilku godzin. Jak w poprzednim wypadku, tak i tutaj chodzi o równomierne naprężenie skóry podczas suszenia.

Rozpostartą skórę oczyszcza się starannie z przylegających błon i tłuszczu i wieszka, celem wysuszenia, w miejscu przewiewnym i suchym, lecz nie na słońcu ani przy piecu. Po kilku dniach można skórę zdjąć z deski wzgl. kłina.

Zaleca się oznaczyć na każdej skórcie ołówkiem (nie kopiowym) datę uboju, wiek, płeć królika i ewtl. specjalne cechy. Przy przechowaniu zabezpieczyć skórki przed molami.

Garbowanie skórek na futerka. Po uzbieraniu większej liczby skórek, sortuje się je według prze-

Ryc. 13 i 14. Królika patroszyć dopiero po obciążnięciu.

znaczenia i oddaje do garbowania, albo też przeprowadza prosty ten zabieg samemu.

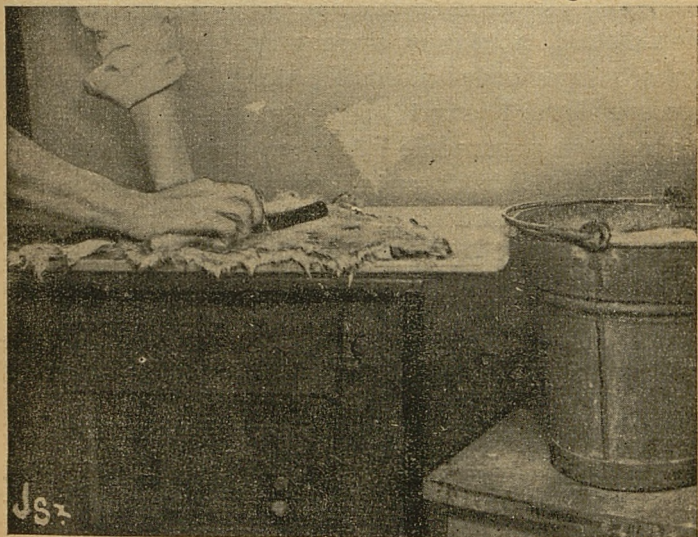
Jeden z prostych sposobów garbowania jest następujący: moczyć skórę 1 — 2 dni w zimnej wodzie z dodatkiem kilkunastu kropli karbolu lub garści soli na każde wiadro wody. W czasie moczenia w wiadrze, wodę zmieniać kilkakrotnie. Wskutek moczenia, skórka musi zmięknąć i spulchnieć, co ułatwia później czyszczenie skórki z błon podskórnych i ewtl. pozostałego mięsa lub tłuszczu. Po tej kąpieli położyć skórkę w celu oskrobania na gładkiej desce lub uprzednio przygotowanej płaskiej kłodzie drzewa, oczyszczonej z kory. Skrobanie kierować zawsze od środka ku brzegom skórki. Do tego celu używa się t. zw. zdzieraka, który można też zastąpić zwykłym nożem kuchennym z okrągłym czubkiem i przytępionym ostrzem. Miejsca, które się w danej chwili oczyszcza, zrasza się obficie wodą, gdyż takie zlewanie ułatwia skrobanie. Należy unikać zdzierania poszarpanej błony podskórnej dużymi płatami n. p. przez silne pociągnięcie palcami, by nie uszkodzić skóry. Po pierwszym dość dokładnym oczyszczeniu, należy skórkę w czystej wodzie dobrze wypłókać i ewtl. ponowić skrobanie; bowiem od starannego oskrobania zależna jest głównie miękkość skórki futrzanej.

Chemikalia, potrzebne do przygotowania rozczynów do wyprawiania skór t. zw. garbniki, nabyć można w każdym składzie drogeryjnym lub aptecznym.

Do wyprawiania skórek stosuje się przeważnie sposób ałunowy t. zw. biały. W litrze wody gorącej rozpuszczamy 90 g ałunu glinowego i 45 g soli. Do tego rozczyну kładziemy skórki, wycisnąwszy je wpierw dobrze z wody od poprzedniej kąpieli i układamy je starannie. Wkładając skórki należy wpierw każdą z osobna, potem wszystkie razem poruszać, jak bieliznę przy moczeniu. Rozczyn winien być przed użyciem zupełnie ostudzony.

Inny, lecz również łatwy w zestawieniu i tani rozczyn garbujący sporządza się następująco:

100 gramów ałunu glinowego i 50 g soli kuchen-

Ryc. 15. Skrobać od środka ku brzegom skórki.

nej rozpuszcza się w litrze wody, jak poprzednio opisano i dodaje do gotującego rozczyntu 50 g mąki owsianej lub pszennej, rozpuszczonej uprzednio w małej ilości zimnej wody.

Skórki można zaprawiać nie tylko przez zanurzenie w rozczyntie, lecz także w ten sposób, że każdą skórkę pojedynczo naciera się dość silnie rozczyntem, ale tylko od strony mięsnej. Natarte skórki układa się starannie po dwie i to tak, żeby strony wewnętrzne skórek się dotykały. W ten sposób przy większej ilości skórek utworzy się dość wysoka paczka. Należy się oczywiście starać, by składać ze sobą zawsze dwie skórki możliwie dokładnie tej samej wielkości. W pierwszym dniu odświeża się zaprawę dwukrotnie, a później starczy odświeżać ją raz na dobę. Przy odświeżaniu zaprawy, rozczynt należy silnie wcierać i przy tej okazji przełożyć skórki tak, by te, które poprzednio leżały w górnej części paczki, dostały się teraz na spód i odwrotnie. Przy starannym składaniu skórek i regularnym odświeżaniu garbnika ma się pewność, że garbnik wszystkie złożone skórki dobrze przeniknie.

Po kilku t. j. sześciu do ośmiu dniach wyjmujemy skórki z płynu garbującego lub paczki z zaprawą i wyciskamy starannie, przeciągając z włosem przez garść i następnie wykręcając je. Wreszcie rozciągamy każdą skórkę silnie rękoma i ciągniemy tam i z powrotem na krąwędzi stołu, lub na tępym równym brzegu dużego szpadla, opierając silnie.

Po doskonałym wyciągnięciu, wieszka lub przy-

mocowuje się skórę na desce, celem powolnego wysychania. Co godzinę, później co kilka godzin trzeba jednak wyżej opisane wyciąganie powtarzać, aż otrzyma się kompletnie wyschniętą a jednak miękką skórę.

Teraz dopiero następuje szlifowanie. Szlifowanie skórki ma na celu usuwanie skrzystalizowanych chemikalii oraz ma nadać skórcie równomierną grubość i powiększyć jej elastyczność. — Do szlifowania używa się miłkiego kamienia wulkanicznego lub papieru szklanego z drobnym ziarnem. Szlifować należy bardzo starannie i lekko, gdyż szorstki i nieogładny

Ryc. 16. Rozczyn do garbowania jest tani i łatwy do zestawienia.

szlif łatwo może uszkodzić warstwę skóry, w której znajduje się porost włosa. Szlifuje się rozpoczynając od środka ku brzegom skórki, podobnie jak przy oczyszczaniu skórki.

Celem uzyskania futerka lśniącego kładzie się je na kilka godzin w ciepłe, suche trociny dębowe, w popiół drzewny lub do magnezji palonej. Przy wkładaniu można troszkę proszek wcierać we włos. Po wyjęciu wytrzepać skórkę najpierw kijem lub trzepaczką, następnie szczotkować, a wreszcie wytrzeć zamszową skórką.

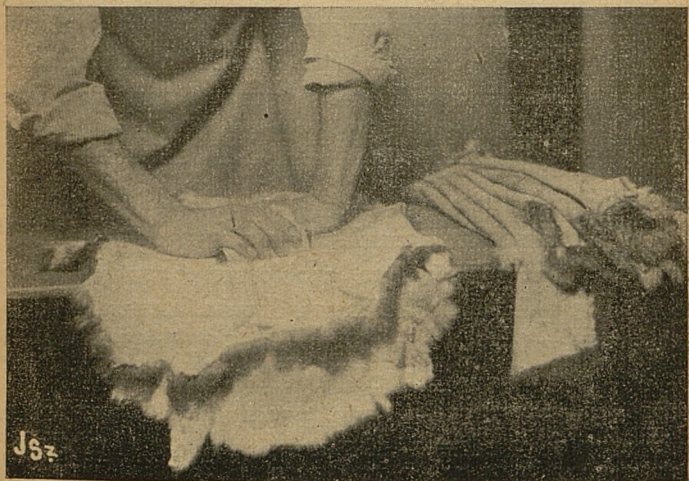
Dobrze wyprawiona skórka winna posiadać przyjemną woń, a nigdy zapachu rozkładającego się mięsa, ani też zapachu świeżej, czy też wysuszonej skóry. Od strony wewnętrznej, dobrze garbowana skórka winna być koloru białego. Przy chwytaniu i zwijaniu winna być zupełnie miękka, a łamliwość, sztywność lub szelest podobny do papieru pergaminowego jest dowodem, że się czynności wyprawiania nie dość starannie wykonało.

Garbowanie na zamsz. Na skórki zamszowe skóry królików nie bardzo się nadają, gdyż są do tych celów za cienkie i delikatne i przy przeróbce rozciąłyby się lub podarły na strzępy. Garbowanie tego rodzaju polega na przenikaniu skóry tranem oraz pewnymi składnikami białkowymi. Do wyrobu skórek zamszowych jest potrzebne urządzenie mechaniczne, które przez ucisk wpycha jakoby przemocą emulsję do tkanek skóry. Urządzenia takiego nie będzie sobie sprawiał ten, kto rocznie garbuje kilka

lub choćby i kilkadziesiąt skór. Zatem szczegółowy opis garbowania na zamsz jest tutaj zbyteczny.

Garbowanie skór na cele obuwnicze. Skóry starych samców nadają się nawet do wyrobu trzewików. To też podaję tutaj sposób garbowania skór króliczych „na czerwono”. Zgóry jednak zaznaczam, że jest to sprawa znacznie trudniejsza od garbowania skór na cele futerkowe i dopiero przez dłuższe doświadczenie i zwykle po zepsuciu co najmniej kilkunastu skór dojdzie się do jako takich rezultatów.

Garbowanie rozpocząć należy od moczenia, które ma na celu usunięcie przylegających do skóry skrawków mięśni, skrzepów krwi, nieczystości itd. Moczenie czyli oczyszczanie skóry następuje we

Ryc. 17. Szlifować starannie podłożywyszy drugą skórę pod spód.

wodzie ewtl. z dodatkiem soli kuchennej, podobnie jak przy garbowaniu na futerka.

Drugą czynność polega na t. zw. mizdrowaniu czyli mechanicznym oczyszczaniu wewnętrznej powierzchni skóry przy pomocy noży i usuwaniu tkanki podskórnej.

Trzeci zabieg będzie miał dopiero na celu usunięcie włosa. Usuwa się tutaj nie tylko włos lecz warstwę nabłonkową skóry wraz z włosem.

Usuwanie włosa skutecznia się metodą mechaniczną, albo też drogą procesu gnilnego (bakteryjnego). Skórę kładziemy do ługu sodowego, gaszonego wapna lub do kwasu od kapusty lub mleka kwaśnego i wyjmujemy dopiero, gdy sierść się da łatwo usunąć.

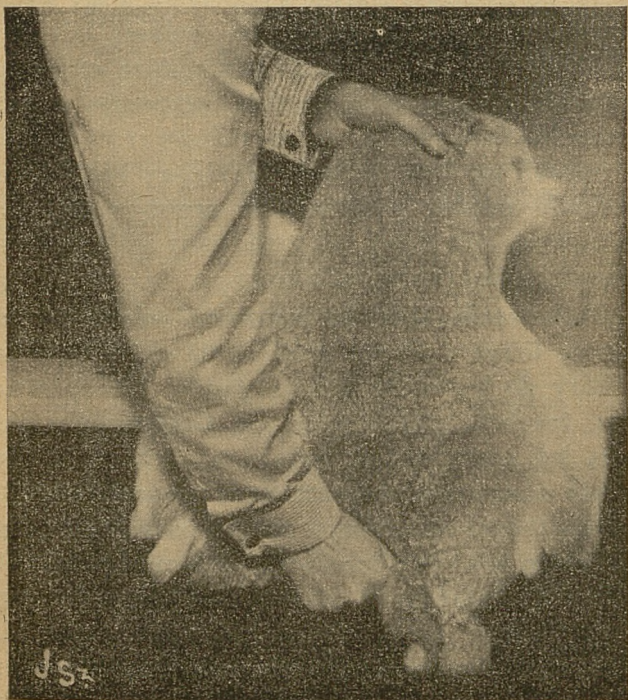
Następnie ponawiamy moczenie w wodzie aż do wypłukania kwasu wzgl. ługu. Podczas moczenia we wodzie (tak poprzednio jak i teraz) oczyszczają dokładnie stronę mięsną przy pomocy skrobania, opisanego szczegółowo w rozdziale o alunowych metodach garbowania.

Właściwe garbowanie czerwone odbywa się dopiero teraz w wywarze, zrobionym z wody i wiorów z kory dębu, ewtl. innych drzew (brzozy, świerku, sosny, wierzby). Można nawet dodać do płynu jeszcze taniny. Zbyt silnie skoncentrowany płyn może jednak wytrawić dziury w skórze. Skóry należy często przekładać, rozczyń raz po raz mieszać oraz zapobiegać, by skóry nie wypływały na wierzch.

Takie garbowanie trwa tygodniami i jeżeli jest

gorąco, to skóry mogą się psuć. Kto nie ma lodowni, musi naczynia z skórąmi zakopywać głęboko w ziemię. Przy zbyt zimnym utrzymaniu, skóry się jednak źle garbują. Po wyjęciu skór z wywaru, wycisnąć płyn i podsuszyć skórę lekko przez kilkanaście minut do godziny, zależnie od powietrza. Następnie nacierać silnie i kilkakrotnie tranem, wyciągnąć, dosuszać,

Ryc. 18. Przeciąga skórę na krawędzi deski, opierając silnie.

znów smarować, aż wreszcie po przybiciu na deskę wysuszyć ostatecznie w przewiewnym miejscu.

Garbowanie przezroczyste. Znacznie łatwiejszy, aczkolwiek nie tak doskonały sposób garbowania dla celów obuwniczych (n. p. na skóry do pantofli drewnianych) jest t. zw. garbowanie przezroczyste.

Skórę moczyć w bieżącej zimnej wodzie, usunąć włos w słabym ługu lub naturalnym kwasie, a następnie, po możliwie silnym wyciśnięciu wody wsma- rowywać ciepły tran, gorący łój wołowy lub ewtl. inny tłuszcz. Wcierać i suszyć naprzemian umiejętnie na wietrze, aż cała woda ze skóry wyparuje, a skóra już nie chłonie tranu.

Sposób ten jest znacznie łatwiejszy i jest czemś pośrednim między garbowaniem zamszowym a per- gaminowym, lecz skóry tak garbowane mają znacznie mniejsze zastosowanie użytkowe.

Garbowanie skór do wyrobów galanteryjnych. Niektóre firmy w Polsce przerabiają skórki królicze na skóry do wyrobów galanteryjnych, jak: portme- netek, torebek, pugilaresów itd. Garbowanie takie trzeba już powierzyć zawodowym garbarzom, gdyż wymaga obszerniejszych urządzeń i wiadomości.

Ten rodzaj skóry uzyskuje się oczywiście przez garbowanie właściwe (czerwone) lub mineralne ewtl. połączone. Szczególnie ważną rolę odgrywa przy tych wyrobach umiejętne wykończenie rzemienia, celem nadania mu estetycznego wyglądu, równomier- ności dobrej spoistości i miękkości oraz umiejętne farbowanie.

Tabele składników pokarmowych.

Nasze tabele są w bieżącym roku tak uporządkowane, że czynią zbędne przeliczanie zawartości strawnych składników w poszczególnych ilościach paszy, a można cyfry te odczytać wprost z tabel.

Podana jest ilość strawnego białka, jaka znajduje się w 1 gramie, w 5-u, 10-u, 15-u, 20-u, 25-u, 35-u, 40-u, 50-u i 100-u gramach siedemdziesięciu-czterech karm, stosowanych najczęściej przy żywieniu drobiu.

W celu jak największego uproszczenia i wyłączenia hodowcy w kombinowaniu, skład pasz ujęty został tylko w dwóch rubrykach: 1) białko, 2) tłuszcz i węglowodany, przy czym tłuszcz pomnożony jest już przez 2,3 stosownie do jego wartości odżywczej, tak że i to obliczanie już dla hodowcy odpada.

Jeżeli więc hodowca zamierza zestawić paszę dla kur i chce stwierdzić, czy w zestawieniu tym jest dosyć białka, to bez przeliczania odczytuje w tabelkach naszego Rocznika ile jest np. w 20 g ziemniaków, 15 g otrąb pszennych, 5 g makuchu itd. itd., a na końcu zesumuje wszystko i widzi z tych cyfr ustosunkowanie.

Właściwe ustosunkowanie dla poszczególnych gatunków drobiu z uwzględnieniem wieku i rodzaju użytkowania znaleźć można na stronie 218, pod: „Ważne cyfry dla hodowcy drobiu”.

Jeżeli chce się obliczyć skład innej jakiej ilości, nie podanej w naszych tabelkach n. p 16 g, to radzę cyfry tej również nie obliczać specjalnie, a zapisać przy zestawianiu — ilości odczytane w rubrykach tabeli składu pasz pod 15 g i pod 1 g a na końcu zesumować razem z innymi cyframi.

Strawne składniki pokarmowe.

P a s z e :	1 g zawiera		5 g zawiera	
	białka	węglow. i tłuszczu	białka	węglow. i tłuszczu
Ziarna i nasiona:				
Pszenica	0.10	0.62	0.48	3.07
Jęczmień	0.07	0.57	0.36	2.84
Owies	0.08	0.50	0.39	2.50
Żyto	0.08	0.60	0.37	2.98
Kukurydza	0.07	0.63	0.35	3.42
Proso	0.04	0.54	0.17	2.72
Jagły	0.08	0.70	0.37	3.51
Gryka	0.07	0.52	0.34	2.59
Ryż (szlifowany)	0.07	0.77	0.34	3.84
Groch	0.18	0.47	0.90	2.37
Fasola	0.20	0.45	1.02	2.24
Łubin odgoryczony(mokry)	0.29	0.17	1.44	0.84
Siemie konopne	0.14	0.67	0.68	3.36
Siemie lniane	0.20	0.85	1.03	4.23
Słonecznik	0.12	0.76	0.60	3.81
Soja	0.28	0.57	1.38	2.86
Odpadki fabryczne:				
Otręby pszenne mialkie	0.10	0.36	0.49	1.79
Otręby pszenne grube	0.10	0.35	0.48	1.76
Otręby żytnie	0.10	0.51	0.52	2.53
Otręby jęczmienne	0.09	0.46	0.44	2.29
Płatki owsiane	0.12	0.72	0.62	3.60
Słodziny (młoto świeże)	0.03	0.07	0.17	0.33
Słodziny (młoto suszone)	0.14	0.29	0.69	1.46
Drożdże suszone (młódzie)	0.44	0.28	2.20	1.37
Makuch z orzecha ziemnego	0.38	0.35	1.91	1.73
Makuch lniany	0.25	0.42	1.24	2.09
Makuch rzepakowy	0.25	0.40	1.26	2.01
Makuch sojowy	0.35	0.33	1.76	1.62
Wytłoki buraczane (suszone)	0.04	0.51	0.18	2.54
Cukier pastewny	—	0.89	—	4.46
Kłęby i korzenie:				
Ziemniaki	0.01	0.17	0.05	0.85
Łupiny ziemniaczane	0.01	0.14	0.02	0.68
Płatki ziemniaczane	0.03	0.67	0.17	3.36
Marchew	0.01	0.09	0.03	0.44
Buraki pastewne	0.01	0.07	0.03	0.37
Buraki cukrowe	0.01	0.21	0.03	1.05
Bulwy (tobinambur)	0.01	0.18	0.04	0.90

Zboża, makuchy, okopowe od 1 — 25 gramów.

10 g zawiera		15 g zawiera		20 g zawiera		25 g zawiera	
białka	węglow. i tłuszczu	białka	węglow. i tłuszczu	białka	węglow. i tłuszczu	białka	węglow. i tłuszczu
0.96	6.15	1.44	9.22	1.92	12.30	2.40	15.38
0.73	5.69	1.08	8.53	1.46	11.38	1.80	14.23
0.79	5.00	1.17	7.50	1.58	10.00	1.95	12.50
0.75	5.97	1.11	8.95	1.50	11.94	1.85	14.93
0.71	6.85	1.02	10.27	1.42	13.70	1.75	17.12
0.35	5.44	0.51	8.16	0.70	10.88	0.85	13.60
0.75	7.02	1.11	10.53	1.50	14.04	1.85	17.56
0.69	5.18	1.02	7.77	1.38	10.36	1.70	12.96
0.69	7.68	1.02	11.52	1.38	15.36	1.70	19.22
1.80	4.74	2.70	7.11	3.60	9.48	4.50	11.86
2.05	4.48	3.06	6.72	4.10	8.96	5.10	11.20
2.88	1.68	4.32	2.52	5.76	3.36	7.20	4.20
1.37	6.73	2.04	10.09	2.74	13.48	3.40	16.84
2.06	8.47	3.09	12.70	4.12	16.94	5.15	21.19
1.21	7.63	1.80	11.44	2.42	15.26	3.00	19.07
2.77	5.73	4.14	8.59	5.54	11.46	6.90	14.33
0.98	3.59	1.47	5.38	1.96	7.18	2.45	8.98
0.97	3.52	1.44	5.28	1.94	7.04	2.40	8.80
1.04	5.06	1.56	7.59	2.08	10.12	2.60	12.67
0.88	4.58	1.32	6.87	1.76	9.16	2.20	11.85
1.24	7.21	1.86	10.81	2.48	14.42	3.10	18.03
0.34	0.67	0.51	1.00	0.68	1.34	0.85	1.68
1.39	2.93	2.07	4.39	2.78	5.86	3.45	7.33
4.41	2.75	6.60	4.12	8.82	5.50	11.00	6.87
3.82	3.46	5.73	5.19	7.64	6.92	9.55	8.67
2.48	4.18	3.72	6.27	4.96	8.36	6.20	10.46
2.53	4.02	3.78	6.03	5.06	8.04	6.30	10.07
3.52	3.25	5.28	4.87	7.04	6.50	8.80	8.13
0.36	5.08	0.54	7.62	0.72	10.16	0.90	12.70
—	8.93	—	13.39	—	17.86	—	22.32
0.10	1.71	0.15	2.56	0.20	3.42	0.25	4.27
0.05	1.37	0.06	2.05	0.10	2.74	0.10	3.42
0.34	6.73	0.51	10.09	0.68	13.46	0.85	16.82
0.07	0.88	0.09	1.32	0.14	1.76	0.15	2.20
0.06	0.74	0.09	1.11	0.12	1.48	0.15	1.85
0.07	2.11	0.09	3.16	0.14	4.22	0.15	5.27
0.09	1.81	0.12	2.71	0.18	3.62	0.20	4.52

Strawne składniki pokarmowe.

P a s z e :	30 g zawiera		35 g zawiera	
	białka	węglow. i tłuszczu	białka	węglow. i tłuszczu
Ziarna i nasiona :				
Pszenica	2.88	18.45	3.36	21.52
Jęczmień	2.19	17.07	2.52	19.91
Owies	2.37	15.00	2.73	17.50
Żyto	2.25	17.91	2.59	20.89
Kukurydza	2.13	20.55	2.45	23.97
Proso	1.05	16.32	1.19	19.04
Jagły	2.25	21.06	2.59	24.57
Gryka	2.07	15.54	2.38	18.13
Ryż (szlifowany)	2.07	23.04	2.38	26.88
Groch	5.40	14.22	6.30	16.59
Fasola	6.15	13.44	7.14	15.68
Łubin odgoryczony (mokry)	8.64	5.04	10.08	5.88
Siemie konopne	4.11	20.19	4.76	23.55
Siemie lniane	6.18	25.41	7.21	29.64
Słonecznik	3.63	22.88	4.20	26.70
Soja	8.31	17.19	9.66	20.05
Odpadki fabryczne :				
Otręby pszenne miałkie	2.94	10.77	3.43	12.56
Otręby pszenne grube	2.91	10.56	3.36	12.32
Otręby żytnie	3.12	15.18	3.64	17.71
Otręby jęczmienne	2.64	13.74	3.08	16.03
Płatki owsiane	3.72	21.63	4.34	25.23
Słodziny (młoto świeże)	1.02	2.01	1.19	2.34
Słodziny (młoto suszone)	4.17	8.79	4.83	10.25
Drożdże suszone (młodzię)	13.23	8.25	15.40	9.62
Makuch z orzecha ziemnego	11.46	10.38	13.37	12.11
Makuch iniany	7.44	12.54	8.68	14.63
Makuch rzepakowy	7.59	12.08	8.82	14.07
Makuch sojowy	10.56	9.75	12.32	11.37
Wytloki buraczane (suszone)	1.08	15.24	1.26	17.78
Cukier pastewny	—	26.79	—	31.25
Kłęby i korzenie :				
Ziemniaki	0.30	5.13	0.35	5.98
Łupiny ziemniaczane	0.15	4.11	0.14	4.79
Płatki ziemniaczane	1.02	20.19	1.12	23.55
Marchew	0.21	2.64	0.21	3.08
Buraki pastewne	0.18	2.22	0.21	2.59
Buraki cukrowe	0.21	6.33	0.21	7.38
Bulwy (tobinambur)	0.27	5.43	0.28	6.33

Zboża, makuchy, okopowe od 30 do 100 gramów.

40 g zawiera		45 g zawiera		50 g zawiera		100 g zawiera	
białka	węglow. i tłuszczu	białka	węglow. i tłuszczu	białka	węglow. i tłuszczu	białka	węglow. i tłuszczu
3.84	24.60	4.32	27.70	4.80	30.77	9.60	61.54
2.92	22.76	3.24	25.62	3.65	28.46	7.30	56.92
3.16	20.00	3.51	22.50	3.95	25.00	7.90	50.00
3.00	23.88	3.33	26.88	3.75	29.86	7.50	59.72
2.84	27.40	3.15	30.83	3.55	34.25	7.10	68.50
1.40	21.76	1.53	24.49	1.75	27.21	3.50	54.44
3.00	28.08	3.33	31.61	3.75	35.12	7.50	70.24
2.76	20.72	3.06	23.34	3.45	25.93	6.90	51.86
2.76	30.72	3.06	34.60	3.45	38.44	6.90	76.88
7.20	18.96	8.10	21.36	9.00	23.73	18.00	47.46
8.20	17.92	9.18	20.17	10.25	22.41	20.50	44.82
11.52	6.72	12.96	7.56	14.40	8.40	28.80	16.80
5.48	26.92	6.32	30.33	6.85	33.69	13.70	67.38
8.24	33.88	9.27	38.16	10.30	42.39	20.60	84.78
4.84	30.52	5.40	34.34	6.05	38.15	12.10	76.30
11.08	22.92	12.42	25.80	13.85	28.66	27.70	57.32
3.92	14.36	4.41	16.18	4.90	17.97	9.80	35.94
3.88	14.08	4.32	15.85	4.85	17.61	9.70	35.22
4.16	20.24	4.68	22.81	5.20	25.34	10.40	50.68
3.52	18.32	3.96	20.62	4.40	22.91	8.80	45.82
4.96	28.84	5.58	32.46	6.20	36.06	12.40	72.12
1.36	2.68	1.53	3.04	1.70	3.37	3.40	6.74
5.56	11.72	6.21	13.21	6.95	14.67	13.90	29.34
17.64	11.00	19.80	12.38	22.05	13.75	44.10	27.50
15.28	13.84	17.19	15.61	19.10	17.34	38.20	34.68
9.92	16.72	11.16	18.83	12.40	20.92	24.80	41.84
10.12	16.08	11.34	18.13	12.65	20.14	25.30	40.28
14.08	13.00	15.84	14.64	17.60	16.26	35.20	32.52
1.44	20.32	1.62	22.86	1.80	25.40	3.60	50.80
—	35.72	—	40.19	—	44.65	—	89.30
0.40	6.84	0.45	7.70	0.50	8.55	1.00	17.10
0.20	5.48	0.18	6.17	0.25	6.85	0.50	13.70
1.36	26.92	1.53	30.29	1.70	33.65	3.40	67.30
0.28	3.52	0.27	3.96	0.35	4.40	0.70	8.80
0.24	2.96	0.27	3.33	0.30	3.70	0.60	7.40
0.28	8.44	0.27	9.50	0.35	10.55	0.70	21.10
0.36	7.24	0.36	8.15	0.45	9.05	0.90	18.10

Strawne składniki pokarmowe.

P a s z e:	1 g zawiera		2 g zawiera	
	białka	węglow. i tłuszczu	białka	węglow. i tłuszczu
Zielonki:				
Liście kapuściane	0,01	0,04	0,03	0,19
Kapusta pastewna	0,02	0,08	0,08	0,39
Trawa młoda	0,03	0,08	0,13	0,40
Koniczyna czerwona młoda . .	0,03	0,07	0,15	0,36
Koniczyna w kwieciu	0,02	0,06	0,08	0,30
Lucerna młoda	0,05	0,05	0,22	0,24
Lucerna w pełnym kwieciu . .	0,01	0,06	0,05	0,29
Liście buraków pastewnych . .	0,02	0,04	0,08	0,19
Pokrzywy	0,03	0,07	0,13	0,36
Siano i kiszonki:				
Siano łąkowe średnie	0,06	0,19	0,28	0,93
Siano z koniczyny czerwonej .	0,08	0,24	0,39	1,21
Siano z lucerny	0,10	0,13	0,47	0,64
Kiszonka z kukurydzy	0,01	0,04	0,06	0,20
Kiszonka z trawy	0,01	0,05	0,06	0,26
Kiszonka z koniczyny	0,02	0,06	0,12	0,32
Pasze i odpadki pochodzenia zwierzęcego:				
Mączka mięsna (Carnarina) . .	0,54	0,18	2,68	0,88
Mączka mięsna padlinowa . .	0,40	0,31	1,95	1,52
Mięso końskie (świeże)	0,21	0,12	1,05	0,57
Mączka kostna	0,23	0,15	1,12	0,73
Mączka z krwi	0,75	—	3,73	—
Krew świeża	0,18	—	0,90	—
Mączka rybna chuda	0,48	0,02	2,41	0,11
Mączka rybna tłusta	0,44	0,22	2,18	1,09
Ryby świeże	0,15	0,07	0,75	0,34
Śrut z małoraczk. (Garnele) . .	0,36	0,09	1,78	0,44
Skwarki	0,56	0,54	2,78	2,70
Chrabąszcze świeże	0,14	0,07	0,72	0,36
Chrabąszcze suszone	0,41	0,20	1,98	1,00
Mleko pełne	0,03	0,13	0,16	0,64
Mleko chude świeże	0,03	0,06	0,14	0,28
Mleko chude suszone	0,30	0,48	1,49	2,39
Maślanka świeża	0,03	0,05	0,16	0,26
Maślanka suszona	0,27	0,39	1,43	1,94
Serwatka słodka	0,01	0,06	0,04	0,28
Twaróg	0,26	0,02	1,31	0,09
Tran	—	2,30	—	11,47

Zieleń, siano, pasze białk. pochodz. zw. od 1—25 g

10 g zawiera		15 g zawiera		20 g zawiera		25 g zawiera	
białka	węglow. i tłuszczu	białka	węglow. i tłuszczu	białka	węglow. i tłuszczu	białka	węglow. i tłuszczu
0.07	0.38	0.09	0.57	0,14	0,76	0,15	0,95
0.17	0.79	0.24	1.18	0,34	1,58	0,40	1,97
0.26	0.81	0.39	1.21	0,52	1,62	0,65	2,04
0.30	0.73	0.45	1.09	0,60	1,45	0,75	1,84
0.17	0.60	0.24	0.90	0,34	1,20	0,40	1,51
0.45	0.48	0.66	0.72	0,90	0,96	1,10	1,22
0.11	0.58	0.15	0.87	0,22	1,16	0,25	1,45
0.16	0.38	0.24	0.57	0,32	0,76	0,40	0,95
0.26	0.73	0.39	1 09	0,52	1,46	0,65	1,80
0.56	1.87	0.84	2.80	1,12	3,74	1,40	4,68
0.79	2.42	1.17	3.63	1,58	4,84	1,95	6,05
0.95	1.29	1.41	1.93	1,90	2,58	2,35	3,24
0.12	0.41	0.18	0.61	0,24	0,82	0,30	1,04
0.13	0.53	0,18	0.79	0,26	1,06	0,30	1,33
0.24	0.64	0.36	0.96	0,48	1,28	0,60	1,61
5.37	1.77	8.04	2.65	10,74	3,54	13,40	4,42
3.91	3.05	5 85	4.57	7,82	6,10	9,75	8,62
2.10	1.15	3 15	1.72	4,20	2,30	5,25	2,87
2.25	1.47	3.36	2.20	4,50	2,94	5,60	3,66
7.47	—	11.19	—	14,94	—	18,65	—
1.80	—	2.70	—	3,60	—	4,50	—
4.83	0.23	7.23	0.34	9,66	0,46	12,05	0,57
4.36	2.18	6.54	3.27	8,72	4,36	10,90	5,46
1.50	0.69	2.25	1.03	3,00	1,38	3,75	1,72
3.56	0.89	5.34	1.33	7,12	1,78	8,90	2,24
5.57	5.40	8.34	8,10	11,14	10,80	13 90	13,51
1.44	0.73	2.16	1.09	2,88	1,48	3,60	1,84
3.97	2.00	5.94	3.00	7,94	4,00	9,90	5,00
0.33	1.28	0.48	1.92	0,66	2,56	0,80	3,22
0.28	0.56	0.42	0.84	0,56	1,12	0,70	1,42
2.98	4.78	4.47	7.17	5,96	9,56	7,45	11,97
0.33	0.53	0.48	0.79	0,66	1,06	0,80	1,34
2.66	3.88	4.29	5.82	5,32	7,76	7,15	9,70
0.09	0.57	0.12	0.85	0,18	1,14	0,20	1,43
2.62	0.18	3.93	0.27	5,24	0,36	6,55	0,45
—	22.95	—	34.42	—	45,90	—	57,38

Strawne składniki pokarmowe.

P a s z e :	30 g zawiera		35 g zawiera	
	białka	węglow. i tłuszczu	białka	węglow. i tłuszczu
Zielonki :				
Liście kapuściane	0,21	1,14	0,21	1,23
Kapusta pastewna	0,51	2,37	0,56	2,76
Trawa młoda	0,78	2,43	0,91	2,83
Koniczyna czerwona młoda . .	0,90	2,19	1,05	2,55
Koniczyna w kwieciu	0,51	1,80	0,56	2,10
Lucerna młoda	1,35	1,44	1,54	1,68
Lucerna w pełnym kwieciu . .	0,33	1,74	0,35	2,03
Liście buraków pastewnych . .	0,48	1,14	0,56	1,33
Pokrzywy	0,78	2,16	0,91	2,52
Siano i kiszonki :				
Siano łąkowe średnie	1,68	5,61	1,96	6,54
Siano z koniczyny czerwonej .	2,37	7,26	2,73	8,47
Siano z lucerny	2,85	3,87	3,29	4,51
Kiszonka z kukurydzy	0,36	1,23	0,42	1,43
Kiszonka z trawy	0,39	1,59	0,42	1,85
Kiszonka z koniczyny	0,72	1,92	0,84	2,24
Pasze i odpadki pochodzenia zwierzęcego :				
Mączka mięsna (Carnarina) . .	16,11	5,31	18,76	6,19
Mączka mięsna padlinowa . .	11,73	9,15	13,65	10,67
Mięso końskie (świeże)	6,30	3,45	7,35	4,02
Mączka kostna	6,75	4,41	7,84	5,14
Mączka z krwi	22,41	—	26,11	—
Krew świeża	5,40	—	6,30	—
Mączka rybna chuda	14,49	0,69	16,87	0,80
Mączka rybna tłusta	13,08	6,54	15,26	7,63
Ryby świeże	4,50	2,07	5,25	2,41
Śrut z małorączk. (Garnele) . .	10,68	2,67	12,46	3,11
Skwarki	16,71	16,20	19,46	18,90
Chrabąszcze świeże	4,32	2,19	5,04	2,55
Chrabąszcze suszone	11,91	6,00	13,86	7,00
Mleko pełne	0,99	3,84	1,12	4,48
Mleko chude świeże	0,84	1,68	0,98	1,96
Mleko chude suszone	8,94	14,34	10,43	16,73
Maślanka świeża	0,99	1,59	1,12	1,85
Maślanka suszona	7,98	11,64	9,41	13,58
Serwatka słodka	0,27	1,71	0,28	1,99
Twaróg	7,86	0,54	9,17	0,63
Tran	—	68,95	—	80,42

Zieleń, siano, pasze białk. pochodz. zw. od 30—100g

40 g zawiera		45 g zawiera		50 g zawiera		100 g zawiera	
białka	węglow. i tłuszczu	białka	węglow. i tłuszczu	białka	węglow. i tłuszczu	białka	węglow. i tłuszczu
0,28	1,52	0,27	1,71	0,35	1,90	0,70	3,80
0,68	3,16	0,72	3,56	0,85	3,95	1,70	7,90
1,04	3,24	1,17	3,69	1,30	4,09	2,60	8,18
1,20	2,92	1,35	3,33	1,50	3,69	3,00	7,38
0,68	2,40	0,72	2,73	0,85	3,03	1,70	6,06
1,80	1,92	1,98	2,20	2,25	2,44	4,50	4,88
0,44	2,32	0,45	2,61	0,55	2,90	1,10	5,80
0,64	1,52	0,72	1,72	0,80	1,91	1,60	3,82
1,04	2,92	1,17	3,31	1,30	3,67	2,60	7,34
2,24	7,48	2,52	8,43	2,80	9,36	5,60	18,72
3,16	9,68	3,51	10,89	3,95	12,10	7,90	24,20
3,80	5,16	4,23	5,85	4,75	6,49	9,50	12,98
0,48	1,64	0,54	1,89	0,60	2,09	1,20	4,18
0,52	2,12	0,54	2,40	0,65	2,66	1,30	5,32
0,96	2,56	1,08	2,90	1,20	3,22	2,40	6,44
21,48	7,08	24,12	7,97	26,85	8,85	53,70	17,70
15,64	12,20	17,55	13,77	19,55	15,29	39,10	30,58
8,40	4,60	9,45	5,18	10,55	5,75	21,00	11,50
9,00	5,88	10,08	6,63	11,25	7,36	22,50	14,72
29,88	—	33,57	—	37,35	—	74,70	—
7,20	—	8,10	—	9,00	—	18,00	—
19,32	0,92	21,69	1,04	24,15	1,15	48,30	2,30
17,44	8,72	19,62	9,83	21,80	10,92	43,60	21,84
6,00	2,76	6,75	3,11	7,50	3,45	15,00	6,90
14,24	3,56	16,02	4,04	17,80	4,48	35,60	8,96
22,28	21,60	25,02	24,32	27,85	27,02	55,70	54,04
5,76	2,92	6,48	3,32	7,20	3,68	14,40	7,36
15,88	8,00	17,82	9,00	19,85	10,00	39,70	20,00
1,32	5,12	1,44	5,80	1,65	6,44	3,30	12,88
1,12	2,24	1,26	2,56	1,40	2,84	2,80	5,68
11,92	19,12	13,41	21,55	14,90	23,94	29,80	47,88
1,32	2,12	1,44	2,42	1,65	2,68	3,30	5,36
10,64	15,52	12,07	17,47	13,30	19,41	26,60	38,82
0,36	2,28	0,36	2,58	0,45	2,86	0,90	5,72
10,48	0,72	11,79	0,81	13,10	0,90	26,20	1,80
—	91,80	—	103,30	—	114,77	—	229,54

Ważne cyfry dla hodowcy drobiu.

ŻYWIENIE.

Na 1 kurę ziarna (rasy lekkie)	50 g
„ 1 „ paszy suchej automatowej	40—50 g
„ 1 „ ziarna (rasy cięższe)	50—60 g
„ 1 „ paszy suchej automatowej	50—60 g
„ 1 „ buraków pastewnych (zimą)	45 g
„ 1 „ zboża kielkowanego such. wagi do	10 g
„ 1 „ zboża po skielkowaniu (zależnie od długości kielków)	20—30 g
Najodpow. długość kielków owsa dla kur nieśnych	1 cm
Najodpowiedn. długość kielków owsa dla kurcząt	5 cm
Stosunek białka do węglowodanów:	
dla kurcząt w 1-ym tygodniu życia	1 : 6,0
„ „ w 2-im do 5-ym tyg. życia	1 : 3,0
„ „ w 6—10 tygodniu życia	1 : 4,0
„ „ w 11—16 tygodniu życia	1 : 5,0
„ kur nieśnych zimą	1 : 4,0
„ „ „ latem	1 : 5,0
„ kurcząt tuczonych	1 : 5,0
„ kur i kogutów tuczonych	1 : 6,0
„ kaczek nieśnych	1 : 5,0
„ kaczek tuczonych	1 : 7,0
„ gęsi tuczonych	1 : 10,0

POMIESZCZENIE.

Na 1 kurę w kurniku	$\frac{1}{3}$ m ²
„ 1 „ grzędę (rasy lekkie)	15—20 cm
„ 1 „ grzędę (rasy cięższe)	20—25 cm
„ 1 „ wybiegu	10—25 m ²
„ 1 „ wybiegu wymiennego	8—16 m ²
1 gniazdo zatrzaskowe na	3—4 kur
1 gniazdo zwykłe (niezatrzaskowe) na	6 kur
Na 1 kurę miejsca przy automacie	2 $\frac{1}{2}$ cm
„ 1 „ powierzchni wentylatora kominkowego w przekroju poziomym	10 cm ²
„ 1 kaczkę w stajence (tylko nocleg)	$\frac{1}{6}$ m ²
„ 1 gęś w stajence	$\frac{1}{5}$ m ²

NORMALNY CZASOKRES LĘGU :

Jaja kurze	20—21 dni
„ perlicze	28 „
„ indyczne	28—29 „
„ pawie	29—30 „
„ bażancie	25—26 „
„ kacze	28—29 „
„ gęsie	30—31 „
„ łabędzie	35—40 „
„ gołębie	17—19 „

ILE JAJ PODKŁADAĆ NASIADCE ?

Indyczka : 25 jaj kurzych, albo 20 kaczych, albo 10 gęsich, albo 20 indycznych, albo 30 perliczych.

Kura ciężkiej rasy : 16 jaj kurzych, albo 13 kaczych, albo 5 gęsich, albo 18 perliczych.

Kury średnie : 13 jaj kurzych, albo 10 kaczych, albo 4 gęsie, albo 10 indycznych, albo 16 perliczych.

Kury drobne : 10 jaj kurzych, albo 8 kaczych, albo 3 gęsie, albo 8 indycznych, albo 13 perliczych.

Kaczki : 11—13 jaj kaczych.

Gęsi : 12 jaj gęsich.

ILE SAMIC NA JEDNEGO SAMCA ?

Kury ras ciężkich	8—10
Kury ras ogólnoużytkowych	10—15
Kury ras lekkich	10—25
Indyki	3—10
Perlice	3— 5
Bażanty	5— 7
Pawie	3— 4
Kaczki ras ciężkich	3— 4
Kaczki ras nieśnych	4— 5
Gęsi	4— 5
Gołębie	1
Łabędzie	1

TEMPERATURA DLA KURCZĄT POD WYCHOWALNIĄ

1—2 dzień życia	35 ⁰ C.
1 tydzień życia	30 ⁰ C.
2—3 tydzień życia	28 ⁰ C.
4—5 tydzień życia	26 ⁰ C.
6—7 lub 8 tydzień życia	23 ⁰ C.

Nowsza literatura z produkcji drobiowej i działów pokrewnych.

ROK 1936.

- S. Nikorowicz. — **Organizacja i Technika Prowadzenia Konkursów Gospodarstw Drobiowych.** Lwów, str. 29, cena 0,30 zł.
- S. Nikorowicz. — **Wychów kur.** Lwów, str. 139, cena 0,60 zł
- J. Szuman. — **Sztuczny wylęg i wychów drobiu.** Warszawa, str. 64, ryc. 17, cena 0,90 zł.
- J. Szuman. — **Chów królików futerkowych i czesankowych.** Warszawa, str. 88, ryc. 45.
- J. Szuman. — **Rocznik Hodowcy Drobiu na rok 1936. tom VI.** Poznań, str. 240, ryc. 58, cena 2,00. W oprawie półpłóciennej 3,00 zł
- E. Tomaszewski. — **Tucz gęsi.** Lwów
- M. Trybulski. — **Wychów kur.** Warszawa, str. 63, ryc. 31, cena 0,30 zł.

ROK 1935.

- S. Nikorowicz. — **Jak najlepiej sprzedawać jaja.** Lwów, str. 14, ryc. 13, cena 0,15 zł.
- J. Szuman. — **Rocznik Hodowcy Drobiu na rok 1935. tom V.** Wydawnictwo kalendarzowe, Poznań, str. 256, ryc. 63, cena 2,00 zł, (wyczerpane) w oprawie półpłóciennej 3,00 zł.
- J. Szuman. — **Najważniejsze wskazówki opłacalnego chowu kur w warunkach małorolnych.** Poznań, str. 16, ryc. 23, cena 0,20 zł.

- J. Szuman. — **Niezatrzaskowe gniazdo dla kur-niosek.** Wycinanka kolorowana na kartonie. Cena 0,20 zł.
- M. Trybulski. — **Dochodowy chów królików angorskich.** Warszawa, str. 56, ryc. 11, cena 0,90 zł.
- M. Trybulski. — **Dochodowy chów kur.** Wydanie III. Warszawa, str. 64, ryc. 18, cena 0,90 zł.
- J. Turowa. — **Konkursy producentów drobiu.** Wyd. III.
- A. Zacharski. — **Eksport Jaj.** Warszawa, str. 166, ryc. 36.

ROK 1934.

- E. T. Halnan. — **Przyrodnicze zasady żywienia kur.** Warszawa, str. 50, ryc. 2, cena 3,00 zł.
- S. Nikorowicz. — **O chowie kur.** Lwów, str. 116, ryc. 86, cena 0,90 zł.
- B. Sołtys. — **Angory. Hodowla królików czesankowych.** Kliszów, str. 42, ryc. 11, cena 0,80 zł.
- J. Szuman. — **Rocznik Hodowcy Drobiu na rok 1934.** tom IV. Wydawnictwo kalendarzowe. Poznań, str. 256, ryc. 50, cena 2,00 zł. (wyczerpane). W oprawie półpłóciennnej 3,00 zł.
- J. Szuman. — **Sprawozdanie z 7-go Ogólnokrajowego Konkursu Nieśności Kur.** Poznań, str. 40, ryc. 6, cena 1,00 zł.
- J. Szuman. — **Produkcja dużych, czystych i cennych jaj.** Poznań, str. 8, ryc. 8.
- St. Szydłowski. — **Jak budować tani kurnik?** Toruń, str. 32, ryc. 10, cena 0,60 zł.
- I. Zabłocka. — **Konkursy wychowu królików.** Podręcznik dla uczniów P. R. Wyd. II. Warszawa, str. 32, ryc. 14, cena 0,30 zł.

Wyjątek z taryfy pocztowej.

I. W obrocie krajowym i z W. Miastem Gdańsk.

A. PRZESYŁKI LISTOWE.

<i>Listy</i> :	do 20 g	25	gr
	ponad 20 do 250 g	50	"
	ponad 250 do 500 g	75	"
	ponad 500 do 1000 g	100	"
<i>Kartki pocztowe</i> :	pojedyncze	15	"
	z opłaconą odpowiedzią	30	"
	Wymiary : największy 15×10,5 cm, najmn. 10×7 cm.		
<i>Druki</i> :	do 20 g	5	gr
	ponad 20 do 50 g	10	"
	ponad 50 do 100 g	15	"
	ponad 100 do 250 g	25	"
	ponad 250 do 500 g	50	g
	ponad 500 do 1000 g	60	g
	Druki wysłane w większej ilości opłacone gotówką przy okienku		
	ponad 500 do 1000 szt.	70 ⁰ / ₀	
	ponad 1000 do 5000 szt.	65 ⁰ / ₀	
	ponad 5000 do 10000 szt.	60 ⁰ / ₀	
	ponad 10000 szt.	50 ⁰ / ₀	od normalnej opłaty
<i>Próbki towarów</i> :	do 100 g	10	gr
	ponad 100 do 250 g	20	"
	ponad 250 do 500 g	30	"
	Wymiary : 45×20×10 cm, rulony 45×15 cm.		
<i>Papiery handlowe</i> :	do 100 g	15	"
	ponad 100 do 250 g	25	"
	ponad 250 do 500 g	50	"
	ponad 500 do 1000 g	60	"
<i>Przesyłki mieszane</i> :	do 100 g	15	"
	ponad 100 do 250 g	25	"
	ponad 250 do 500 g	50	"
	ponad 500 do 1000 g	60	"
<i>Należności dodatkowe</i> :	Za polecenie listu 30 gr dopłaty		
	Za pobranie 50 gr dopłaty (tylko przy listach wartościowych i paczkach)		
	Za exp ^r s 50 gr dopłaty		

B. PACZKI.

S T R E F A				I	II	III	IV
				do 100 km	ponad 100 do 300 km	ponad 300 do 600 km	ponad 600 km
P a c z k i z w y k ł e :							
		do 1 kg		0,50	0,50	0,60	0,60
ponad	1	" 3	"	0,70	0,80	1,20	1,40
"	3	" 5	"	0,90	1,30	1,80	2,30
"	5	" 10	"	1,30	2,30	3,00	3,50
"	10	" 15	"	1,70	3,00	4,50	5,00
"	15	" 20	"	2,00	3,80	5,80	7,00
P a c z k i ż y w n o ś c i o w e :							
		do 5 kg		0,50	0,50	1,00	1,20
ponad	5	" 6	"	0,50	0,50	1,20	1,50
"	6	" 7	"	0,50	0,70	1,30	1,70
"	7	" 8	"	0,50	0,80	1,50	2,00
"	8	" 9	"	0,60	0,90	1,60	2,30
"	9	" 10	"	0,60	1,20	2,00	2,90
"	10	" 15	"	0,80	1,60	3,00	4,50
"	15	" 20	"	1,00	2,20	4,00	5,50

C. PRZEKAZY.

Przekazy pocztowe :

do 20 zł	20 gr
ponad 20 do 50 zł	40 "
ponad 50 do 100 zł	60 "
ponad 100 do 500 zł	1,00 "
ponad 500 do 1000 zł	1,50 "

Przekazy P. K. O.:

opłaty przy nadaniu	
do 50 zł	10 gr
ponad 50 do 100 zł	20 "
ponad 100 do 250 zł	30 "
ponad 250 do 500 zł	40 "
ponad 500 do 750 zł	60 "
ponad 750 do 1000 zł	80 "

Sposób obliczania zaliczenia pocztowego :

- 1) opłata przesyłki
- 2) opłata polecenia 30 gr (nie liczy się przy paczkach)
- 3) opłata pobrania 50 gr (tylko przy listach wartość. i paczkach)
- 4) opłata przekazu pocztowego

D. TELEGRAMY.

zasadnicza opłata	25 gr
od wyrazu	15 „

Poczta Lotnicza.

opłata dodatkowa oprócz zwykłych taryfowych opłat pocztowych:	
kartki pocztowe	5 gr
Inne przesyłki listowe (listy, druki, papiery handl., próbki towarów, przesyłki mieszane)	
do 20 g	5 gr
ponad 20 do 100 g	10 „
„ 100 do 250 g	20 „

II. W obrocie zagranicznym.

A. przesyłki listowe :

<i>Listy :</i> do 20 g	55 gr
za każde dalsze 20 g	30 „
Do Austrii, Czechosłowacji, Rumunii i Węgier	
do 20 g	45 „
za każde dalsze 20 g	30 „
Najwyższa waga 2 kg	
<i>Kartki pocztowe :</i> pojedyncze	30 „
z opłaconą odpowiedzią	60 „
Do Austrii, Czechosłowacji, Rumunii i Węgier	
pojedyncze	25 „
z opłaconą odpowiedzią	50 „
<i>Druki :</i> za każde 50 g	10 „
najwyższa waga 2 kg	
<i>Papiery handlowe :</i> za każde 50 g	10 „
najmniej	50 „
<i>Próbki towarów :</i> za każde 50 g	5 „
najmniej	20 „
najwyższa waga 500 g	

Materiał hodowlany fermy „Otonia” daje największe zyski!

Oto podstawy rozwoju naszej fermy.

Hodujemy lisy srebrzyste czystej rasy „Eastern Standard Strain”, pochodzące z najszlachetniejszych kanadyjskich rodów, importowanych wprost z: Callbeck Silver Farm, Prince Edward Iland, Canada.

Linie rodowe lisów „Otoni” nie są ze sobą spokrewnione, co udowodnić możemy księgami rodowymi Związków Hodowlanych Unii Europejskiej, sięgającymi wstecz do 5-ej i 8-ej generacji.

Do rozplodu używa się tylko osobniki doskonale zaklimatyzowane, licencjonowane z najwyższą notą i pochodzące z miotów licznych, w których było co najmniej czworo rodzeństwa. Na dużą płodność zwraca się specjalną uwagę, to też prawie każda matka daje 5 do 6 młodych.

Przodkowie naszych lisów zostali odznaczeni najwyższymi premiami na międzynarodowych wystawach Ameryki i Europy.

Wynik naszej pracy widzimy na każdym kroku. Dzięki najprzebiejniejszej jakości, zwartości i kolorytu, przynoszą nasze skórki sprzedawane w Warszawie w stanie surowym do 800 zł za sztukę.

Wyciąg z naszych ksiąg handlowych:

Rok 1932

Koszty importu materiału hodowlanego . . . . . zł 30.000
Budowa fermy . . . . . „ 20.000

Wydatki ogółem zł 50.000

Rok 1935

Utrzymanie zwierząt, personel itd. . . . . zł 7.000

Razem rozchodu zł 7.000

Sprzedż 100 skórek lisich po przeciętnej cenie 350 zł . . zł 35.000

Razem dochodu zł 35.000

Czysty dochód 28.000 zł czyli w r. 1935 56% włożonego kapitału.

Ceny: Osobniki zarodowe zupełnie wyrosnięte, z najwyższą notą urzędowej licencji

Lis 1.000 zł
Lisica 1.500 zł

Specjalna, najkorzystniejsza oferta na otwarcie własnej

fermy. Chcąc ułatwić Pp. hodowcom założenia fermy własnej, wprowadziliśmy następujące udogodnienia:

Kto kupi u nas samicę wybraną za 3.000 zł, ten może ją pozostawić bez kosztów do października następnego roku. Samica zostaje u nas pokryta, a hodowca zabiera na przyszły rok, miast jednego lisa, 5 do 7 lisów, zależnie od wielkości miotu jego samicy.

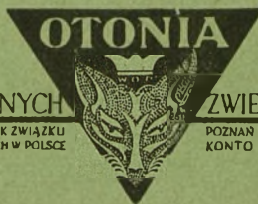
W razie padnięcia sprzedanej samicy dajemy inną, w razie gdyby nie miała młodych, dajemy 3 lisy z naszych i inną płodną samicę, zatem za 3.000 zł dajemy 4, a nieraz nawet do 7 lisów. — Mogą to być nawet lisy ze sobą nie spokrewnione, gdyż na życzenie zamieniamy młode po samicy kupionej na odpowiednie z innych rodów, z całkowitym uwzględnieniem życzeń nabywcy, co do płci zamienionych lisów.

Informacyj fachowych, dotyczących założenia fermy zwierząt futerkowych, udzielamy bezpłatnie.—Hodujemy również bobry błotne (nutrie).

Najwartościowszym zwierzęciem futerkowym na świecie jest lis srebrzysty. — Jego błyszczące futerko z czarnym włosem o niebieskawym odcieniu przerastane srebrem i uzbrojone bujną, puszystą kitą z białym zakończeniem — jest nie do podrobienia. To też futro lisa srebrzystego cieszy się znanym powodzeniem u eleganckich pań całej kuli ziemskiej.

Statystyka wykazuje roczny przywóz 10-ciu tysięcy skórek lisów srebrzystych. — Zbyt skórek Waszych lisów srebrzystych w kraju jest zatem zapewniony, a eksport ma niebywałe widoki, gdyż Polska produkować może skórki taniej od jakiegokolwiek innego kraju.

Chowajcie lisy srebrzyste, które dają hodowcy rocznie 50% dochodu w stosunku do włożonego kapitału
(przykład patrz drugostronnie).

FERMA SZLACHETNYCH

WŁAŚCICIEL INŻ. O. LANGGRAF CZŁONEK ZWIĄZKU
HODOWCÓW ZWIERZĄT FUTERKOWYCH W POLSCE

ZWIERZĄT FUTERKOWYCH

POZNAŃ SOLACZ UL. ŚLĄSKA 2A. TEL. 12-08
KONTO CZEK. PKO POZNAŃ NR. 205378

PASZA

---

mięсно - witaminowo - mineralna

„1000 jaj“

zapewnia obfitą nieśność zimową, gdyż zawiera w odpowiednim ustosunkowaniu wszystkie składniki potrzebne do tworzenia

---

---

jaj.

Zauważono, że kury otrzymujące paszę „1000 jaj”, nawet przy najobfitszej nieśności nie tracą na wadze. Dowodzi to, że mączka „1000 jaj” jest istotnie pełnowartościową

---

paszą jajodajną.

Wyrób znanej i rozpowszechnionej paszy „1000 jaj” przejęła obecnie Drogeria Universum i dostarcza ją w dotychczasowym zestawieniu, wypróbowanym przez hodowców w ciągu blisko 10-ciu lat.

Po informacje oraz cenniki zwrócić się do:

DROGERII UNIVERSUM
POZNAŃ, UL. FR. RATAJCZAKA 38

**HODOWLA KUR Karmazynów, Wyandottów białych
i indyków Mamutów brązowych**

**JADWIGI DĄBROWSKIEJ w RYDZYNACH
p. Pabjanice skrz. Nr. 66**

**poleca na wiosnę: kurczęta jednodniowe, jaja wylęgowe wyżej
wymienionych ras**

na jesień: koguty i dobrze wyrosnięte indory.

Hodowla jest pod kontrolą Łzby Rolniczej Łódzkiej.

ZARODOWA HODOWLA DROBIU w Kurzętniku

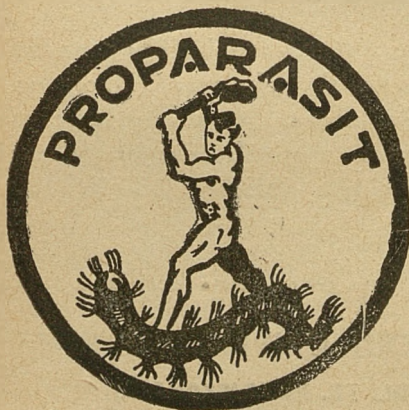
Pierwsza nagroda na konkursie nleśności 1936 roku.

INDYKI: KURY: KACZKI:
Mamuty Brązowe Leghorny, Sussexy Orpingtony, Pekingi
Krzyżówki

Jaja wylęgowe i pisklęta jednodniowe

Hodowla znajduje się pod kontrolą Pomorskiej Łzby Rolniczej

Adres: Majątek i poczta KURZĘTNIK, Pomorze.

**PROPARASIT niszczy
wszelkie rodzaje
MSZYCY!**

**Fabryka
środków
na zwalczanie
szkodników**

„UNIVERSUM”

**Poznań
Fr. Ratajczaka 38.**

Pomorska Fabryka

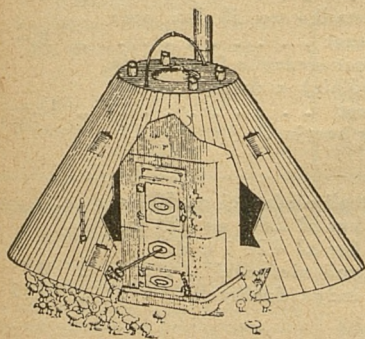
Bekonów

w KOŚCIERZYNIE

Pomorze Telef. 148

interesuje się zakupem białych gęsi futerkowych oraz indyków dobrze tucznych, udziela wyczerpujących wskazówek odnośnie chowu gęsi na futerka.

Płać najwyższe ceny.

Oszczędne
w użyciu opału.
Tanie w cenie.
Higieniczne.
Niezniszczalne.
Wszechstronne w użyciu.
Wypróbowane
w Wlkp. Izbie Rolniczej

WYCHOWALNIE SZRAJBERA

do wychowu piskąt, ogrzewające równocześnie ubikację, w której chowają się pisklęta.

Polecam również: Dachówkę azbestowo-cementową „Everitas”.
Papę asfaltową „Koriolit”. Posadzki parkietowe. Budowę i dostawę „Pieców Szrajbera” z kafli stalowych oraz wszelkie materiały w zakres budownictwa wchodzące.

S T. K O W A L S K I

MATERIAŁY BUDOWLANE

POZNAŃ, Plac Wolności 17 — telefon 29-76

Administracja
ROCZNIKA HODOWCY DROBIU
 Poznań, ul Niegolewskich 10a.

oddaje następujące projekty seryjne :

Nr.	24. Wychowalnia 3-piętrowa do wychowu kurcząt i do produkcji kurcząt hambursk.	zł 10.—
„	101. Kurnik na 100 kur niosek z 1 ubikacją dla kurcząt	„ 8.—
„	107. Budka przenośna osiatkowana dla 100 sztuk młodzieży	„ 8.—
„	110. Budynek na 200-250 niosek	„ 8.—
„	135. Kurnik na 150 kur (grzebalnia i sypialnia oddzielnie z dwoma ubikacjami dla kurcząt	„ 10.—
„	138. Kurnik dla 2 stadek selekcyjnych po 15-20 sztuk	„ 7.—
„	141. Budynek na 2 stadka po 20 kur oraz 2 gromady kurcząt	„ 8.—
„	162. Kurnik na 100 kur nieśnych (grzebalnia i sypialnia wspólnie) z dwoma ubikacjami dla kurcząt	„ 12.—

oraz inne plany seryjne.

Poza tym :

Książki do kontroli nieśności na 50 kur	zł 2.—
na 100 kur	zł 2.80,
na 150 kur	zł 3.50
na 200 kur	zł 4.20 i t. d.
Błoczki do kontroli nieśności	„ 0.45
Wykazy lęgów indywidualnych	„ 0.15

Czytelnicy
 Rocznika Hodowcy Drobiu
 otrzymują specjalny rabat.

Za nadesłaniem
 niniejszego odcinka
 10 proc. rabatu.

776 jaj zniosły 4 nasze Leghorny w 11. miesiącach na Ogólnokrajowym Konkursie Nieśności Kur w Rębkowie w roku 1932/33.

Dostarczamy: koguty rozplodowe, kurki podchowane i pisklęta jednodniowe. Hodowla Reprodukcyjna

Białych Leghornów
Klary Jarmużowej

Damaśławek pow. Wągrówiec
Hod. uznana przez Wlkp. Izbę Roln.

Najstarsza w Polsce Hodowla Zielononózek

odznaczona 5 medalami poleca
jaja wylęgowe kur Zielononózek
20 sztuk wraz z opakowaniem
i opłatą pocztową 6.— zł
12 sztuk jaj kaczek Peking za 7.— zł

Kadłubińska p. Jesionów
pow. Brody

Wysokorasowe

Srebrniaki, Rysie i Olbrzymy
polskie oraz

Zielononózki kuropatw.

O. WIECZOREK

Poznań, ul. Libelta 12, tel. 37-18

Kury rasy Plymouth - Rock
i Sussex wysokiej nieśności
oraz jaja wylęgowe poleca

Hodowla Olgi Zakliczyny

Tehłów p. Beż — Małopolska

Pierze i Puch

kupujemy wszelkie ilości
po cenach dziennych

„Emkap”

M. MIELCAREK

Poznań, Wrocławska 30

Tel. 58-03

Zarodowa Hodowla Kur Leghornów,
Gęsi Pomorskich białych
i Kaczek Peking

Polchówko p-ta Starzyno
uznana przez Pomorską Izbę Roln.
ma na sprzedaż koguty i kury za-
rodowe, pisklęta i jaja wylęgowe,
gąsiorzy i kaczory po importach oraz
jaja wylęgowe.

*Hodowla zdobyła liczne nagrody na
wystawach w Toruniu i Warszawie.*
Felicitas Behrend von Graas

Hodowla Drobiu Chwałkowo

Poczta Krobia pow. Gostyń

Specjalna selekcyjna hodowla

Indyków brązowych Mamuth

wielkich białych gęsi pomorskich
kaczek olbrzymich Peking (białych)

*poza tym Kury Rhode Island Red
i Leghorny*

Angorskie króliki białe
i srebrzyste krwi angielskiej,
hodowane okrągły rok na
dworze, o pięknej wełnie.
poleca

Marja Górską — Kliszów
poczta Pińczów skrzynka 33.

Zarodowa Hodowla Drobiu
Rasowego

uznana przez Pom. Izbę Rolniczą
Zalesie p-ta Chełmża (Pomorze)

poleca Sussexy koguty po impor-
tach z najlepszych hodowli angiel-
skich oraz wiosną jaja wylęgowe

Welsuny holenderska rasa
kur użytkowych niosąca duże
ciemnobrunatne jaja.

Jan Paszek, Katowice
Reymonta 2.

**ZWIĄZEK ZAWODOWYCH
ZRZESZEŃ
EKSPORTERÓW JAJ**

WARSZAWA

ul. Marszałkowska 25 m. 6

tel. 9.77.83

WYDAWNICTWA TOW. OŚWIATY ROLNICZEJ W WARSZAWIE

z zakresu hodowli drobiu i królików:

Hulla K. <i>Gospodarski chów drobiu</i> , str. 48, ryc. 7	zł 0.90
Karczevska M. <i>Dobre nioski</i> , str. 88, ryc. 34	„ 2.50
„ <i>Jak chować indyki i perlice</i> , str. 48 ryc. 9	„ 0.90
Szuman J. <i>Chów królików futerkowych i czesankowych</i> , str. 88, ryc. 45	„ 2.20
„ <i>Sztuczny wylęg i wychów drobiu</i> str. 64, ryc. 18	„ 0.90
Trybalski M. <i>Króliki</i> , str. 176, ryc. 79	„ 5.50
„ <i>Dochodowy chów królików angorskich</i> , str. 64 ryc. 11	„ 0.90
„ <i>Kury</i> , str. 400, ryc. 121	„ 7.—
„ <i>Chów drobiu</i> , str. 180, ryc. 77	„ 4.—
„ <i>Dochodowy chów kur</i> , str. 60, ryc. 11	„ 0.90
„ <i>Dochodowy chów kaczek i gęsi</i> , str. 48 ryc. 7	„ 0.90
„ <i>Gospodarski i amatorski chów gołębi</i> , str. 96, ryc. 45	„ 2.80

do nabycia

w Księgarni Rolniczej w Warszawie

ul. Mazowiecka 10

oraz w innych większych księgarniach

Księgarnia Rolnicza Tow. Oświaty Rolniczej w Warszawie

ul. Mazowiecka 10

TO CENTRALA wszelkich książek z zakresu:
rolnictwa, hodowli zwierząt i drobiu, ogrodnictwa,
leśnictwa i t. d.

Wysyła książki za zaliczeniem pocztowym
Kompletuje biblioteki na dogodnych warunkach
Stall odbiorcy otrzymują bezpłatnie:

„Miesięcznik Książki Rolniczej”
i katalogi wydawnictw własnych.

BACON EXPORT GNIEZNO

Spółka Akcyjna

Dyrekcja i Biuro Głównie:

BYDGOSZCZ, M. Piotrowskiego 12/14.

— Telefon 26-80 —

Zakupuje dla celów eksportowych

Drób

Dziczyznę

i Jaja

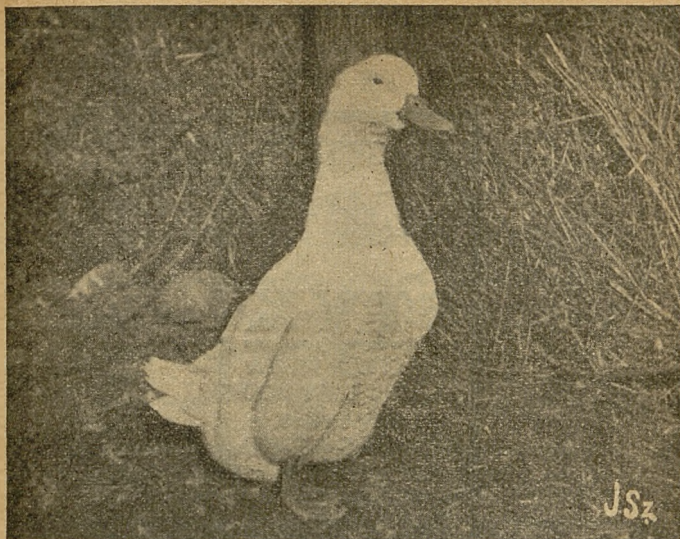
w poszczególnych okresach sezonu.

Zapytania prosimy kierować do:

RZEŹNI DROBIU
GNIEZNO, (Rzeźnia Miejska) Telefon 292.

RZEŹNI DROBIU
SKALMIERZYCE N. (Wlkp.) Telefon 34.

RZEŹNI DROBIU
DUBNO (Wołyń) Telefon 120.

PEKINY olbrzymie, typu ciężkiego
użytkowego jak na fotografii,
zrobionej przez d-ra Szumana
podczas selekcji u nas

oraz jaja wylęgowe

SUSEKSÓW najlepszej mięsno-nieśnej
rasy ma do oddania

HODOWLA DROBIU ZARODOWEGO
NIECHANOWO pod Gnieznem

„UNIVERSUM”

FABRYKA ŚRODKÓW
na
ZWALCZANIE SZKODNIKÓW

POZNAŃ

Fr. Ratajczaka 38.

HODOWLA DROBIU RASOWEGO

BUCZEK WIELKI p. RYCHTAL pow. Kępno

poleca po cenach przystępnych

KARMAZYNY uznane przez Włkp. Izbę Rolniczą

WYANDOTTY białe typu użytkowego o nieśności
powyżej 200 jaj

PEKINY białe olbrzymie

Indyki Wirgińskie oraz Perliczki srebrzyste i szare

Zakład wylęgowy „MORCZYNY“
poczta Ostaszewo (tel. 11) pow. Toruń.

Uznana przez Pomorską Izbę Rolniczą hodowla kur
LEGHORN i **SUSSEX**,

przyjmuje jaja do wylęgu, sprzedaje jaja i kurczęta
jednodniówki i drób hodowlany.

— Stacja wylęgowa Towarzystwa Ziemiarek Pomorskich. —

**CHCĄC WIDZIEĆ ROZWÓJ
SWEJ HODOWLI OD POCZĄTKU**

należy ją fotografować aparatem z firmy

„CAMERA“

Aparaty i przybory fotograficzne - wywoływania - odbitki - powiększenia.

Złatwiamy zamówienia i wykonujemy prace fotograficzne
wysyłkowo na prowincję.

„CAMERA“

Poznań, ul. Fr. Ratajczaka 3, tel. 53-41

Polski Związek Eksporterów Bekonu i Artykułów Zwierzęcych

W A R S Z A W A, ULICA KOPERNIKA 30

jednoczy producentów i eksporterów bekoniów oraz eksporterów artykułów pochodzenia zwierzęcego, jak również eksporterów zwierząt żywych.

Związek posiada następujące sekcje ;

1. Sekcję dla eksportu żywca i mięsa.
2. Sekcję eksp. przetworów mięsnych, wędlin i konserw.
3. Sekcję dla eksportu jaj.
4. Sekcję eksporterów drobiu.
5. Sekcję eksporterów koni.

Eksporterzy jaj skupują jaja tylko **świeże, czyste** (lecz nie myte) i nie lżejsze, niż **50 g.**

Cena przy zakupie zależna jest od klasy wagowej. Większość zakupów oparta jest o rolnicze zbiornice jaj.

Eksporterzy drobiu białego zakupują drób ras mięsnych odpowiedniej wagi.

Kurczęta w m-cach kwietniu i maju winny mieć
wagę poniżej . . . . . 650 g
w m-cach czerwcu i lipcu poniżej . . . . . 850 g
„ „ sierpniu, wrześniu, październiku
i listopadzie poniżej . . . . . 1000 g

Kury winny mieć nie wyżej 18 miesięcy i wagę od . . . . . 1200 — 2000 g

Kupuje się kurczęta i kury o jasnej skórze, białej (cielistej) ewtl. o żółtej nodze.

Indyki winny mieć upierzenie ciemne i być pełnomięsiste.

Króliki kupuje się o wadze 1½ do 3 kg mięsiste o białym tłuszczu.

HODOWCY! Dbajcie o dostosowanie swej produkcji do wymogów eksportu!

ZAKŁAD WYLĘGOWY W. Ratajczyk

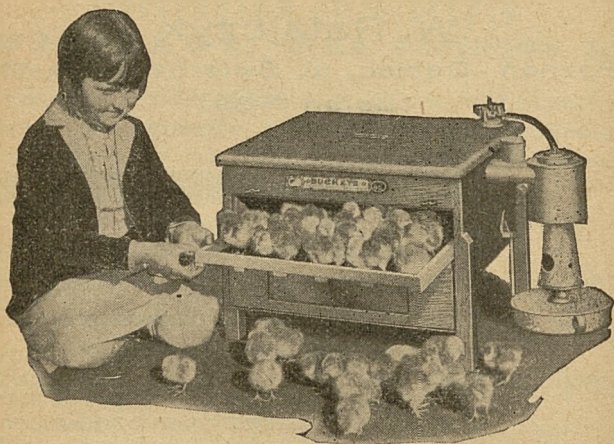
Poznań - Dębiec, ul. Świerczewska 18
telefon 71-88.

posiada wylęgarnie poj. 13 465 jaj
obsługuje nie tylko bliższą i dalszą
okolicę Poznania, ale ma stałych
długoletnich klientów na Zacho-
dzie, Południu i Wschodzie kraju,
dostarcza postępowym hodowlom
drobłu w okolicy Gdyni - Wilna -
Warszawy - Katowic - Krakowa
i Lwowa, potrzebną ilość wcze-
snych i silnych piskląt jednoczes-
nie, z jaj dostarczonych przez
dane hodowle do wylęgu.

**Sprzedaje pisklęta i jajka wylę-
gowe rasy Leghorn i Karmazyn.**

Uprasza się o zażądanie szczegół. oferty.

BUCKEYE

Od 75 do

21 600 jaj

Oryginalne Amerykańskie
WYLĘGARNIE i WYCHOWALNIE
THE BUCKEYE INCUBATOR COMP.

Springfield, Ohio, U. S. A.

Przedstawicielstwo Generalne na całą Polskę

E. O. KUTZLEB

Warszawa, — Nowy Świat 17

W ostatnim roku mieliśmy następujące wyniki najlepszej wydajności naszych kur:

Kura Nr.	197	—	298	jaj o wadze	54,2
"	"	319	—	294	" " 54,3
"	"	361	—	290	" " 57,0
"	"	639	—	288	" " 61,9
"	"	684	—	303	" " 54,1

Nasze kury nie „zużywają” się zbyt szybko, gdyż są selekcyjonowane w niektórych stadkach elitowych specjalnie w kierunku nieśności **wytrwałej**.

Oto kilka przykładów:

	I rok	II rok	III rok
Kura Nr. 516	226 jaj	201 jaj	203 jaj
" " 593	236 "	222 "	209 "
" " 794	236 "	249 "	228 "

Podobną wytrwałość wykazały wszystkie reproduktorki w danym stadzie.

Drób kupiony z naszej hodowli jest pewnym źródłem dochodowości każdej hodowli lub gospodarstwa drobiowego.

Zamówienia na pisklęta, kurki i koguty na rok 1937, prosimy nadsyłać już **dziś**, ażeby zapewnić sobie dostawę!

Hodujemy **tylko** Leghorny!

HODOWLA SELEKCYJNA
BIAŁYCH LEGHORNÓW

TERESY FENRYCHOWEJ

p. KROBIA st. kol. KARZEC Wlkp.

W Bydgoskiej Rzeźni Miejskiej pod stałym nadzorem lekarsko-weterynaryjnym wytwarzana mąka mięsna z domieszką drobną mąki kostnej, wolna od wszelkich zarazków niebezpiecznych dla zwierząt domowych, zawiera substancji białkowej strawnej 49,35⁰/₀, natomiast 14,20⁰/₀ tłuszczu według urzędowej analizy.

Produkt ten poleca się szczególnie dla hodowli drobiu i trzody chlewnej.

Cena za 100 kg loco Bydgoska Rzeźnia Miejska wynosi obecnie 20,— zł

przy odbiorze 200 kg udziela się 10⁰/₀ rabatu

„ „ 300 „ „ „ 15⁰/₀ „

„ „ 500 „ i więcej — 20⁰/₀ „

aż do odwołania.

Dyrekcja Rzeźni i Targowc Miejskich BYDGOSZCZ

ul. Jagiellońska 51 — Tel. 3641 i 3643

RODOWODOWA HODOWLA DROBIU

Pom. Izby Rolniczej

Majętność Dźwierzno poczta Dźwierzno k/Chełmży.

P o l e c a

Gęsi pomorskie, białe odznaczone złotym medalem na wystawie w Warszawie w r. 1934 i wieloma innymi nagrodami —

Leghorny białe odznaczone złotym medalem na wystawie drobiu w Warszawie w r. 1934 Srebrnym medalem na Wszehpolskim Konkursie Nieśności 1931/32 r. oraz brązowym medalem na ostatnim XI. Konkursie Nieśności w r. 1935/36, gdzie stadko nasze dało 218 jaj przeciętnie od każdej kury —

Kaczki Pekiny amerykańskie, białe, pięknie wyrosnięte.

Zarodowa Hodowla Wyandottów
Białych, Karmazynów i Kaczek
Peking

nagrodzona 5x złotym i 4x srebrnym
medalem, poleca jaja wylęgowe,
pisklęta i sztuki hodowlane.

G. NEUMANN

Chrzypsko Wielkie — Pozn.

„ANGORA“

króliki białe po importach
angielskich ma stale do sprze-
dania i wysyła — największa
w województwie

polecana
przez Krakowską Izbę Rolniczą
Rodowodowa Hodowla
Królików „ANGORA“
w Limanowej (dwór).

Hodowla Drobiu

Indyków Mamuthów, Kur Rhode
Island - Red, Kaczek Pekingów
wysoko premj. licznymi medalami
poleca okazy hodowlane,
wiosną jaja wylęgowe

J. MLIKA - GNOJNO

p. Inowrocław

**Hodowla Zarodowa
LEGHORNÓW**

ma na sprzedaż koguty i kurki
po kogucie z hodowli

Dr Bartscha

Gertrud v. Winter - Jeleniec
p-ta Małe Czyste

Jedynie ARBOSALUS
KARBOLINEUM
do spryskiwania zimo-
wych drzew i krzewów
owocowych!

◆
FABRYKA ŚRODKÓW
NA
ZWALCZANIE
SZKODNIKÓW

„UNIVERSUM”
POZNAŃ
Fr. Ratajczaka 38.

HODOWLA DROBIU MAJĘTNOŚCI SŁAWKOWO

p. Ostaszewo pow. Toruń - Tel. Ostaszewo 1

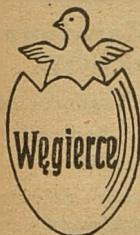
uznana przez Pomorską Izbę Rolniczą

HODUJE: kury Leghorny białe, Karmazyny czerwone, Sussexy jasne
kaczki Orpingtony żółte — Indyki Mamuty brązowe
perlice (pantarki) clemne

PRZYJMUJE: jaja do wylęgu

SPRZEDAJE: kurczęta jednodniowe, jaja wylęgowe, młodzież

POSIDA: nowoczesne aparaty wylęgowe

PRZYJMUJEMY JAJA DO WYLĘGU

Hodowla B. Leghornów, Zakład Wylęgowy

Węgierce, p. Janikowo, pow. Inowrocław.

TAJFUN

to
mur ochronny
przeciw
owadom!

**FABRYKA ŚRODKÓW
DO ZWALCZANIA
SZKODNIKÓW**

**UNIVERSUM
POZNAŃ, FD. RATAJCZAKA 36**

**NAPRAWY
PRZERÓBK
KONSERWACJA**

APARATÓW WYLĘGOWYCH

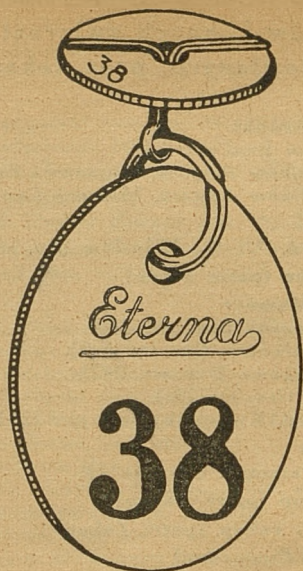
każdej konstrukcji wykonuje

ZB. BOCIAŃSKI - POZNAŃ

ul. Wierzbicice 15 m. 3

— Kosztorysy na żądanie —

Oryginalna wielkość

Wielkość naturalna!

Przy kupnie uważać, by na każdym znaczku był napis „Eterna”. — Jedyne znaczki „Eterna” wykonane są na podstawie długoletniego doświadczenia i kilkakrotnie ulepszone według życzeń PP. Hodowców.

Cena znaczka na kółku 15 groszy, na spince 17 groszy. — Igła do zakładania 35 groszy.

Bez podkładki celuloidowej oddajemy znaczki po 13 (wzgl. 15) groszy. — Używaj zatem podkładki kilkakrotnie. —

KAZIMIERZ SPECYJAŁ
Poznań, pl. Św. Krzyski 4

Skorowidz alfabetyczny polecanych ras drobiu, gołębi, królików i innych zwierząt oraz przyborów hodowlanych, pasz, lekarstw itd.

Angorskie króliki

Górska M., Kliszów (ins. str. 229)

Rodow. Hod. Królików Angora, Limanowa (ins. str. 241)

Rodow. Hod. Królików Angora, Maszyce (ins. okładka)

Biegusy

Hod. Drobiu Zarod. - Użytk., Miłosław (ins. str. 8)

Bobry błotne (patrz Nutrie)

Bronzowe Mamuty

Dąbrowska J., Rydzyny (ins. str. 226).

Hod. Drobiu Chwałkowo. (ins str. 229).

Hod. Drobiu, Sławkowo (ins. str. 242).

Mlicka J., Gnojno (ins. str. 241).

Zarod. Hod. Drobiu, Kurzętnik (ins. str. 226).

Czasopisma

„Drób Polski“, Warszawa (ins. str. 2).

Drób - zakup (patrz Zakup)

Dziczyszna - zakup (patrz Zakup)

Gęsi (patrz Pomorskie)

Gniazda zatrzaskowe

Szymański F., Poznań (ins. str. 7).

Indyki (patrz Bronzowe i Wirgińskie)

Jaja - zakup (patrz Zakup)

Kaczki (patrz Pekiny, Khaki-Campbell i Orpingtony).

Kapłonienie

Instrumenty - Specyał K. Poznań Plac św. Krzyski 4

Literatura - Nakł. Księg. Rolnicza Poznań, Sew. Mielżyńskiego 24

Karmazyny

Czarnecka J., Przybysław (ins. str. 5).

Czarnecki M., Raszewy (ins. str. 10).

Dąbrowska J., Rydzyny (ins. str. 226 .

v. Falkenhayn, Białachowo (ins. str. 7).

Hod. Drobiu, Chwałkowo (ins. str. 229)

Hod. Drobiu, Sławkowo (ins str 242).

Hod. Drobiu Ras., Buczek W. (ins. str. 235).

Mlicka J. Gnojno (ins. str. 241).

Neumann G., Chrzypsko (ins. str. 241).

Ratajczyk W., Poznań (ins. str. 237).

Khaki Campbell

Czarnecki M., Raszewy (ins. str. 10).

Kontrola nieśności - książki

Adm. Roczn. Hod. Drobiu, Poznań (ins. str. 228)

Krzyżówki

Czarnecka J., Przybysław (ins. str. 15).

v. Falkenhayn, Białachowo (ins. str. 7).

Zarod. Hod. Drobiu, Kurzętnik (ins. str. 226).

Kurniki — projekty

Adm. Roczn. Hod. Drobiu, Poznań (ins. str. 228).

Lampy do kurników

Deierling J., Poznań (ins. str. 8).

Leghorny

Behrend v. Graas, Polchówko (ins. str. 229).

Czarnecki M., Raszewy (ins. str. 10).

v. Falkenhayn, Białachowo (ins. str. 7).

Fenrychowa T., Pudliszki (ins. str. 239).

Hod. B. Leghornów, Węgierce (ins. str. 242).

Hod. Drobiu, Chwałkowo (ins. str. 229).

Hod. Drobiu, Sławkowo (ins. str. 242).

Hod. Drobiu Zarod - Użytk., Miłosław (ins. str. 8).

Jarmużowa K., Damasławek (ins. str. 229).

Ratajczyk W., Poznań (ins. str. 237).

Rodow. Hod. Drobiu, Dźwierzno (ins. str. 240).

v. Winter, Jeleniec (ins. str. 241).

Zarod. Hod. Drobiu — Kurzętnik (ins. str. 226)

Zakład Wylęg., Morczyny (ins. str. 235).

Lekarstwa dla drobiu

Mgr Klawe, Warszawa (ins. str. 9).

Lisy srebrzyste

„Otonia”, Poznań (ins. wkładka)

Literatura

Księgarnia Rolnicza, Warszawa (ins. str. 231).

Materiały budowlane

Deierling J., Poznań (ins. str. 8)

Kowalski St., Poznań (ins. str. 227).

Nalepki do przesyłek jaj i piskląt

Adm. Roczn. Hod. Drobiu, Poznań

Narzędzia Rolnicze

Deierling J., Poznań (ins. str. 8)

Nożyce do ćwiartowania drobiu

Deierling J., Poznań (ins. str. 8)

Nutrie

„Otonia”, Poznań (ins. wkładka)

Okna do kurników

Szymański F., Poznań (ins. str. 7).

Olbrzymy polskie

Wieczorek O., Poznań (ins. str. 229).

Opłotowania

Deierling J., Poznań (ins. str. 8).

Orpingtony — kaczki

v. Falkenhayn, Białachowo (ins. str. 7).

Hod. Drobiu, Sławkowo (ins. str. 242).

Zarod. Hod. Drobiu, Kurzętnik (ins. str. 226).

Orpingtony żółte — kury

Czarnecka J., Przybysław (ins. str. 5).

Pantarki (patrz perliczki)

Pasożyty — zwalczanie

„Universum”, Poznań (ins. str. 7, 226, 242).

„Persil” (ins. str. 1).

Pasze dla drobiu

Czeczpyński J., Poznań (ins. okładka).

Rzeźnia Miejska, Bydgoszcz (ins. str. 240).

„Universum”, Poznań (ins. str. 225).

Pekiny

Behrend v. Graas, Polchówko (ins. str. 229).

Czarnecka J., Przybysław (ins. str. 5).

Hod. Drobiu, Chwałkowo (ins. str. 229).

Hod. Drobiu, Kadłubiska (ins. str. 229).

Hod. Drobiu Ras., Buczek W. (ins. str. 235).

Hod. Drobiu Zarod., Niechanowo (ins. str. 233).

Mlicka J., Gnojno (ins. str. 241).

Neumann G., Chrzypsko (ins. str. 241).

Rodow. Hod. Drobiu, Dźwierzno (ins. str. 240).

Zarod. Hod. Drobiu Kurzętnik, (ins. str. 226).

Perliczki

Czarnecka J., Przybysław (ins. str. 5).

Hod. Drobiu, Sławkowo (ins. str. 242).

Hod. Drobiu Ras., Buczek W. (ins. str. 235).

Piece dla kurczętarni

Kowalski St., Poznań (ins. str. 227).

Pieczątki do jaj

Adm. Rocznika Hodowcy Drobiu, Poznań

Plymutroki

Zakliczyna O., Tehłów (ins. str. 229).

Pomorskie gęsi

- Behrend v. Graas, Polchówko (ins. str. 229).
Hod. Drobiu. Chwałkowo (ins. str. 229).
Rodow. Hod. Drobiu. Dźwierzno (ins. str. 240).

Przybory jajczarskie

- Związek Gosp. Spółdz. Mlecz., Poznań (ins. str. 2).

Przybory pszczelarskie

- Czepczyński J., Poznań (ins. okładka).

Psy — tępienie pasożytów

- „Universum”, Poznań (ins. str. 234).

Rhode - Island - Red (patrz Karmazyny)

Rysie polskie

- Wieczorek O., Poznań (ins. str. 229).

Skórki gęsie (patrz zakup)

Srebrniaki

- Wieczorek O., Poznań (ins. str. 229)

Suseksy

- Czarnecki M., Raszewy (ins. str. 10).
v. Falkenhayn, Białachowo (ins. str. 7).
Hod. Drobiu, Sławkowo (ins. str. 242).
Hod. Drobiu Zarod., Niechanowo (ins. str. 233).
Zakliczyna O., Tehłów (ins. str. 229)
Zakład wylęgowy, Morczyny (ins. str. 235).
Zarod. Hod. Drobiu, Kurzętnik (ins. str. 226).
Zarod. Hod. Drobiu Ras., Zalesie (ins. str. 229).

Ubezpieczenie

- Zakład Ubezpieczeń Wzajemnych, Poznań (ins. okładka).

Welsamy

- Paszek J., Katowice (ins. str. 229).

Wełna — (patrz Zakup)

Wirgińskie indyki

- v. Falkenhayn, Białachowo (ins. str. 7).
Hod. Drobiu Ras., Buczek W. (ins. str. 235).

Wyandoty

- Dąbrowska J., Rydzyny (ins. str. 226).
Hod. Drobiu Ras., Buczek W. (ins. str. 235).
Hod. Drobiu Zarod.-Użytk., Miłosław (ins. str. 8).
Neumann G. Chrzypsko (ins. str. 241).

Wychowalnie

- Kowalski St., Poznań (ins. str. 227).
Kutzleb E. O., Warszawa (ins. str. 238).

Wykazy lęgów indywidualnych

Adm. Roczn. Hod. Drobiu, Poznań (ins. str. 228).

Wylęgarnie

Kutzleb E. O., Warszawa (ins. str. 238).

Naprawy przeróbki — Bociański Z., Poznań (ins. str. 242).

Wylęg na zamówienie

Hod. Drobiu, Sławkowo (ins. str. 242).

Ratajczyk W., Poznań (ins. str. 237).

Zakład wylęgowy, Morczyny (ins. str. 235).

Zakład wylęgowy, Węgierce (ins. str. 242).

Zakup gęsi i skórek na futerka

Pom. Fabryka Bekonów, Kościerzyna (ins. str. 227).

Zakup indyków

Bacon-Export Gniezno (ins. str. 232).

Pom. Fabr. Bekonów, Kościerzyna (ins. str. 227).

Zakup jaj, drobiu, zwierzyny

Bacon Export Gniezno (ins. str. 232).

Polski Związek Eksp. Bekonu, Warszawa (ins. str. 236).

Spółdz. Zbytu Jaj i drobiu, Dubno (ins. str. 9).

Związek Gosp. Spółdz. Mlecz., Poznań (ins. str. 2).

Zakup pierza i puchu

„Emkap“, Poznań (ins. str. 229).

Zakup wełny króliczej

„Trójkąt w Kole“, Bielsko (ins. okładka)

Zielononóżki kuropatwiane

Hod. Drobiu, Kadłubiska (ins. str. 229).

Wieczorek O., Poznań (ins. str. 229).

Znaczki skrzydłowe rodowodowe dla kurcząt

Adm. Roczn. Hod. Drobiu, Poznań (ins. str. 6).

Centr. Komitet do Spraw Hod. Drobiu, Warszawa (ins. str. 6).

Znaczki skrzydłowe dla kur

Specyał K., Poznań (ins. str. 243).

Do korespondencji

fachowej służą załączone pocztówki.

(Na życzenie przesyłamy dalsze bezpłatnie)

